

ตำนานลือชา
รถม้าลือฉ่ำ
เครื่องปั้นลือนาม
งามพระธาตุลือไกล
ฝึกช้างใช้ลือโลก

พิพิธภัณฑสถาน
เมืองลำปาง

ISBN : 974-7504-24-3

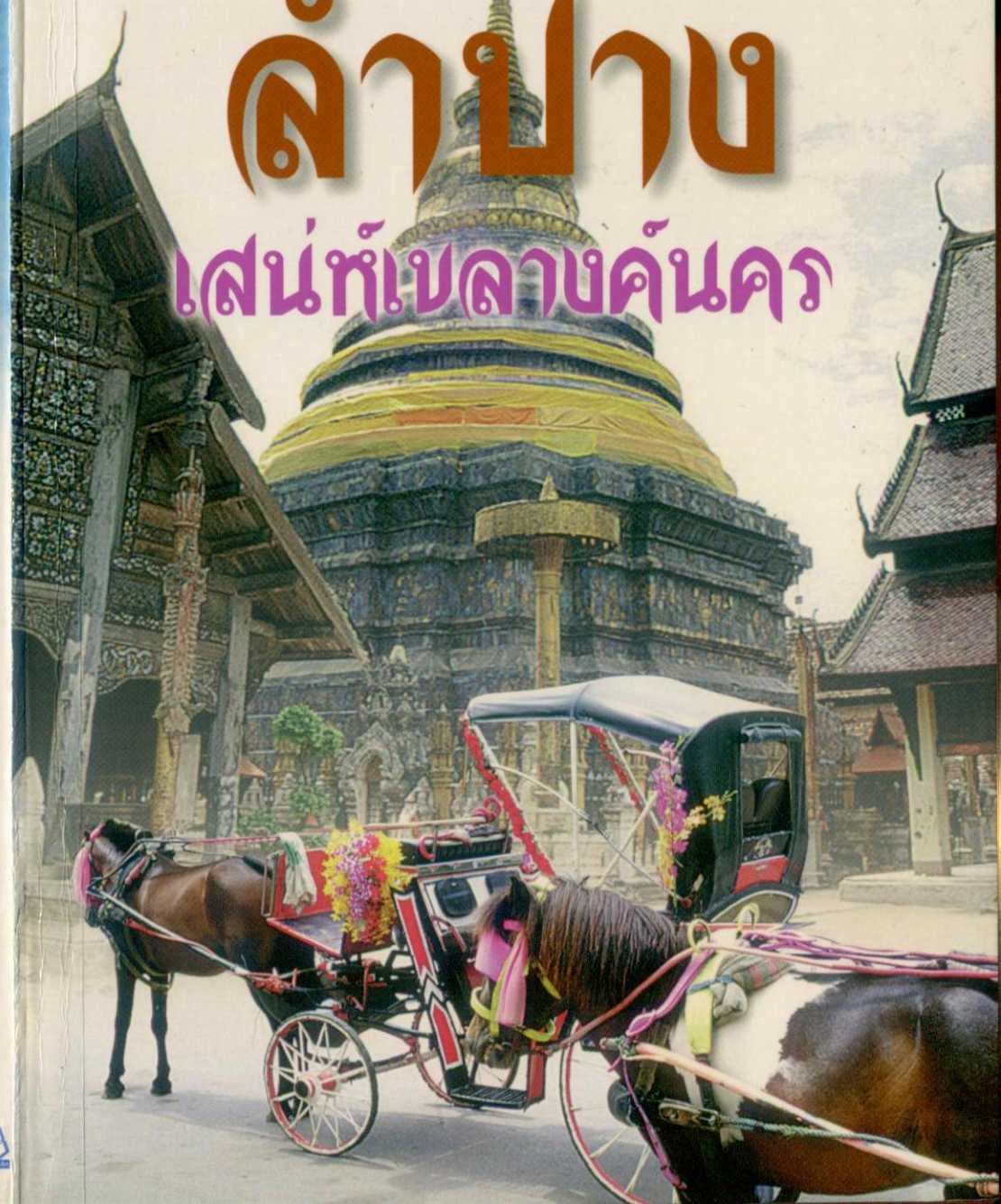
9 789747 504248

ลำปาง : เส้นทางสายวัฒนธรรม • มณฑล ภาค นคร

ลำปาง

เส้นทางสายวัฒนธรรม

28/03/2546

77.5 ปท

ลำปาง : เสน่ห์เขลางค์นคร

มนกาด มายศิริ

เรียบเรียง

ลำปาง : เสน่ห์เขลางค์นคร

มนกาด มาตยศิริ

บรรณาธิการ ถวิล มั่นสนั่น
ออกแบบปกและรูปเล่ม P.K. GROUP

ISBN : 974-7504-24-3
BOOKCODE : 01-03-0026-01
พิมพ์ พ.ศ. 2542
สงวนลิขสิทธิ์

จัดพิมพ์

บริษัท แสงปัญญาเลิศ จำกัด

จัดจำหน่าย

องค์การค้ำของครูสภา

69 อาคาร 9 ถนนราชดำเนินกลาง เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร 10200
โทรศัพท์ 629-1911-6

พิมพ์ที่ บริษัท คอมแพคท์พริ้นท์ จำกัด

ราคา 155 บาท

คำนำสำนักพิมพ์

แม้ลำปางจะมีข้อด้อยทางด้านการเกษตรกรรมถ้าเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ แต่ก็มีความโดดเด่นอย่างยิ่งทางด้านเครื่องปั้นดินเผาและอุตสาหกรรมเซรามิก ซึ่งมีชื่อเสียงขจรขยายไปทั่วโลก เป็นแหล่งภูเขาไฟและชุมชนดึกดำบรรพ์ มีประวัติความเป็นมาและการสร้างบ้านแปงเมืองที่น่าภาคภูมิใจยิ่ง

ทางด้านศาสนสถาน วัดพระธาตุลำปางหลวง ก็นับว่าเป็นวัดที่สวยงามที่สุดในอาณาจักรล้านนา อลังการด้วยสถาปัตยกรรมล้ำค่า ดูแล้วจะเห็นพลังอันยิ่งใหญ่ของชาวพุทธ วัดพระธาตุลำปางหลวงคือจิตวิญญาณของเขลางค์นครจากอดีตจนถึงปัจจุบันนี้

หนังสือในโครงการ **จังหวัดของเรา** เรื่อง **ลำปาง : เสน่ห์เขลางค์นคร** ได้ค้นคว้า รวบรวม เรียบเรียง เรื่องราวอันน่าสนใจของลำปางจากอดีตถึงปัจจุบันอย่างรอบด้าน โดยคณะผู้จัดทำได้ลงไปยังพื้นดินท้องไร่ในชุมชนสำคัญทุกแห่ง เพื่อสัมผัสผู้คนรุ่นเก่าและรุ่นใหม่เพื่อให้ได้ภาพและเรื่องที่สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

จึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า **“ลำปาง : เสน่ห์เขลางค์นคร”** จะเป็นคู่มือคู่มือที่ดีสำหรับครู อาจารย์ นักเรียน นักศึกษา นักท่องเที่ยว และผู้สนใจทั่วไป

บริษัท แสงปัญญาเลิศ จำกัด

คำนำผู้เรียบเรียง

ลำปางเป็นเมืองเก่าแก่ที่มีเรื่องราวสืบเนื่องมาแต่ยุคดึกดำบรรพ์ ภูมิประเทศเป็นแอ่งอยู่ในอ้อมอกของภูเขา ทำให้ลำปางอุดมสมบูรณ์ไปด้วย ป่าไม้และแร่ธาตุ ในอดีตลำปางได้ชื่อว่าเป็นดินแดนหนึ่งที่มีป่าไม้สัก หนาแน่นที่สุด เป็นที่รู้จักของชาวไทยและชาวโลกเป็นอย่างดีสมดังคำขวัญ ประจำจังหวัดที่ว่า

“ถ่านหินลือชา รถม้าลือลั่น เครื่องปั้นลือนาม งามพระธาตุลือไกล ฝึกช้างใช้ลือโลก”

โครงการจังหวัดของเรา เรื่อง **ลำปาง : เสน่ห์เขलगันคร** ได้รวบรวมเรื่องราวของจังหวัดลำปางในด้านต่างๆ จากแหล่งข้อมูลและสถานที่จริงไว้อย่างละเอียดครบถ้วน พร้อมภาพประกอบจำนวนมาก

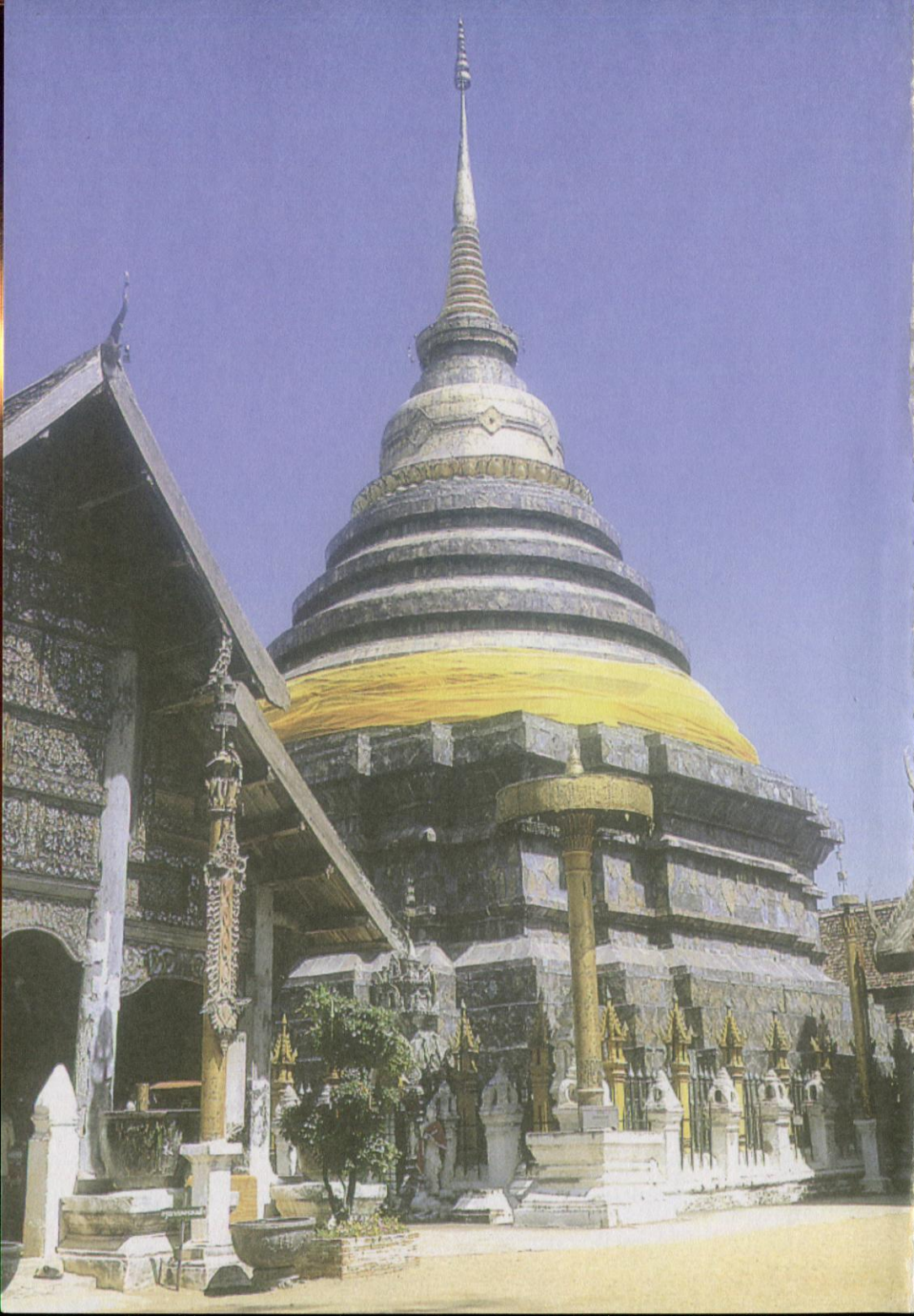
ผู้เรียบเรียงหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจเป็นอย่างยิ่ง

มนกาล มาตยศิริ

สารบัญ

ลำปางในอ้อมกอดของขุนเขา	9
ตราประจำจังหวัดลำปาง	11
คำขวัญประจำจังหวัดลำปาง	12
สภาพทั่วไปของจังหวัดลำปาง	15
ที่ตั้งและอาณาเขต	15
สภาพพื้นที่รายล้อมด้วยขุนเขา	20
การแบ่งเขตการปกครอง	22
ลักษณะภูมิประเทศ	23
ทรัพยากรธรรมชาติ	29
ทรัพยากรแร่ธาตุ	30
ทรัพยากรป่าไม้	32
ทรัพยากรดิน	34
ทรัพยากรน้ำ	35
ทรัพยากรการท่องเที่ยว	37
ประชากรและการทำมาหากิน	41
การคมนาคม	47

ความรุ่งเรืองของเขลางค์นครในอดีต	53
แหล่งภูเขาไฟและชุมชนยุคดึกดำบรรพ์	53
กลุ่มเมืองโบราณ “เวียงเขลางค์นคร”	57
เมืองโบราณในบริเวณวัดพระธาตุลำปางหลวง	61
ยุคเวียงเขลางค์	64
เมืองเขลางค์นครรวมกับล้านนา	70
ลำปางในยุครัตนโกสินทร์	75
วัดพระธาตุลำปางหลวง	81
บุคคลสำคัญในอดีตของลำปาง	95
วัฒนธรรมและประเพณี	101
ภูมิปัญญาท้องถิ่น	107
แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	115
อัมปางเมืองรถม้า	125
แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน	137
และเลี้ยวเที่ยวลำปางบนเส้นทางวัดพม่า	137
อนาคตที่สดใสของลำปาง	159
บรรณานุกรม	166

ลำปางในอ้อมกอดของขุนเขา

จากสภาพภูมิประเทศดูประหนึ่งว่า ลำปางอยู่ในอ้อมกอดของขุนเขา ฝิ่ป่นน้ำซึ่งมีความยาว 412 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ตอนกลางและตอนบนไว้เกือบทั้งหมด นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำวังรายล้อมยาว 382 กิโลเมตร เป็นสายน้ำแห่งชีวิตที่หล่อเลี้ยงผู้คนมาเป็นเวลาอันยาวนาน

เขलगันครดินแดนเก่าแก่แห่งนี้มีผู้คนอาศัยตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ เคยเกิดปรากฏการณ์ภูเขาไฟระเบิดลาวาไหลบ่าท่วมทับถมแม่น้ำทั้งสาย ทั้งร่องรอยปล่องภูเขาไฟไว้ 3 ปล่อง ในอำเภอแม่เมาะ ทำให้ดินแดนแห่งนี้มีแหล่งถ่านหินลิกไนต์ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย

นอกจากนี้ลำปางยังขึ้นชื่อในฐานะที่มีแหล่งดินขาวมากที่สุด เหมาะสำหรับการทำเครื่องเคลือบดินเผาคุณภาพดี โรงงานอุตสาหกรรมเซรามิกจึงสร้างชื่อเสียงให้กับจังหวัดลำปาง เป็นอย่างมาก

นอกจากทรัพยากรธรรมชาติอันหลากหลายแล้ว ลำปางยังมีศาสน-

สถาน โบราณสถานที่สำคัญหลายแห่ง เช่นวัดพระธาตุลำปางหลวง อยู่ในบริเวณชากเมืองเก่า มีประวัติความเป็นมาน่าสนใจยิ่ง รายล้อมด้วยศิลปะอลังการ

ลำปางได้ชื่อว่าเป็น “เมืองรถม้า” เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัด ถือเป็นเสน่ห์และสีสันที่กล่าวขวัญกันมาก ยังคงอนุรักษ์ไว้จนถึงทุกวันนี้

ลำปางยังเป็นแหล่งผลิตงานศิลปหัตถกรรมเครื่องชื้อ สอดคล้องกับวัฒนธรรมและประเพณีที่งดงามอีกทั้งยังมีศูนย์ฝึกช้างที่มีชื่อเสียงของโลกด้วย

ไก่อว สัญลักษณ์เมืองลำปาง ตั้งโดดเด่นอยู่หน้าเทศบาลเมืองลำปาง

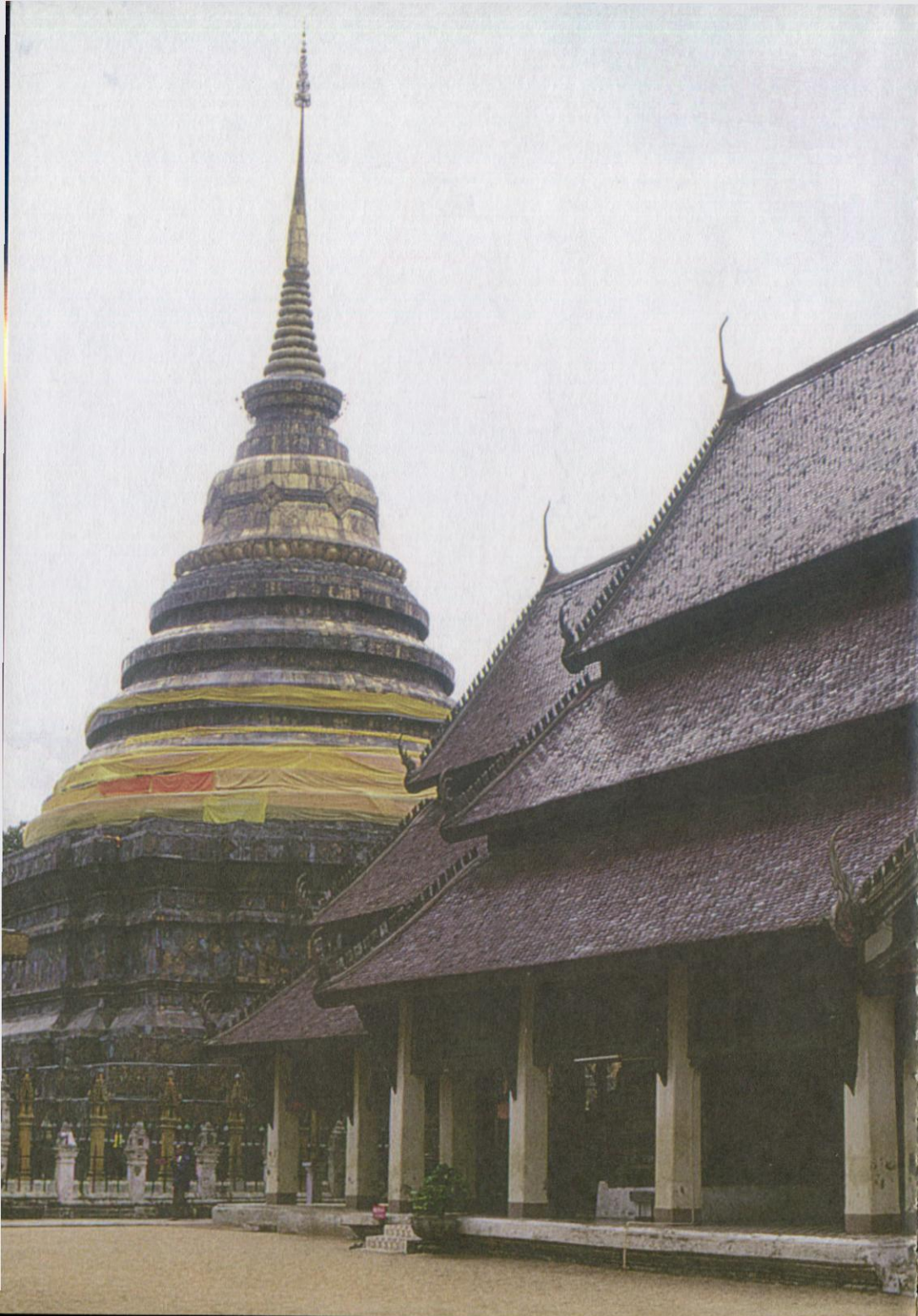

ตราประจำจังหวัด

ดวงตราประจำจังหวัดลำปาง เป็นรูปไก่อวอยู่ในมณฑป กำลังชันอยู่หน้าประตูเมือง มีความหมายว่า ไก่อวเพื่อปลูกพระโพธิสัตว์ให้เร่งบำเพ็ญบุญบารมี จะได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ และเพื่อเตือนชาวเมืองให้ลุกขึ้นมาประกอบการงาน

มีตำนานเล่าสืบกันมาว่า ครั้งพุทธกาล พระพุทธเจ้าเสด็จออกโปรดสัตว์มาถึงเมืองนี้ ทรงประทับอยู่จนกระทั่งพระอินทร์ทราบข่าว และเกรงว่าชาวบ้านจะตื่นไม่ทันไสยาคร ดังนั้นพระอินทร์จึงเนรมิตร่างเป็นไก่อวขึ้น ปลูกชาวบ้านให้ตื่นขึ้นมาไสยาครพระพุทธเจ้า

ในอดีตเมืองลำปางมีชื่อเรียกว่า “กุกกุกนคร” มีความหมายว่า “เมืองไก่อว”

สภาพทั่วไปของจังหวัดลำปาง

ที่ตั้งและอาณาเขต

จังหวัดลำปางตั้งอยู่ในเขตภาคเหนือของประเทศไทยรวม 9 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดแพร่ จังหวัดน่านและจังหวัดอุตรดิตถ์ ระหว่างเส้นละติจูด 17 องศา 21 ลิปดา ถึง 19 องศา 25 ลิปดาเหนือ และเส้นลองจิจูดที่ 98 องศา 53 ลิปดา ถึง 100 องศา 93 ลิปดาตะวันออก

มีพื้นที่ 12,533.961 ตารางกิโลเมตร คิดเฉลี่ยเป็นร้อยละ 2.44 ของพื้นที่ทั้งหมดในประเทศไทย นับว่ามีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 5 ตามเขตภูมิภาคการปกครองประเทศของภาคเหนือ รองลงมาจากเชียงใหม่ ดาก แม่ฮ่องสอน และเพชรบูรณ์ แต่หากวัดพื้นที่ตามเขตการปกครองประเทศของจังหวัดแล้ว ลำปางจะอยู่เป็นอันดับที่ 3 รองจากเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอน

ศาลากลางจังหวัดลำปางหลังเดิมปัจจุบันคือวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อ	เชียงใหม่ เชียงราย และพะเยา
ทิศตะวันออก	ติดต่อ	แพร่ และสุโขทัย
ทิศใต้	ติดต่อ	ตาก
ทิศตะวันตก	ติดต่อ	ลำพูน

คำขวัญประจำจังหวัด ประกาศไว้หน้าองค์พระธาตุลำปางหลวง

อำเภอในจังหวัดลำปางมีทั้งสิ้น 13 อำเภอ แบ่งเป็นตำบลได้ 100 ตำบล และ 805 หมู่บ้าน โดยแบ่งการปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง สุขาภิบาล 15 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 88 แห่ง และมีสภาดำบล 4 แห่ง

ที่ว่าการอำเภอเมืองลำปาง ตั้งอยู่ในบริเวณใจกลางเมือง

สถานที่ตั้งศาลจังหวัดลำปางในเขตเมือง

อำเภอที่อยู่ในเขตปกครองคือ อำเภอเมืองลำปาง อำเภอเกาะคา อำเภอแจ้ห่ม อำเภอเงิน อำเภอห้างฉัตร อำเภอแม่ทะ อำเภองาว อำเภอวังเหนือ อำเภอสบปราบ อำเภอแม่พริก อำเภอเสริมงาม อำเภอแม่เมะ อำเภอเมืองปาน ซึ่งเป็นอำเภอใหม่ล่าสุดของลำปาง

ทั้งหมดของพื้นที่ปกครองนี้มีประชากรอาศัยอยู่ 807,362 คน (31 ธันวาคม 2540) อำเภอที่มีประชากรอาศัยอย่างหนาแน่นคือ อำเภอเมืองลำปาง รองลงมาคือ

ที่ว่าการอำเภอเกาะคา

อำเภอเกาะคา ส่วนอำเภอแม่พริก มีประชากรอาศัยอยู่อย่างเบาบางที่สุด

ประชากรส่วนใหญ่ของลำปางร้อยละ 98 เป็นคนไทยพื้นเมือง ส่วนที่อพยพมาจากที่อื่น ๆ มีอยู่ไม่มากนัก ชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจายในเขตพื้นที่ 7 อำเภอ คือ อำเภองาว อำเภอเมืองปาน อำเภอแจ้ห่ม อำเภอแม่เมะ อำเภอวังเหนือ อำเภอเสริมงาม และอำเภอเมืองฯ

ชนเผ่าอาศัยอยู่ในเขตลำปางมากที่สุด รองลงมาคือกะเหรี่ยง นอกจากนั้นจะมีเผ่าม้ง อาข่า มูเซอ ลีซอ และขมุ ประชากรกลุ่มนี้ได้รับสัญชาติเป็นไทยแล้วประมาณร้อยละ 73.02 ของจำนวนประชากรทั้งสิ้น 12,676 คน

ที่ตั้งของจังหวัดลำปางอยู่ห่างกรุงเทพมหานครเป็นระยะทาง 620 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 สายพหลโยธิน ปัจจุบันมีเส้นทางลัดจากจังหวัดนครสวรรค์ไปพิษณุโลก-อุตรดิตถ์-เด่นชัย-ลำปาง ระยะสั้นกว่าเส้นทางสายเดิม คือ นครสวรรค์-กำแพงเพชร-ตาก-ลำปาง

ตลาดหลักเมือง ตั้งอยู่บริเวณสี่แยกหลักเมือง

ไก่ขาวยังคงเป็นสัญลักษณ์ที่ชาวลำปางนิยมสร้างไว้ทั่วเมือง

ส่วนทางรถไฟสาย
เหนือไปถึงจังหวัดลำปาง
ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2458 จอด
ให้ผู้โดยสารลงที่สถานี
รถไฟนครลำปางเป็นระยะ
ทาง 625 กิโลเมตร
มีสนามบินที่ใช้เวลา
จากกรุงเทพฯ เพียง 1
ชั่วโมงก็จะถึงนครลำปาง

สภาพพื้นที่รายล้อมด้วยขุนเขา

พื้นที่เขตจังหวัดลำปางยาวเป็นรูปรี วางตัวขนานกับแนวเหนือและใต้
รายล้อมไปด้วยภูเขาซึ่งจะลาดเอียงลงไปทางทิศใต้ มีลักษณะเป็นแอ่งกระทะ
จนบางคนเรียกว่า *อ่างลำปาง* ถือว่าเป็นอ่างที่ยาวและกว้างที่สุดของภาคเหนือ

ส่วนกว้างที่สุดกินพื้นที่จากเขตอำเภอวังทองทางทิศตะวันออก มาจนถึง
ทิศตะวันตกสุดตรงเขตอำเภอเมืองปาน กว้างประมาณ 80 กิโลเมตร
ลักษณะพื้นที่เป็นภูเขาสลับซับซ้อนโดยมีเทือกเขาขุนตานอยู่ทางตะวันตก
ทอดตัวตามแนวเหนือใต้ ตั้งแต่อำเภอวังเหนือไปถึงอำเภอแม่พริก

ดอยขุนตาน เป็นเทือกเขาที่กั้นเขตแดนระหว่างลำปางกับลำพูน
เป็นส่วนหนึ่งของเทือกเขาผีปันน้ำ มีการขุดเจาะอุโมงค์สำหรับทางรถไฟ
ทะลุผ่านเทือกเขานี้ขึ้นไปสู่จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีความยาวของอุโมงค์ตลอด
ถ้ำขุนตานถึง 1,352 เมตร นับได้ว่าอุโมงค์ขุนตานเป็นอุโมงค์ที่ยาวที่สุดใน
ประเทศไทย

เทือกเขาผีปันน้ำมีความยาว 412 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ตอนกลาง
ของภาคเหนือตอนบนไว้เกือบทั้งหมด โดยมียอดเขาที่สำคัญคือ ดอยผาจำ
ดอยขุนออก และดอยขุนตาน และด้วยลักษณะเฉพาะของทิวเขาแห่งนี้ที่

แผ่ขยายออกเหมือนกับสามง่าม ทำให้เทือกเขาผีปันน้ำกลายเป็นสันที่แบ่ง
พื้นที่ราบด้านล่างออกเป็นที่ราบลุ่มระหว่างภูเขามากมาย อย่างเช่น ที่ราบ
ลุ่มแม่น้ำวังหรืออ่างแม่ น้ำวัง และที่ราบลุ่มแม่น้ำยมหรืออ่างแม่ น้ำยม นอก
จากนี้เทือกเขาผีปันน้ำยังเป็นตัวแบ่งเขตจังหวัดต่างๆ ของภาคเหนืออีกด้วย
ที่เกี่ยวข้องกับลำปางก็คือแบ่งระหว่างลำปางกับลำพูน

ดอยขุนตานนี้อยู่ในเขตอำเภอวังเหนือ มียอดสูงถึง 1,500 เมตร อีก
ดอยหนึ่งก็คือดอยขุนแม่เหล็ก ซึ่งเป็นเทือกเขากั้นเขตแดนระหว่างจังหวัด
ลำปางกับจังหวัดพะเยา ดอยขุนแม่เหล็กนี้อยู่ในเขตอำเภอแจ้ห่มกับอำเภอ
งาวของเขตลำปาง

ตลาดรัตนแก้วหรือตลาดเก้าเจาสร้างเมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 มีต้นขาสูงใหญ่ให้คนได้พัก
เหนื่อยจึงพากันเรียกว่าตลาดเก้าเจา

วิถีชีวิตที่เรียบง่ายหาได้ทั่วไปในเมือง

การแบ่งเขตการปกครอง

ปัจจุบันเขตการปกครองของลำปางแบ่งเขตการปกครองส่วนภูมิภาคออกเป็น 13 อำเภอ 100 ตำบล 805 หมู่บ้าน

การปกครองส่วนท้องถิ่น จะประกอบไปด้วยองค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง เทศบาลเมือง 1 แห่ง สุขาภิบาลอีก 15 แห่ง องค์การบริหารส่วนตำบล 88 แห่ง สภาตำบล 4 แห่ง

ลักษณะภูมิประเทศ

โดยสภาพภูมิประเทศเขตลำปางเรียกกันทั่วไปว่า อ่างลำปางถือว่าเป็นอ่างที่ยาวและกว้างที่สุดของภาคเหนือ มีทิวเขาผีปันน้ำส่วนตะวันตกและทิวเขาผีปันน้ำส่วนกลางขนานล้อมรอบอยู่ กันอ่างลำปางจะอยู่ตรงบริเวณตอนกลางของจังหวัด มีลักษณะเป็นที่ราบลูกฟูก เกิดจากการก่อตัวและทับถมของตะกอนที่ชะล้างมาจากลาดเขา

ลำปางมีพื้นที่สูงจากระดับน้ำทะเลโดยเฉลี่ย 268.60 เมตร มีแม่น้ำสายสำคัญไหลผ่าน 3 สาย คือ

แม่น้ำวัง มีต้นน้ำมาจากดอยผาจำอ้อ บนเทือกเขาตอนกลางของภาคเหนือ คือ ทิวเขาผีปันน้ำทางด้านทิศใต้ บริเวณน้ำตกวังแก้วทางตอนเหนืออำเภอวังเหนือ อำเภอเถิน อำเภอแม่พริก ของลำปาง แม่น้ำวังเส้นนี้ไหลไปบรรจบกับแม่น้ำปิงที่บ้านปากวัง อำเภอสามเงา จังหวัดตาก ความยาวประมาณ 250 กิโลเมตร ปลายทางที่มียากในแม่น้ำวังคือ ปลาอดหิน หรือ

เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า ปลาแขยงหิน จะมีลักษณะคล้ายกับปลาตะเพียนขาว นำมาปรุงเป็นอาหารได้

แม่น้ำวังนั้นถือได้ว่ามีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวบ้านและสัตว์เลื้อยในเมืองลำปางมาก ตัวเมืองลำปางเองก็ตั้งอยู่ทั้งสองฟากฝั่งของแม่น้ำวังอีกด้วย

แม่น้ำาว มีต้นกำเนิดมาจากเทือกเขากี้วมณฑา และไหลไปบรรจบกับแม่น้ำยม ที่เขตอำเภอเถียง จังหวัดแพร่

แม่น้ำจาง มีต้นกำเนิดอยู่ที่เทือกเขาดอยหลวง ไหลผ่านอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง และอำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ ก่อนที่จะแตกสาขาออกไปเป็นลำคลองและลำธารอีกมากมาย

ด้วยภูมิประเทศเช่นนี้ จึงแบ่งลักษณะของลำปางออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

บริเวณตอนบนของจังหวัด มีลักษณะเป็นที่ราบสูง ภูเขาและป่าที่อุดมสมบูรณ์

สายน้ำแม่วัง เส้นเลือดที่หล่อเลี้ยงชาวลำปาง

ขุนเขาโอบล้อมเมืองลำปางมีให้เห็นได้ทุกที่แม้แต่ในเมือง

บริเวณตอนกลางของจังหวัด มีลักษณะเป็นที่ราบและที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำ

บริเวณทางตอนใต้ของจังหวัด เป็นป่าไม้รัง บางพื้นที่มีลักษณะเกือบเป็นทุ่งหญ้า

เมื่อพิจารณาตามลักษณะทางกายภาพแล้ว จะพบว่าพื้นที่ของเขตลำปางนั้นจะมีความแตกต่างในระดับความสูง คือทางใต้จะมีบางส่วนเป็นที่ราบต่ำน้ำท่วมถึง ส่วนทางตอนบนจะเป็นที่ราบสูงและมีภูเขาเป็นส่วนใหญ่ เราจึงแบ่งเขตระดับความสูงได้ตั้งแต่ 0-200 เมตร ซึ่งเขตนี้จะอยู่ทางตอนใต้ของลำปาง คือที่ราบลุ่มในอำเภอแม่พริกและอำเภอเถียง รวมทั้งอำเภอสบปราบบางส่วน พื้นที่ในเขตนี้มีบริเวณที่เรียกกันว่า “หุบแม่น้ำวังตอนล่าง” ซึ่งมีความยาว 100 เมตร และเป็นบริเวณที่เป็นแหล่งเพาะปลูก บางช่วงของฤดูฝนจะมีน้ำท่วมถึง

ส่วนถัดไปคือเขตที่มีระดับความสูงตั้งแต่ 200-500 เมตร บริเวณนี้จะอยู่ตอนกลางของจังหวัดเป็นส่วนใหญ่ คือบริเวณที่ราบในอำเภอเมืองลำปาง อำเภอเกาะคา อำเภอแม่ทะ อำเภอห้างฉัตร และตรงบริเวณตอน

กลางของอำเภอแจ้ห่ม รวมทั้งบางส่วนของอำเภองาว ซึ่งเนื้อดินตรงช่วงนี้จะเป็นดินที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีคุณภาพเหมาะแก่การเพาะปลูก บริเวณระดับความสูงตั้งแต่ 200-500 เมตรนี้เอง เป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญของจังหวัด

ต่อมาคือเขตที่มีระดับความสูงตั้งแต่ 500-700 เมตร คือบริเวณรอบเขตจังหวัดและตอนบนของจังหวัด ได้แก่ อำเภอวังเหนือ อำเภอแจ้ห่ม อำเภอเมืองปาน และอำเภองาว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบริเวณภูเขาสูงและอยู่ในพื้นที่ป่าสงวน ที่มีลักษณะเป็นป่าค่อนข้างดิบและมีไม้สักที่เป็นไม้เศรษฐกิจ และยังเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารของจังหวัดอีกด้วย

ส่วนทางตอนเหนือและตะวันตกของจังหวัดเป็นเขตภูเขาสูงที่มีระดับความสูงมากกว่า 1,000 เมตรขึ้นไป ส่วนที่สูงที่สุดของลำปางนั้นคือ ดอยผาจำอู ที่อยู่ในระดับความสูงถึง 2,031 เมตรจากระดับน้ำทะเล ตั้งอยู่ในเขตอำเภอวังเหนือ ทั้งยังเป็นจุดแบ่งเขตระหว่างจังหวัดลำปางกับจังหวัดเชียงราย

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของลำปางเหมาะสำหรับการเพาะปลูกและกสิกรรม เพราะมีที่ราบกว้างใหญ่ มีแม่น้ำไหลผ่านหลายสาย จึงทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ ประชากรส่วนใหญ่ของที่นี่จึงมีอาชีพทางการเกษตร ดังจะเห็นได้ว่าจากอดีตมาลำปางเป็นเมืองศูนย์กลางการค้าขายที่สำคัญแห่งหนึ่ง โดยมีเส้นทางรถไฟเป็นตัวนำความเจริญมาสู่เมืองลำปาง

ลักษณะภูมิอากาศ

เนื่องจากสภาพพื้นที่ในเขตจังหวัดลำปางมีลักษณะเป็นแอ่งคล้ายก้นกระทะ จนเรียกเมืองลำปางกันว่า “อ่างลำปาง” ส่งผลให้ลำปางมีอากาศร้อนชื้นสลับแล้ง โดยช่วงฤดูฝนกับฤดูแล้งนั้นจะต่างกันอย่างเห็นได้ชัด คือในช่วงฤดูมรสุมตะวันตกเฉียงใต้จะมีฝนตกตลอด แต่ก็จะมีบางบริเวณที่

เทือกเขาผีปันน้ำ เส้นแบ่งอาณาเขตลำปางกับลำพูน

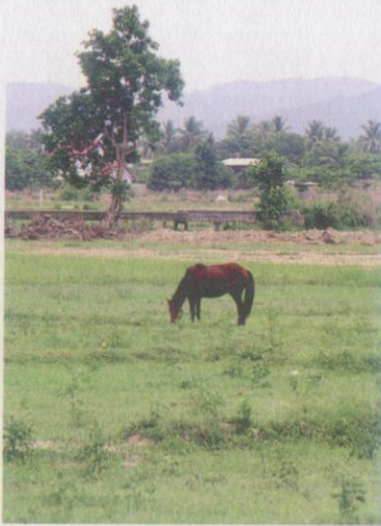
ที่มีฝนกระจายนั้นก็จะไม่สม่ำเสมอ และจะมีฝนตกชุกประมาณปลายเดือนพฤษภาคม หรือในช่วงปลายเดือนกรกฎาคมถึงกลางเดือนตุลาคม ส่วนเดือนที่มีฝนตกชุกมากที่สุดก็คือเดือนกันยายน

ส่วนระหว่างเดือนมิถุนายนถึงช่วงกลางเดือนกรกฎาคมมักจะมีระยะที่ฝนทิ้งช่วงเสมอ ในฤดูมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือที่อากาศทางลำปางจะแห้งแล้ง มีปริมาณน้ำฝนน้อยมาก

ในแต่ละช่วงปี ลักษณะอากาศของลำปางนั้นจะมีระยะฝนทิ้งช่วงนานมาก ชาวบ้านของลำปางจึงไม่สามารถใช้น้ำฝนเพื่อการเพาะปลูกได้ตลอดทั้งปี เพราะปริมาณน้ำฝนที่วัดได้คือ 1,206.7 ต่อปี ปริมาณนี้ทำการวัดในช่วงปี พ.ศ. 2539

แบ่งช่วงของฤดูออกเป็น 3 ฤดู คือ

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม ไปจนถึงกลางเดือนพฤษภาคม อากาศในช่วงนี้จะร้อนอบอ้าวมากโดยเฉพาะช่วงเดือนมีนาคมจะเป็นช่วงเดือนที่อากาศร้อนที่สุดเฉลี่ยประมาณ 40.7 องศาเซลเซียส

ช่วงกันอ่างลำปาง บริเวณตอนกลางของจังหวัด
มีลักษณะเป็นที่ราบลูกฟูก

ฤดูฝน ต่อช่วงจากฤดูร้อนราว
กลางเดือนพฤษภาคมจนถึงเดือน
ตุลาคม จะเป็นช่วงที่มีฝนตกทั่วไป
เดือนที่มีฝนตกมากที่สุดคือ สิงหาคม
วัดปริมาณน้ำฝนได้ประมาณ 262.3
มิลลิเมตร

ฤดูหนาว ลมหนาวจะเริ่มโบก
สะบัดทั่วเมืองลำปางในเดือนพฤศจิกายน
ไปสิ้นสุดเดือนกุมภาพันธ์
อากาศช่วงนี้โดยทั่วไปจะหนาวเย็น
เดือนมกราคม คือเดือนที่มีอากาศ
หนาวเย็นที่สุด อุณหภูมิต่ำสุดจะอยู่
ในราว 8.6 องศาเซลเซียส

น้ำตกวังแก้วอีกสายหนึ่งของลำปางน้ำวัง
อยู่ในเขตอำเภอวังเหนือ

ทรัพยากรธรรมชาติ

ในจำนวนประชากร 807,362 คนในพื้นที่เขตลำปางนี้ สามารถใช้
ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่นี้ได้อย่างมากมายมาแต่อดีตแล้ว เพราะ
ลำปางนั้นนับเป็นจังหวัดที่โชคดีที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่ค่อนข้างสมบูรณ์
ถือได้ว่าเป็นปัจจัยสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและก่อให้เกิดความเจริญ
มั่นคงต่อจังหวัด

เพราะนอกจากทรัพยากรแร่ธาตุที่เป็นวัตถุดิบที่สำคัญทางอุตสาหกรรม
ทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่มากจนเกิดสัมปทานป่าไม้ขึ้นในอดีตที่ผ่านมา และยังมี
แหล่งน้ำตามธรรมชาติ รวมทั้งทรัพยากรดินที่เหมาะสมกับการเพาะปลูก
อีกด้วย

นอกจากทรัพยากรธรรมชาติที่มีประโยชน์ต่อการประกอบอาชีพแล้วนั้น
ลำปางยังมีทรัพยากรทางธรรมชาติที่กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างใน
ปัจจุบัน เช่น ภูเขาไฟ น้ำตก วนอุทยานต่างๆ ที่อยู่ในเขตจังหวัดลำปาง

แม่น้ำวังช่วงที่ไหลผ่านตัวเมืองลำปาง

ทรัพยากรแร่ธาตุ

ที่โดดเด่นเป็นอันดับหนึ่งของลำปางคือ ถ่านหินลิกไนต์ ในอำเภอแม่เมาะ มีประโยชน์สำคัญที่สุด คือการใช้เป็นเชื้อเพลิงในการเผาไหม้แทนน้ำมันเชื้อเพลิง ซึ่งปกติเราต้องสั่งซื้อน้ำมันจากต่างประเทศและมีแนวโน้มจะมีราคาสูงขึ้นเรื่อยๆ

ถ่านหินลิกไนต์ในลำปางส่วนใหญ่จะนำมาเป็นเชื้อเพลิงในการผลิตกระแสไฟฟ้าของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย รวมทั้งยังใช้เป็นเชื้อเพลิงในโรงงานอุตสาหกรรมต่างๆ เช่น โรงงานผลิตปูนซีเมนต์ โรงงานบ่มไบยาสูบ โรงงานปูนขาว

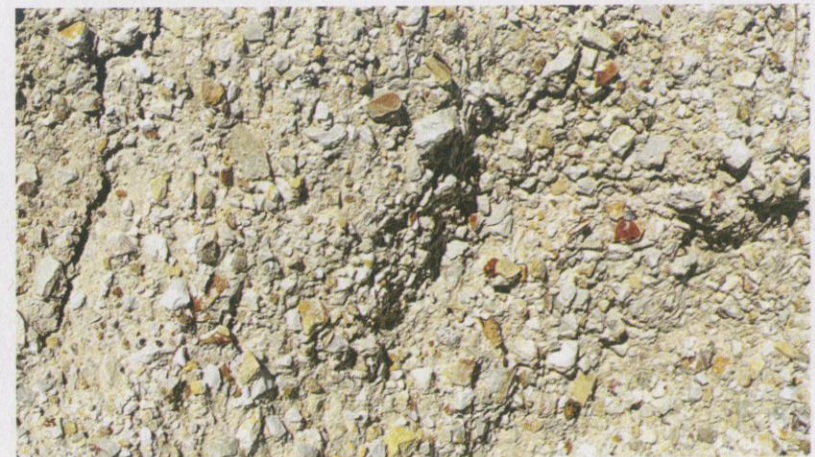
กากของลิกไนต์ที่เหลือจากการเผาไหม้แล้ว ยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในทางก่อสร้างได้ อย่างเช่นนำไปทำเป็นซีเมนต์บล็อกก่อผนังหรือซีเมนต์บล็อกปูพื้น ถนนคอนกรีตหรือแม้กระทั่งงานก่อสร้างเขื่อน

แรงแผ่นดินไหว ที่มีความสำคัญรองจากลิกไนต์ ก็คือ

แรงแผ่นดินไหว ลำปางเป็นจังหวัดที่มีแหล่งแร่ดินขาวที่ดีที่สุดของประเทศ และมีจำนวนมากกระจายอยู่ในพื้นที่หลายอำเภอ อย่างเช่นที่ อำเภอแจ้ห่ม อำเภอแม่ทะ อำเภอสบปราบ และที่อำเภอเมืองลำปาง เป็นต้น แรงแผ่นดินไหวเป็นแร่ที่มีลักษณะพิเศษ เมื่อนำมาเผาไฟแล้วจะมีความแข็งแรงทนทานมาก

ฉะนั้นจึงได้นำมาใช้ในการผลิตเซรามิก กระเบื้องเคลือบและเครื่องสุขภัณฑ์ต่างๆ ปริมาณแร่ที่ผลิตได้คือ 450,358.37 เมตริกตัน (พ.ศ. 2539)

แร่บอลเคลย์ เป็นแร่ดินชนิดหนึ่งที่มีความเหนียวสูง นำมาผสมกับดินขาวในการทำอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา คุณสมบัติของแร่ชนิดนี้ จะทำให้ผลิตภัณฑ์มีขนาดคงที่ และป้องกันการบิดเบี้ยวหลังการเผา จึงนำมาใช้ในอุตสาหกรรมเซรามิก กระเบื้องเคลือบ และเครื่องสุขภัณฑ์ แหล่งผลิตจะอยู่ที่อำเภอเมืองลำปาง อำเภอแม่เมาะ อำเภอห้างฉัตร และอำเภอเมืองปาน ปริมาณแร่ที่ผลิตได้คือ 311,484 เมตริกตัน (พ.ศ. 2539)

ดินขาวทรัพยากรสำคัญและมีมากที่สุดในลำปาง

เซรามิก ผลิตภัณฑ์ที่ทำรายได้ให้กับชาวลำปาง

หินอ่อน เป็นหินปูนที่ถูกความร้อนและความกดดันของสภาพอากาศ ให้แปรสภาพเป็นหินอ่อน นำมาใช้ประโยชน์ทางวัสดุก่อสร้าง เป็นหินประดับอาคารได้สวยงาม แหล่งผลิตหินอ่อนของลำปางจะอยู่ที่อำเภอเถินและอำเภอแม่พริก โดยมีปริมาณแร่ที่ผลิตได้ 6,142 เมตริกตัน (พ.ศ. 2539)

หินปูน เป็นหินที่นำมาใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง ไม่ว่าจะเป็นหินก่อสร้าง ทำปูนขาวหรือปูนซีเมนต์ หินปูนนี้เป็นแร่ที่มีแนวโน้มจะมีการผลิตเพิ่มมากขึ้น

ทรัพยากรป่าไม้

พื้นที่ส่วนใหญ่ของลำปางเป็นพื้นที่ป่าไม้มาก่อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณตอนเหนือและตะวันตกของจังหวัด จะมีลักษณะเป็นป่าค่อนข้างดิบ เต็มไปด้วยไม้มีค่า พื้นที่ป่าสงวนของลำปางสำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2539 มีจำนวน 4,935,247.38 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 63 ของพื้นที่ทั้งหมด ซึ่งได้ลดลงจากเดิมที่เคยมีพื้นที่ป่าไม้ประมาณร้อยละ 70 ของพื้นที่ทั้งหมด

เนื่องจากการบุกรุก ลักลอบตัดไม้ทำลายป่ามาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2534-2536 มีการตัดไม้ทำลายป่าสูงถึง 267,275 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 5.4 ของพื้นที่ป่าทั้งหมด

ปัจจุบันแนวโน้มของการตัดไม้ทำลายป่าลดลง และมีผู้สนับสนุนการปลูกสวนป่าสักเพิ่มมากขึ้น หลังจากที่กรมป่าไม้มีนโยบายส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกป่าและอนุรักษ์ป่าไม้ เช่น โครงการส่งเสริมเกษตรกรปลูกป่าและโครงการปลูกป่าถาวรเฉลิมพระเกียรติ นอกจากนี้พื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ 7 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติดอยขุนตาน อุทยานแห่งชาติเวียงโกศัย อุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน อุทยานแห่งชาติแม่ยม อุทยานแห่งชาติดอยหลวง อุทยานแห่งชาติแม่วะ และอุทยานแห่งชาติถ้ำผาไท

สภาพทุ่งหญ้าตามชนเมืองใช้เป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์

ทรัพยากรดิน

จากสภาพทางภูมิประเทศของจังหวัดลำปาง ทำให้สามารถแบ่งลักษณะดินออกเป็น 4 ลักษณะ คือ

บริเวณที่ราบดอน เป็นบริเวณที่สามารถปลูกพืชไร่ได้หลายชนิด ส่วนใหญ่เป็นดินตะกอนใหม่ และบางแห่งก็เป็นดินตะกอนเก่า คือบริเวณตอนใต้ของอำเภอแจ้ห่ม

บริเวณที่ราบลุ่มดินตะกอนใหม่ มีลักษณะโครงสร้างเป็นดินเหนียวและดินร่วน บางแห่งเป็นดินตะกอนที่ราบลุ่มแม่น้ำ เป็นดินที่มีความเหมาะสมกับการเกษตร คือบริเวณบางส่วนของอำเภอเกาะคา อำเภอเมืองลำปาง อำเภอแม่ทะ เป็นเขตติดต่อกัน นอกจากนี้ก็ยังมีอยู่บางพื้นที่ของอำเภอแจ้ห่ม อำเภองาว อำเภอสบปราบ และอำเภอแม่พริก

บริเวณที่ตะกอนเก่า ส่วนใหญ่พื้นที่นี้จะเป็นดินเหนียวปนทราย เป็นที่ราบสูงๆ ต่ำๆ ระหว่างราบที่มีลำน้ำต่างๆ ไหลผ่าน เป็นดินที่มีความสมบูรณ์ปานกลาง คือบริเวณตอนกลางของจังหวัดตั้งแต่เหนือไปจนจรดใต้ในเขตอำเภอวังเหนือ อำเภอแจ้ห่ม อำเภอเมืองลำปาง อำเภอเกาะคา อำเภอสบปราบ อำเภอแม่ทะ อำเภอแม่พริก อำเภอเถิน และบางพื้นที่ของอำเภองาว โดยพื้นที่นี้จะกินอาณาเขตส่วนใหญ่ของจังหวัดประมาณร้อยละ 75 ของพื้นที่ทั้งหมดในลำปาง

บริเวณต้นน้ำลำธารบริเวณนี้จะมีความสูงเหนือระดับน้ำทะเลประมาณ 1,000 เมตรขึ้นไป เป็นแหล่งที่สงวนไว้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร คือ เขตอำเภอวังเหนือบริเวณทางด้านตะวันตกของอำเภอแจ้ห่ม และเขตติดต่อระหว่างอำเภอแจ้ห่มและงาว

นอกนั้นยังมีแหล่งสงวนไว้เป็นเขตป่าไม้เพื่อการอุตสาหกรรม คือ บริเวณอำเภองาว อำเภอห้างฉัตร อำเภอแม่ทะ และตอนใต้ของอำเภอเถิน

อาหารสดยามเช้าที่ตลาดเก๊าจาว

ทรัพยากรน้ำ

แหล่งน้ำทางธรรมชาติที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีพของคนลำปาง คือ

แม่น้ำวัง แม่น้ำสายสำคัญของพื้นที่ มีต้นกำเนิดมาจากทิวเขาผีปันน้ำ เขตอำเภอพาน จังหวัดเชียงราย โดยไหลลงมาทางใต้เข้ามาที่เขตจังหวัดลำปาง ผ่านตัวอำเภอวังเหนือ ซึ่งมีตาน้ำที่ไหลจากน้ำตกแก้วไหลมาบรรจบอีกทีหนึ่ง แล้วจึงไหลเรื่อยผ่านมายังอำเภอแจ้ห่ม อำเภอเมืองลำปาง อำเภอเกาะคา อำเภอสบปราบ อำเภอเถิน อำเภอแม่พริก แล้วจึงไหลต่อไปบรรจบกับแม่น้ำปิงที่จังหวัดตาก มีระยะยาว 382 กิโลเมตร

แม่น้ำตุ้ย มีต้นกำเนิดจากภูเขาในเขตพื้นที่อำเภอดอยสะเก็ดในจังหวัดเชียงใหม่ ไหลมาทางอำเภอเมืองปาน อำเภอแจ้ห่ม อำเภอห้างฉัตรของลำปาง มาบรรจบกับแม่น้ำวังที่เขตอำเภอเมืองฯ ระยะทางประมาณ 60 กิโลเมตร

แม่น้ำแม่ยาว ต้นกำเนิดอยู่ที่ตำบลเมืองยาว อำเภอห้างฉัตร ไหลมารวมกับแม่น้ำวังที่เขตอำเภอเกาะคา ระยะทางประมาณ 38 กิโลเมตร

แม่น้ำแม่จาง ต้นกำเนิดอยู่ที่อำเภอองาว ไหลไปยังอำเภอแม่ทะ ไปบรรจบกับแม่น้ำวังที่อำเภอเกาะคา ระยะทางยาว 127 กิโลเมตร

แม่น้ำาว มีต้นกำเนิดที่ดอยหลวง ในเขตอำเภอองาว ไหลไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ลงไปถึงแม่น้ำยมในจังหวัดแพร่ ระยะทางประมาณ 90 กิโลเมตร

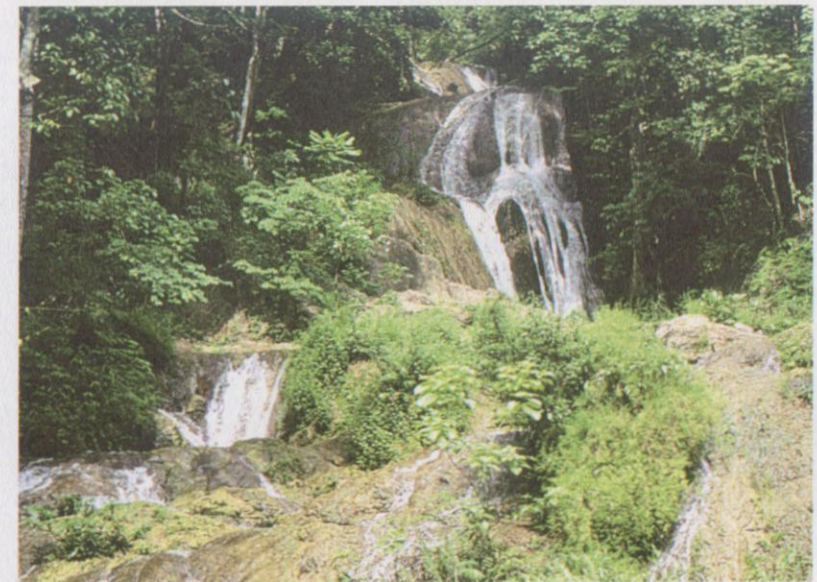
ปัญหาส่วนหนึ่งของลำปางคือ แหล่งน้ำทางธรรมชาติมีปริมาณน้อยลง สาเหตุเนื่องมาจากฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล เมื่อตกลงมาก็ให้ปริมาณน้ำฝนที่น้อยมาก ทำให้ลำปางเกิดภาวะแล้งอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับอัตราการเพิ่มของประชากรที่เข้าสู่ภาคเกษตรมีมากขึ้น ทำให้มีปริมาณการใช้น้ำมากขึ้น ทางจังหวัดจึงต้องอาศัยแหล่งน้ำที่สร้างขึ้นมา ได้แก่ เขื่อนกิ่วลม ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านแล้ง อำเภอเมือง รวมทั้งตามโครงการชลประทานขนาดต่างๆ อีกเป็นจำนวนมาก

ทรัพยากรการท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวของลำปางมีมากมาย ส่วนหนึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ เนื่องจากลำปางมีพื้นที่ที่เป็นป่าเขามากมายทำให้ลำปางมีวนอุทยานและน้ำตกที่สวยงาม อย่างเช่น

วนอุทยานแห่งชาติน้ำตกวังแก้ว ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวง ที่บ้านฮ่างวังแก้ว ตำบลทุ่งฮั่ว ห่างจากตัวเมืองไป 130 กิโลเมตร ตามทางหลวงสายลำปาง-แจ้ห่ม-วังเหนือ จะอยู่เลยอำเภอวังเหนือไปอีก 26 กิโลเมตร น้ำตกวังแก้วจัดได้ว่าเป็นน้ำตกที่สวยงามที่สุดในลำปาง มีชั้นน้ำตกทั้งหมด 110 ชั้น น้ำตกวังแก้วมีน้ำตลอดทั้งปี ธารน้ำบางชั้นมีแอ่งน้ำลึกพอที่จะสามารถลงไปเล่นน้ำได้อย่างสบาย บริเวณชั้นบน ต้นน้ำเป็นหมู่บ้านของชาวเขาเผ่าเย้า คือ บ้านป่าคาหลวงและบ้านแม่ส้าน ถ้าสามารถเดินทางขึ้นไปจนถึงหมู่บ้านทั้งสองแห่งนี้และยังสามารถเดินทางสูงขึ้นไปกว่านั้นได้อีก จะได้เห็นทิวทัศน์ของทิวเขาที่ยิ่งงามมาก

ธรรมชาติอันงดงามที่บริเวณน้ำตกวังแก้ว

บริเวณด้านหน้าของศูนย์อนุรักษ์ช้างไทย

วนอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน จากตัวเมืองลำปางไปตามทางหลวงหมายเลข 1035 สายจังหวัดลำปาง-อำเภอวังเหนือ มุ่งหน้าไปทางทิศเหนือ เลี้ยวซ้ายเข้าอำเภอแจ้ห่มไปประมาณ 3 กิโลเมตร จนถึงหลักกิโลเมตรที่ 58 เลี้ยวซ้าย แล้ววิ่งไปตามทางหลวงหมายเลข 1287 เส้นทางเข้าสู่ตัวอำเภอเมืองปาน ผ่านพระธาตุดอยซาง เลี้ยวขวาไปอีกไม่กี่กิโลเมตร เลี้ยวขวาอีกครั้งหนึ่งไปตามทางหลวงหมายเลข 1252 ผ่านบ้านดินดำ สี่แยกแจ้ซ้อน เลี้ยวซ้ายไปตามเส้นทาง รพช. สายบ้านศรีดอนมูล-อุทยานฯ อีก 3 กิโลเมตรก็ถึงบริเวณที่ทำการอุทยานแห่งชาติแจ้ซ้อน ระยะทางจากปากทางถึงอุทยานฯ 17 กิโลเมตร

ที่นี่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้อย่างดี เพราะนอกจากจะมีทิวทัศน์ที่งดงามตามธรรมชาติอย่างน้ำตกแจ้ซ้อนแล้วยังมีแหล่งน้ำพุร้อนที่ไหลเป็นธารน้ำร้อน อุณหภูมิสูงประมาณ 75-80 องศาเซลเซียส

วนอุทยานดอยผาไท อยู่ที่อำเภอวัง เป็นลำที่สวยงามของลำปาง ภายในถ้าจะมีหินงอก หินย้อยสลับซ้อนกันอยู่ จนได้รับการขนานนามไปต่างๆ นานาว่า สร้อยอินทนิล ซาละวัน พระรามคู่หาหย่อนอารมณ์ รโหฐาน ชาติรังษี

ถ้าใครมีโอกาสได้ไปสัมผัสภายในถ้ำ เมื่อส่องไฟกระทบที่ผนังถ้ำตรงส่วนไหนก็ตามแต่ เราจะเห็นประกายระยิบระยับของหินงอกหินย้อยที่ล้อเล่นกับแสงไฟดูประกายเพชร งามจับตายิ่งนัก ภายในถ้ำเป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปองค์ใหญ่

อุทยานแห่งชาติดอยขุนตาน มีพืชและสัตว์สำคัญหลายชนิดและยังมีประวัติศาสตร์สำคัญอยู่หลายแห่ง ที่สำคัญที่สุดคืออุทยานแห่งชาติดอยขุนตาน ซึ่งมีอุโมงค์รถไฟที่ยาวที่สุดแห่งแรกของประเทศไทย คือยาว 1,352 เมตร

ช้างจะได้รับการฝึกอย่างดีจากศูนย์อนุรักษ์ช้าง

บรรยากาศสบาย ๆ ยามเช้าที่เขื่อนกิ่วลม

อุทยานแห่งชาติดอยขุนตานนี้ครอบคลุมพื้นที่ 2 จังหวัด คือ จังหวัดลำพูนและจังหวัดลำปาง มีเนื้อที่โดยประมาณ 255.25 ตารางกิโลเมตร สูงจากระดับน้ำทะเล 325-1,373 เมตร รวมทั้งยังเป็นอุทยานแห่งชาติ 1 ใน 14 แห่งแรกของประเทศไทยด้วย

นอกจากนี้ยังมีปล่องภูเขาไฟ 3 แห่ง คือ ภูเขาไฟดอยผาคอกจำปา แดด อยู่ในเขตอำเภอเมืองฯ ภูเขาไฟผาคอกหินฟู ในเขตอำเภอแม่ทะ กินพื้นที่ 120 ตารางกิโลเมตร และอีกแห่งหนึ่งอยู่ในบริเวณเชิง อำเภอเกาะคา ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 70 ตารางกิโลเมตร บางส่วนอยู่ในอำเภอสบปราบ และอำเภอแม่ทะด้วย

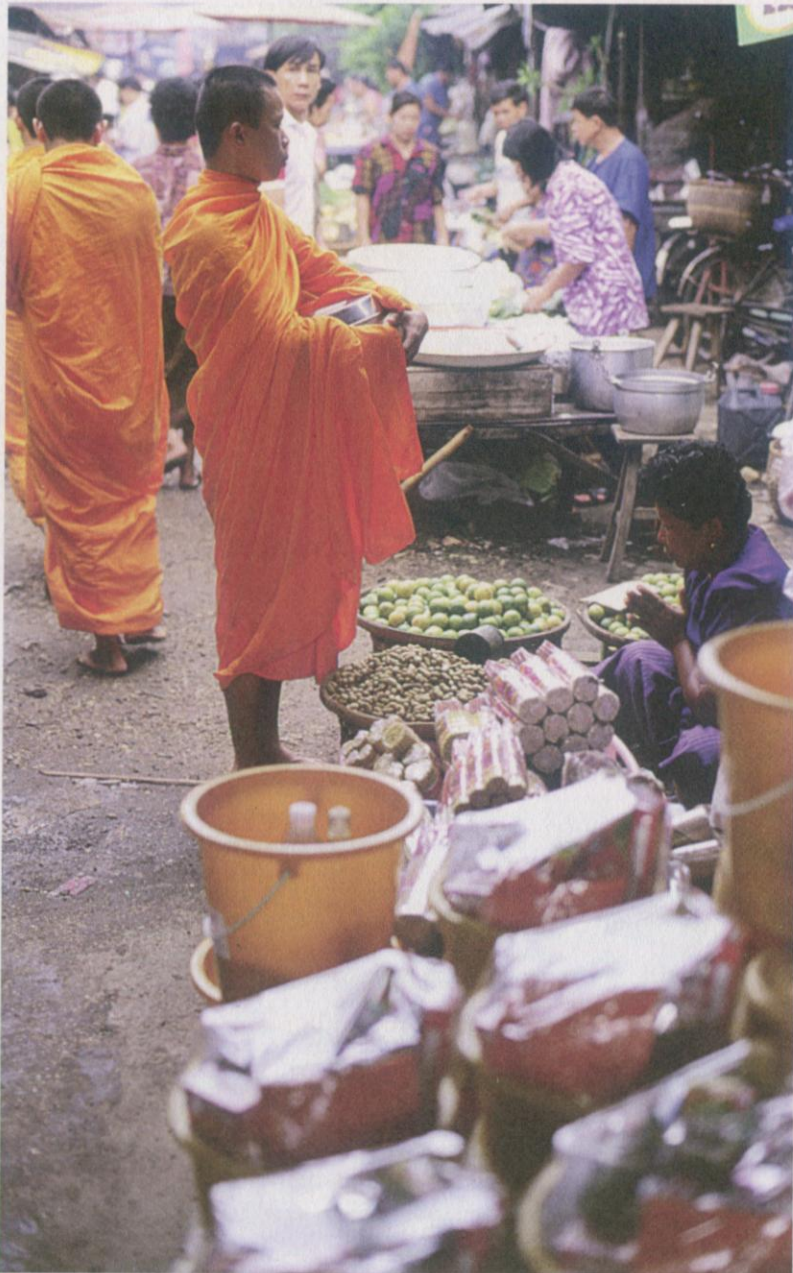

ประชากรและการทำมาหากิน

ในจำนวน 13 อำเภอของจังหวัดลำปาง มีประชากรอาศัยอยู่คิดเป็นความหนาแน่นเฉลี่ย 64 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 807,362 คน สำรวจไว้เมื่อวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2541 สถิติจากสำนักงานจังหวัดลำปาง แบ่งออกเป็นหญิง 403,958 คน เป็นชาย 403,404 คน ร้อยละ 98 ของประชากรเป็นชาวไทยพื้นเมือง

นอกจากนี้ยังมีชาวเขาซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยเผ่าต่างๆ อาศัยอยู่ประมาณ 12,676 คน ได้รับสัญชาติไทยไปแล้ว ร้อยละ 73.02 ของประชากรชาวเขาทั้งหมด

ประชากรส่วนใหญ่ของลำปางนับถือศาสนาพุทธ คิดเป็นร้อยละ 99.20 นับถือศาสนาคริสต์ร้อยละ 0.72 ศาสนาอิสลาม 0.07 และศาสนาอื่นๆ เช่น พราหมณ์ ฮินดู ซิกข์ร้อยละ 0.01

ยามเช้าในชุมชนคนเมืองลำปาง

อาชีพของประชากร

การเกษตร คือ อาชีพหลักของคนลำปาง มีทั้งการเกษตรในที่ราบลุ่มริมแหล่งน้ำตามธรรมชาติ ซึ่งส่วนมากเป็นที่ราบแคบๆ ระหว่างหุบเขาที่มีลำน้ำไหลผ่านและที่ราบในเขตพื้นที่รับน้ำจากชลประทานโครงการเขื่อนกิ่วลม อำเภอมองโง โครงการอ่างเก็บน้ำกิ่วคอหมา อำเภอบางแก้ว โครงการอ่างเก็บน้ำแม่กัวะ และโครงการอ่างเก็บน้ำแม่มอก อำเภอดอยเต่า

โครงการอ่างเก็บน้ำแม่เลียงพัฒนา อำเภอสว่างวีรวัฒน์ โครงการอ่างเก็บน้ำบ้านทุ่งหลวง อำเภอห้างฉัตร และโครงการอ่างเก็บน้ำแม่พริก อำเภอแม่พริก

นอกจากนี้ยังมีการเกษตรในที่ดอน ซึ่งเป็นพื้นที่ตามไหล่เขาเดี่ยวๆ ที่มีลักษณะภูมิประเทศเป็นลอนคลื่นแบบภูเขาหินเก่า พื้นที่เหล่านี้ไม่ได้อยู่ในเขตที่จะรับน้ำจากชลประทานได้จึงต้องทำการเกษตรแบบอาศัยน้ำฝน

พืชเศรษฐกิจของการเกษตรทั้งแบบที่ราบลุ่มและที่ดอนนี้ที่สำคัญมีข้าว และพืชไร่ พวกข้าวโพด ข้าวไร่ ยาสูบ ถั่วลิสง อ้อย สับปะรด ถั่วชนิดต่างๆ

ร่วมแรงร่วมใจช่วยงานบุญ

การปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมยังไม่สูญไปจากลำปาง

เซรามิก อาชีพทรงในระบอบโรงงาน

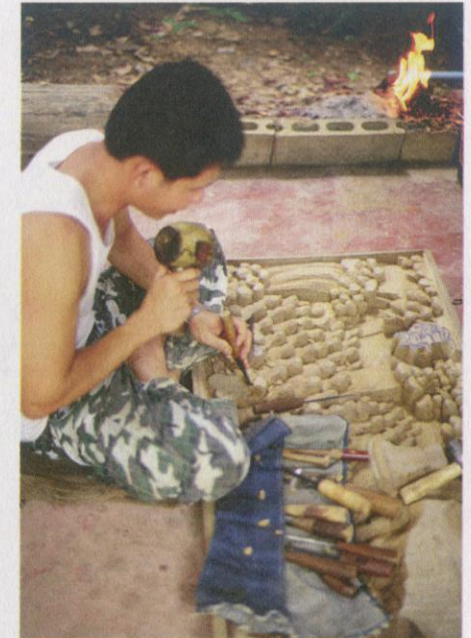
และพืชผัก เช่น กะหล่ำปลี หอม กระเทียม ทางด้านไม้ ยืนต้นส่วนมากได้แก่ มะม่วง มะขาม ลำไย และส้มโอ

อาชีพที่สำคัญรองลง มาจากการเกษตรของคนใน ลำปาง ก็คือทำงานในโรงงาน ต่าง ๆ ซึ่งที่ทำอยู่มากที่สุด ก็คือ โรงงานไฟฟ้าลิกไนต์ ที่ อำเภอแม่ทะ โรงงานน้ำตาล ที่อำเภอเกาะคา รวมทั้งโรงงานเครื่องเคลือบดินเผาที่มี อยู่จำนวนมากนับร้อยโรง

ชาวบ้านหลุมมีชื่อในงานแกะสลักไม้

ประชาชนบางกลุ่มบาง หมู่บ้านจะทำงานตามความ ถนัดของตัวเอง เช่นที่บ้านหลุม คนในพื้นที่ส่วนใหญ่จะทำ อาชีพแกะสลักไม้ ซึ่งปัจจุบัน ทำรายได้ให้กับคนในหมู่บ้านนี้ ไม่น้อยเลยทีเดียว หรืออย่าง บ้านไร่สีลาทองจะมีอาชีพทำ ครกหิน หรืออย่างบ้านม่อน เขาแก้ว อำเภอเมืองฯ ก็จะมี อาชีพปั้นหม้อดินเผาแบบ ดั้งเดิมอยู่ สิ่งเหล่านี้คืออาชีพ ที่เกิดจากภูมิปัญญาพื้นถิ่น ของชาวบ้านทั้งสิ้น

งานแกะสลักไม้ หัตถกรรมพื้นถิ่นของชาวบ้าน

คนลำปางรู้จักการทอผ้าใช้เองมาแต่โบราณ

ชาวบ้านไร่สีลาทอง มีอาชีพสกัดครกหินแทบทุกครัวเรือน

การคมนาคม

ลำปางนับเป็นศูนย์กลางการคมนาคมที่สำคัญของภาคเหนือ การเดินทางติดต่อระหว่างจังหวัดทั้งทางบกและทางอากาศในปัจจุบันนี้เป็นไปอย่างสะดวกและรวดเร็ว เราสามารถเดินทางมาลำปางได้ทั้งทางบกคือรถยนต์และรถไฟ ทางอากาศคือเครื่องบิน

การคมนาคมทางรถยนต์

ลำปางมีเส้นทางคมนาคมขนส่งทางรถยนต์ที่ติดต่อระหว่างจังหวัดและอำเภอภายในจังหวัดได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว เนื่องจากมีทางหลวงแผ่นดินและทางหลวงจังหวัดเชื่อมโยงระหว่างอำเภอต่างๆ ในจังหวัดอย่างทั่วถึง คือทางหลวงหมายเลข 1 เชื่อมจังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา จังหวัดลำปางและจังหวัดตาก

ทางหลวงหมายเลข 2 เชื่อมจังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดลำพูน จังหวัดลำปาง และจังหวัดแพร่

สถานีขนส่งจังหวัดลำปาง

รถสองแถวสีน้ำเงินบริการเส้นทางทั่วไปในจังหวัด

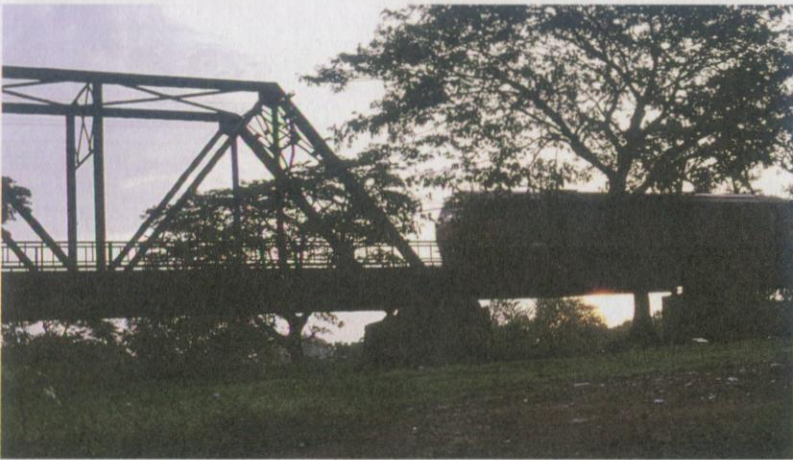
อุโมงค์ถ้ำขุนตานที่มีความยาวถึง 1,352 เมตร เส้นทางรถไฟสำคัญจากลำปางสู่ลำพูนและเชียงใหม่

การคมนาคมทางรถไฟ

เส้นทางการเดินทางด้วยรถไฟสายเหนือจากกรุงเทพฯ ซึ่งปัจจุบันไปสิ้นสุดที่เชียงใหม่ นั้น จะผ่านจังหวัดลำปางทุกขบวน เพราะก่อนที่จะตัดทางรถไฟไปถึงเชียงใหม่ ทางรถไฟจะตัดมาถึงจังหวัดลำปาง เมื่อปี พ.ศ. 2458 ก่อนที่จะเริ่มทำการขุดเจาะอุโมงค์รถไฟที่ถ้ำขุนตานแล้วจึงทะลุผ่านไปที่เชียงใหม่ได้ ปัจจุบันมีรถไฟทั้งสิ้น 16 ขบวน ซึ่งแต่ละขบวนรถไฟจะผ่านอำเภอแม่เมาะ อำเภอเมืองลำปาง และอำเภอห้างฉัตร ซึ่งเป็นช่วงตอนกลางของจังหวัดลำปางทั้งหมด

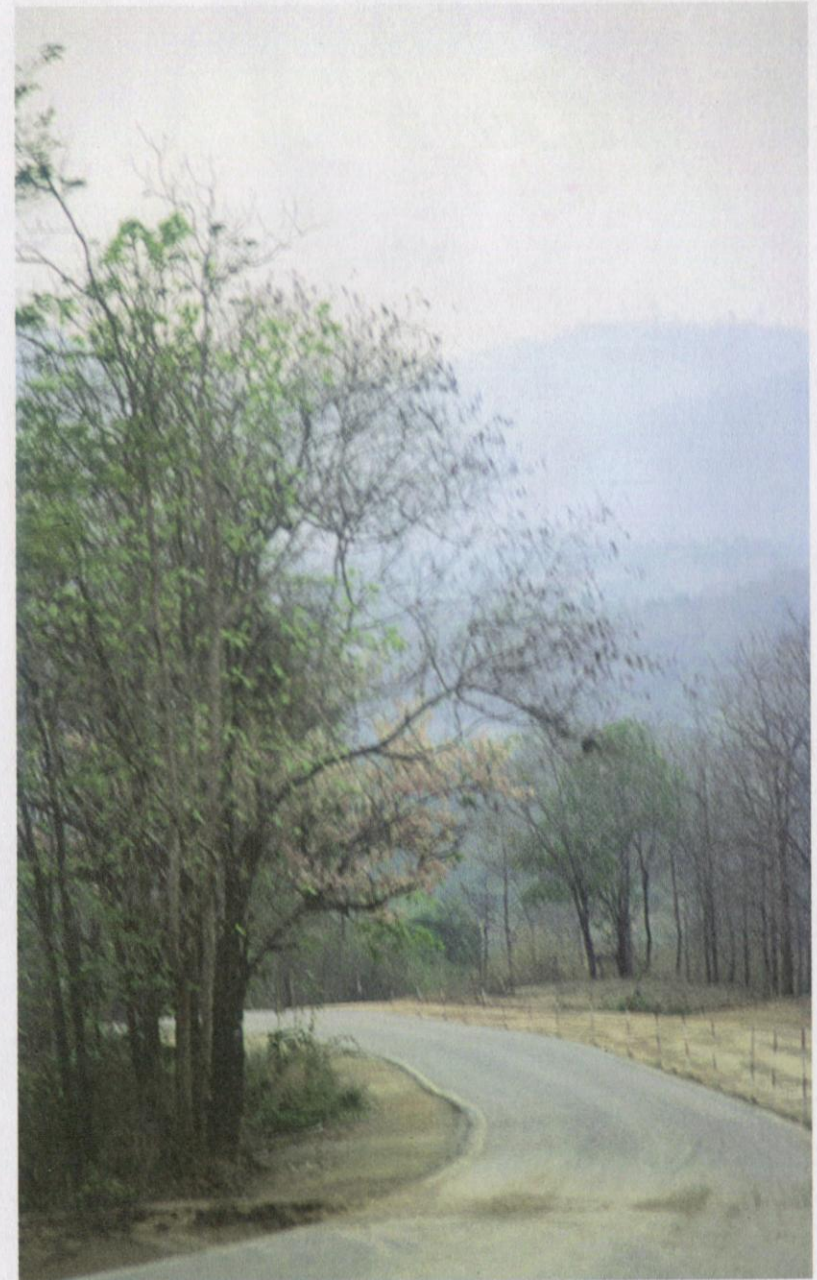
สถานีรถไฟนครลำปาง รถไฟขบวนแรกจากกรุงเทพฯ มาถึงที่นี่ วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2459

ขบวนรถไฟกำลังแล่นผ่านสะพานข้ามแม่น้ำวัง

การคมนาคมทางอากาศ

ลำปาง มีสนามบินอยู่ที่อำเภอเมืองลำปาง บริษัท การบินไทย จำกัด มีเส้นทางการบินจากกรุงเทพฯ - ลำปาง เดินทางไปกลับวันละ 2 เที่ยวบิน เวลา 10.10 น. และ 15.20 น. ทุกวัน

ทิวทัศน์ยามเช้า

รถม้าสัญลักษณ์ของเมืองลำปาง

ป้ายบอกเส้นทางสู่วัดพระธาตุลำปางหลวง ที่อำเภอเกาะคา

ความรู้เรื่องของเขาลางคันครในอดีต

แหล่งภูเขาไฟและชุมชนยุคดึกดำบรรพ์

ลำปางอยู่ในอ้อมกอดของขุนเขาและลำน้ำวัง เคยมีผู้คนอาศัยมาตั้งแต่ยุคดึกดำบรรพ์ จากการสำรวจของนักโบราณคดีได้ค้นพบร่องรอยเครื่องมือหินของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ในชั้นหินที่เมืองลิกไนต์ โดยพบกรมช้างและซากสัตว์โบราณ

สันนิษฐานว่าบริเวณนี้เคยมีมนุษย์อาศัยมาก่อนเกิดปรากฏการณ์ภูเขาไฟระเบิด ปัจจุบันยังพบร่องรอยอยู่ที่บริเวณเขตอำเภอเกาะคา-อำเภอสบปราบ และในเขตหมู่บ้านผาลาดตรงปากทางเข้าเหมืองถ่านหินแม่เมาะ-อำเภอแม่เมาะ บางส่วนอยู่ในอำเภอเมืองฯ-อำเภอแม่ทะ รวม 3 ปล้องด้วยกัน แต่ละปากปล่องภูเขาไฟจะมีความกว้างถึง 200 เมตร

คณะสำรวจชาวสแกนดิเนเวียเคยมาทำการวิเคราะห์จากภาพถ่ายทางอากาศและสันนิษฐานว่า แรงระเบิดของภูเขาไฟครั้งนั้นทำให้แม่น้ำจาง ซึ่ง

พระธาตุลำปางหลวง อดีตอันรุ่งเรืองของลัทธิกะถัมปะนิกาย

แต่เดิมน่าจะเป็นแม่น้ำสายใหญ่ของชุมชนโบราณแถบนี้ถูกลาวาภูเขาไฟปิดช่องเขา ทำให้ลำน้ำแม่จางเปลี่ยนเส้นทางไปและต่อมาเกิดลุ่มน้ำที่สำคัญขึ้นมาใหม่ คือ แม่น้ำวัง

ตามข้อสันนิษฐานเหล่านี้ทำให้พอสรุปได้ว่า ดินแดนที่เป็นพื้นที่ของจังหวัดลำปางนั้นไม่เคยร้างผู้คน โดยเฉพาะช่วงบริเวณใกล้ลำน้ำสายสำคัญๆ ซึ่งจะพบร่องรอยชุมชนโบราณที่ยังคงรูปคูน้ำคันดินที่เคยเป็นกำแพง เมืองรูปวงกลม จากนั้นจึงพัฒนามาเป็นเมืองรูปวงรี และพัฒนาต่อมาเป็นรูปปึกกา รูปเหลี่ยม ส่วนอีกด้านหนึ่งเป็นรูปอิสระตามลักษณะของภูเขาหรือแม่น้ำตามธรรมชาติซึ่งยึดเป็นเขตป้องกันเมืองจากศัตรู จนสุดท้ายกำแพงเมืองรูปสี่เหลี่ยม จะพบทั้งเมืองที่มีกำแพงเมือง 1 ชั้น 2 ชั้น และ 3 ชั้น แบบที่เรียกกันว่า ดรีบูน จัดว่าเป็นชุมชนโบราณที่มีอายุน้อยที่สุดเท่าที่พบ

ตัวเมืองแจ้ห่มเมื่อมองจากวัดอภัยไชยคีรี

เจดีย์ใหญ่ในวัดอักษะชัยคีรี

การสร้างบ้านแปงเมืองในเขตที่ราบลุ่มแม่น้ำวังนั้น โดยลักษณะของที่ราบลุ่มแม่น้ำวังจะเป็นแนวยาวตั้งแต่เหนือถึงใต้ ด้านตะวันตกเป็นเทือกเขาผีปันน้ำ หรือ ดอยขุนตานที่ยาวจากอำเภอวังเหนือไปถึงอำเภอแม่พริก ส่วนทางด้านตะวันออกเป็นเทือกเขาผีปันน้ำกลาง จึงทำให้ที่ราบลำปางมีลักษณะไม่ต่อเนื่องและสามารถแบ่งออกเป็น 3 ตอนด้วยกัน คือ ที่ราบตอนบน ที่ราบตอนกลาง และที่ราบตอนใต้

ในส่วนของที่ราบตอนบนนั้นมีพื้นที่ราบพอสมควร แต่กระนั้นพื้นที่ส่วนใหญ่ก็ยังคงเป็นภูเขา ที่ราบดังกล่าวคือพื้นที่ของอำเภอแจ้ห่มในปัจจุบัน มีแม่น้ำวังไหลผ่าน ในเขตอำเภอแจ้ห่มได้พบการตั้งถิ่นฐานของกลุ่มเมืองโบราณประมาณ 3 แห่งด้วยกัน คือ ที่บ้านสบมอญ บ้านใหม่ ผ่าขาว และที่บ้านวัดอักษะชัยคีรี

ทั้ง 3 แห่งนี้มีลักษณะผังเมืองเป็นรูปวงรี หรือที่เรียกกันในปัจจุบันว่าเมืองรูปหอยสังข์นั่นเอง แต่จากการค้นพบนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญยังไม่สามารถเจาะจงยุคหรือสมัยของเมืองเหล่านี้ได้ว่าอยู่ในสมัยใด

ที่ราบตอนกลางของลำปางนั้นมีขนาดใหญ่กว่าบริเวณอื่นๆ จึงเป็นที่ตั้งของชุมชนใหญ่ อยู่ในเขตอำเภอเมืองลำปาง อำเภอห้างฉัตร และอำเภอเกาะคา ในบริเวณนี้เป็นศูนย์กลางของชุมชนในเขตที่ราบลำปางตลอดมา

กลุ่มเมืองโบราณ “เวียงเขลางค์นคร”

กลุ่มเมืองโบราณ “เวียงเขลางค์นคร” มีเวียงหรือเมืองติดกัน 3 เวียง คือ เวียงเขลางค์ เป็นเมืองรูปหอยสังข์อยู่ติดน้ำทางด้านตะวันตก เวียงเขลางค์เป็นเมืองแผ่ดกับเวียงอาลัมพางนคร โดยเวียงอาลัมพางนครนั้นจะอยู่ทางด้านใต้ติดกับเวียงเขลางค์ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนขยายชุมชนออกมา ดำเนินมูลศาสนาก่อถึงการสร้างเวียงเขลางค์นครขึ้นก่อนในสมัยพระนางจามเทวี ส่วนทางเวียงลำปางหรืออาลัมพางนครนั้น พญานันทยศได้สร้างให้เป็นที่พักประทับของพระนางจามเทวี สองเวียงนี้จึงได้รับวัฒนธรรมทหริภุญไชยมาอย่างไม่ต้องสงสัย

ส่วนอีกเวียงหนึ่งนั้นอยู่ริมแม่น้ำด้านตะวันออก เป็นเวียงเขลางค์ใหม่ สันนิษฐานว่าเวียงนี้อาจจะสร้างในสมัยล้านนา ดำเนินชินกาลมาลีปกรณ์กล่าวว่า หลังจากที่ได้พิชัยสงครามนครเขลางค์จากพญาเบิกและพญาธิบาแล้ว จึงแต่งตั้งให้ขุนนางครองเมืองเมื่อปี พ.ศ. 1844 และได้ตั้งเมืองเขลางค์เก่า มาสร้างเขลางค์ใหม่

อย่างไรก็ตามทั้งสามเวียงที่กล่าวมานั้นก็คือ กลุ่มเมืองเขลางค์นคร หรือเมืองนครนั่นเอง

ที่ราบสุดท้ายของลำปางคือที่ราบทางตอนใต้ เป็นที่ตั้งของเมืองเถินหรืออำเภอเถินในปัจจุบัน สํารวจพบชุมชนโบราณ 3 แห่ง คือที่บ้านเวียงเวียงป้อมเวียงเป้ง ซึ่งเป็นชุมชนโบราณที่เป็นลักษณะเมืองแผ่ดอย่างเขลางค์และอาลัมพาง หรือเวียงใจเวียงฮี นอกจากพบแหล่งชุมชนบ้านเวียง แหล่งชุมชนเวียงป้อมและเวียงเป้งแล้ว ที่อำเภอเถินยังพบแหล่งชุมชนเวียงพญาภัณฑ์

เหตุเพราะว่าเมืองเถินนี้ตั้งอยู่ในตำแหน่งที่เป็นปากทางเข้าสู่เมืองลำปางทางด้านใต้ เมืองเถินจึงเปรียบเสมือนเมืองยุทธศาสตร์ ดังพบหลักฐานว่าเวียงพญาภัณฑ์นั้นถูกสร้างอย่างแข็งแรงและมีลักษณะเป็นค่ายคล้ายกับรูปนกกางปีก

นอกจากค้นพบแหล่งชุมชนโบราณที่คูเมืองเป็นรูปวงรีแล้ว นักวิชาการยังพบชุมชนโบราณที่เป็นรูปเหลี่ยมที่ปรากฏหลักฐานอยู่ที่เวียงล้อมแรด ชุมชนโบราณที่มีลักษณะเป็นเมืองแปดที่เรียกกันว่า เวียงป้อมเวียงเป้ง อยู่อำเภอเถิน และเวียงใจเวียงฮี ซึ่งตั้งอยู่ใกล้กับลำห้วยแม่สะเรียง บ้านแม่ทะ ตำบลทุ่งผ่าย อำเภอเมืองฯ

จังหวัดลำปางยังมีชุมชนโบราณต่างๆ อีกมากมาย และที่พบร่องรอยว่าเป็นชุมชนกลุ่มใหญ่มากก็คือชุมชนโบราณที่อำเภอเถิน สันนิษฐานว่าอาจเกิดจากการสร้างเมือง ติดต่อกันมาหลายยุคหลายสมัยเป็นเวลานาน หรืออาจมีการขยายเมืองต่อๆ กันมา

จากร่องคูเมืองเริ่มจากชุมชนโบราณวัดศรีมุงเมือง จะมีเนินเขาอยู่กลางเวียงเป็นชุมชนที่อยู่ใกล้กับแม่น้ำาว จากนั้นจึงสร้างเมืองต่อไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือตามลุ่มแม่น้ำแห่งในเขตตำบลหลวงเหนือ ต่อไปจนถึงเขตตำบลบ้านแห มีลักษณะการสร้างเมืองต่อๆ กัน

แนวกำแพงเมืองโบราณที่อำเภอแจ้ห่ม มองจากวัดอักษะชัยคีรี

วัดพระธาตุลำปางหลวงที่มีเรื่องราวเกี่ยวข้องกับกษัตริย์ทุกยุคสมัย

บางเมืองจะมีการใช้คูเมืองร่วมกันคล้ายลักษณะของขอมะขาม บางเมืองของชุมชนโบราณนี้จะอยู่เป็นกลุ่ม ขนาดของเมืองที่วัดศรีมุงเมืองนั้นจะมีขนาดใหญ่ นอกจากนั้นเมืองอื่นๆ จะมีพื้นที่ประมาณเมืองละ 200 ไร่

ชุมชนโบราณเหล่านี้เป็นเพียงบางส่วนที่ได้รับการสำรวจไว้ตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. 2529 โดยคณะสำรวจของหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปกรรมท้องถิ่น จังหวัดลำปาง

จากชุมชนโบราณมากมายเหล่านี้ พอจะกล่าวได้ว่าผู้คนที่เคยอาศัยอยู่ในพื้นที่เขตเมืองลำปางนั้น มีมาหลายยุคหลายสมัย ดังนั้นจึงเป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจแต่ละยุคสมัยของผู้คนที่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้

แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นปัญหาคือประวัติศาสตร์เมืองลำปางส่วนใหญ่จะได้รับการบันทึกไว้ในลักษณะของตำนานพระธาตุ ซึ่งจะขาดช่วงของสมัยเนื่องจากแต่ละตำนานจะบันทึกไว้เพียงผู้มีบทบาททางศาสนาเท่านั้น

ดังเช่นตำนานของพระธาตุลำปางหลวงจะเสนอเนื้อหาเป็นตอนๆ โดยไม่ได้อธิบายให้เห็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ ที่ผ่านยุคสมัยต่างๆ

อย่างต่อเนื่อง ดังที่พบหลักฐานว่าเมื่อถึงสมัยของพระนางจามเทวีแล้วก็จะ
เป็นสมัยของพระเจ้าติโลกราชเลย

ความเป็นมาของนครรัฐเขลางค์ ส่วนใหญ่จึงต้องอาศัยตำนาน
ประวัติศาสตร์สากลของพระพุทธศาสนา คือตำนานมูลศาสนาชินกาลมาลี-
ปกรณ์ ซึ่งหลักฐานทางเอกสารเหล่านี้เป็นหลักฐานจากภายนอกที่กล่าวถึง
เมืองเขลางค์บ้างเท่านั้น เพราะตำนานดังกล่าวจะเน้นการอธิบายอยู่ที่อาณาจักร
หริภุญไชยในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของศาสนา

บันไดหวนคทางเดินขึ้นสู่พระธาตุลำปางหลวง

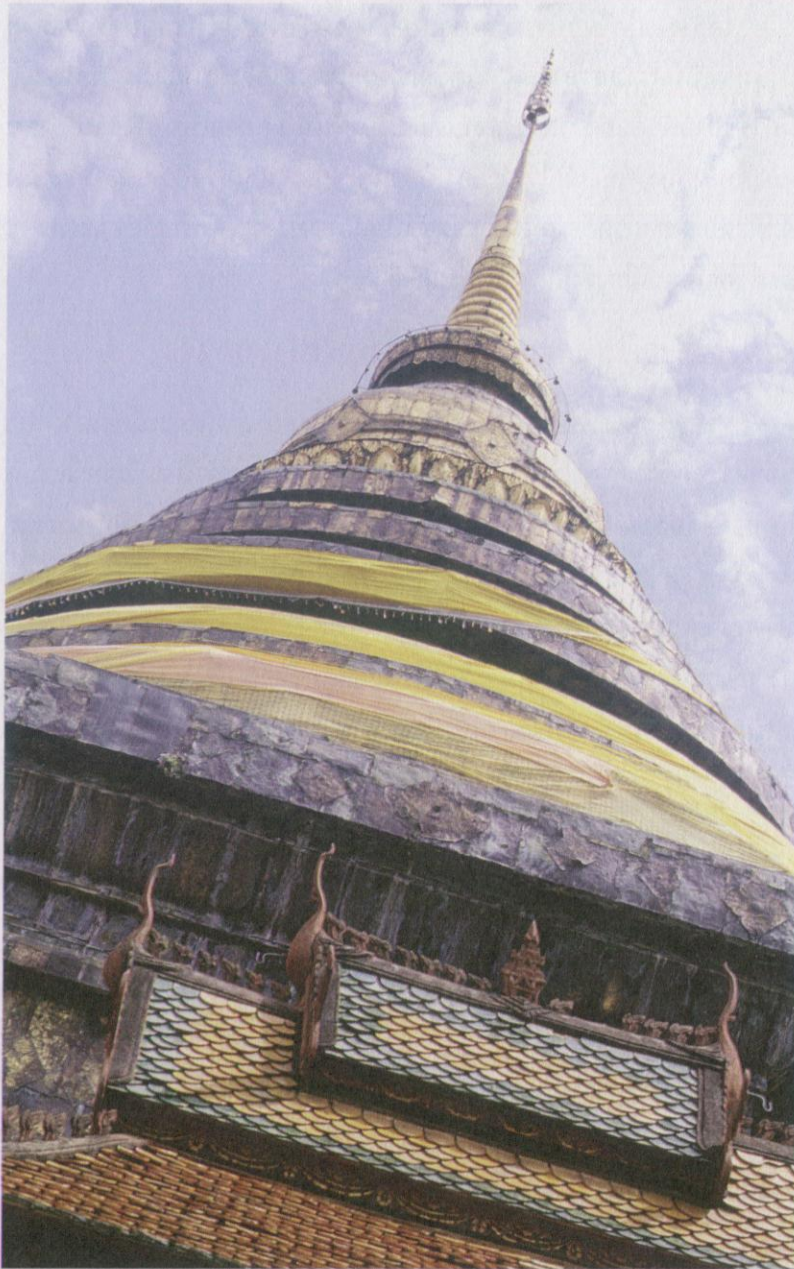
อย่างไรก็ตาม การตั้งชุมชนเมืองต่างๆ คงจะต้องเริ่มต้นจากการมีผู้น่า
ชุมชนที่มีความสามารถและได้รับการยอมรับจากคนในชุมชน ต่อมาเมื่อ
มีการขยายตัวด้วยการสร้างบ้านแปงเมืองขึ้นนั้น อาจเป็นการรวมเอาคน
หลากหลายเผ่าพันธุ์เข้าไว้ในเมืองเดียวกัน และชุมชนเหล่านั้นก็อาจจะต้อง
เผชิญกับสภาพแวดล้อมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นภัยทางธรรมชาติหรือภัยจากสงคราม
จึงทำให้แต่ละเมืองล่มสลายไปตามกาล

เมืองโบราณในบริเวณวัดพระธาตุลำปางหลวง

วัดพระธาตุลำปางหลวงในปัจจุบันนี้ตั้งอยู่ในบริเวณเมืองเก่าที่เคย
รุ่งเรืองมากตั้งแต่ครั้งเมืองหริภุญไชยเรืองอำนาจ ตามตำนานเรียกเมืองเก่า
แห่งนี้ว่า ลัมกะกับปะนคร เป็นเมืองขนาดเล็กรูปสี่เหลี่ยมมน มีกำแพงดิน
ล้อมรอบ 3 ชั้น และมีคูน้ำกลาง 2 คู มีประตูเมืองหลายประตู แต่ที่
ปรากฏชื่อมีประตูทางด้านตะวันตกชื่อว่า ประตูหนองงู ประตูทางด้านใต้ชื่อ
ว่า ประตูลับแล และประตูทางด้านตะวันออกมีชื่อว่า ประตูดอกไม้ ซึ่งประตู
นี้เป็นประตูทางเข้าสู่พระธาตุลำปางหลวง ตั้งอยู่บนเนินสูงตอนใต้ใกล้
กำแพงเมือง

ตามตำนานการสร้างพระธาตุลำปางหลวงนี้ ได้กล่าวไว้ว่า เมื่อราวปี
พ.ศ. 700 สมัยพระยาจันทรวรราช ได้ทราบข่าวว่าพระบรมธาตุของ
พระพุทธเจ้าที่พระเจ้าศรีธรรมโศกราชอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่เมืองลัมกะ
กับปะนครคือเมืองลำปางโบราณนี้

องค์พระเจดีย์ได้ชำรุดทรุดโทรมลง พระองค์จึงยกไพร่พลมาจาก
สุวรรณภูมิเพื่อจับจองที่ชัยภูมิทางภาคเหนือ และเพื่อขุดค้นเอาพระบรมสารี
ริกธาตุไปสักการบูชา แต่เมื่ออัญเชิญไปยังสุวรรณภูมิแล้ว พระธาตุได้เสด็จ
กลับมายังลัมกะกับปะนครอีก ทำให้พระองค์น้อยพระทัยมาก พระองค์จึง
ยกพลมายังเมืองลัมกะกับปะนครอีกครั้งหนึ่ง และได้อัญเชิญพระบรมธาตุ
มาประดิษฐานไว้ที่เดิม ซึ่งเป็นเนินเขามีชัยภูมิที่ดีแล้วพระองค์ก็ทรงสร้างวัด

องค์พระธาตุลำปางหลวงในปัจจุบัน

ก่อองค์พระเจดีย์ขึ้นครอบพระบรมธาตุไว้บนเนินนั้น แล้วสร้างเมืองขึ้นใกล้ๆ กับวัด ปราภุชื่อเมืองในตำนานว่า “ศรีนครไชย”

สำหรับวัดนั้นไม่ปรากฏว่าชื่อวัดอะไร พระยาจันทรเทวราชทรงนำเอาเพชรนิลจินดาจำนวนมากมาฝังไว้รอบๆ พระเจดีย์ที่สร้างครอบพระบรมธาตุนั้นไว้

จนเวลาล่วงเลยนานหลายสมัย และไม่ปรากฏหลักฐานว่าเมื่อใด มีพระยาสามัญตรราชองค์หนึ่งชื่อว่า พระยาพล ครองเมืองอยู่ใกล้กับเมืองพระธาตุแห่งนี้ทราบข่าวว่าที่มีพระบรมธาตุอยู่ จึงใคร่ที่จะนำไปสักการะ แต่ไม่สามารถนำไปได้เนื่องจากกลไกของการสร้างพระเจดีย์ตั้งแต่สมัยพระยาจันทรเทวราชนั้นแน่นหนามาก จึงนำไปไม่สำเร็จ เลยมานุรณะองค์พระเจดีย์พระบรมธาตุนี้อีกครั้งหนึ่ง

ภาพจิตรกรรมฝาผนังในวิหารหลวงของวัดพระธาตุลำปางหลวง

ปัจจุบันเวียงพระธาตุหรือวัดพระธาตุลำปางหลวงนี้ตั้งอยู่ในเขตบ้านลำปางหลวง ตำบลลำปางหลวง อำเภอกาฬสินธุ์ ชากเมืองโบราณที่พอหลงเหลืออยู่นั้นเป็นเมืองที่มีลักษณะรูปสี่เหลี่ยมมน ขนาดของเมืองกว้างประมาณ 500 เมตร ยาวประมาณ 700 เมตร มีอาณาเขตประมาณ 220 ไร่

ที่ตั้งของเมืองอยู่บนเนินดินที่ลาดเอียงลงสู่ที่ราบริมแม่น้ำวัง บริเวณกำแพงเมืองทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ปรากฏหลักฐานว่าเป็นท่าน้ำโบราณ

ยุคเวียงเขลางค์

เขลางค์นคร เกิดจากการสร้างบ้านแปงเมืองของแคว้นหริภุญไชย ซึ่งขยายข้ามขุนตานมาสร้างเมืองใหม่ ในบริเวณที่ไม่ห่างไกลกันมากนัก โดยพระนางจามเทวีได้ส่งพยานันตยศโอรสมาครองนครเขลางค์

ประวัติศาสตร์ของเมืองเขลางค์และหริภุญไชยนั้น มีพัฒนาการร่วมกันมานับตั้งแต่การสร้างเมืองในราวพุทธศตวรรษที่ 14 โดยพระนางจามเทวีและสิ้นสุดยุคของความรุ่งเรืองพร้อมกันในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 19 เขลางค์และหริภุญไชยในช่วงก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 มีความสัมพันธ์ในฐานะบ้านพี่เมืองน้องที่ใกล้ชิดกัน

เมืองเขลางค์รุ่นแรกนี้ตั้งอยู่ที่ตำบลเวียงเหนือ อำเภอมือง จังหวัดลำปาง รูปแบบของเมืองนั้นเป็นวงรี ไม่เป็นทรงเรขาคณิต ขนาด 600 x 1,400 เมตร เมืองเขลางค์สร้างเป็นรูปหอยสังข์เหมือนกับเมืองหริภุญไชย

จากการสำรวจทางวิชาการพบว่า เมืองเขลางค์นั้นสร้างเป็นรูปหอยสังข์มากกว่าเมืองหริภุญไชย เมืองนี้สร้างอยู่ริมแม่น้ำวังด้านตะวันตก ตัวเมืองด้านตะวันออกออกไปให้โค้งไปตามแนวของแม่น้ำวัง วัดสำคัญที่อยู่ในเวียงคือ วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม ประดุมืองโบราณ คือ ประดุม้า ประดุม้าบอง ประดุม้านาง ประดุม้ากอด ประดุม้าทาน

ประวัติศาสตร์การสร้างเมืองที่ปรากฏอยู่ในตำนานจามเทวีวงศ์ และชินกาลมาลีปกรณ์ กล่าวไว้ว่า พระนางจามเทวี กษัตริย์แห่งเมืองหริภุญไชย

มีพระโอรสแฝด เมื่อโอรสทั้งสองเจริญวัย พระนางได้มอบให้เจ้ามหันตยศผู้พี่ครองเมืองหริภุญไชย แล้วพระนางจึงขอคำปรึกษาจากฤๅษีวาสุเทพ ในการที่จะหาทำเลสร้างเมืองใหม่ให้กับเจ้านันตยศพระโอรสองค์น้อง

จากนั้นฤๅษีวาสุเทพจึงให้พราหมณ์ชื่อเขลางค์เป็นผู้พาเจ้านันตยศไปพบกับพระฤๅษีสุนทรหม เพื่อให้ช่วยหาทำเลที่เหมาะสมในการสร้างเมืองแห่งใหม่นี้สร้างขึ้นทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำวัง ในปี พ.ศ. 1223 โดยสร้างเป็นรูปหอยสังข์ ตามแบบอย่างเมืองหริภุญไชย

ผังเมืองเป็นรูปหอยสังข์นี้ฤๅษีวาสุเทพได้มาปรึกษาหารือกับฤๅษีพระสัชนาโดยเพื่อสร้างทั้งเมืองหริภุญไชยและเมืองเขลางค์ หอยสังข์นั้นคือสัญลักษณ์แห่งชัยชนะของพระนารายณ์ที่อวดครมาเป็นพระวิษณุ พระวิษณุ

สะพานรัชฎาภิเศกทอดเชื่อมระหว่างเขลางค์นครทั้งสองรุ่น

ภาพล่องรักปิดทองศิลปะบนผนังหน้าอุโบสถวัดพระธาตุลำปางหลวง

คณิตที่ตายตัว

เมืองใหม่ที่สร้างให้กับเจ้าอนันตยศนั้น ใช้ชื่อว่า เขลางค์ คำว่า เขลางค์นี้ ศาสตราจารย์แสง มนวิthur ผู้เชี่ยวชาญการอ่านเอกสารโบราณ กรมศิลปากร อธิบายไว้ว่า เขลางค์เป็นภาษามอญมาจากขลัง หรือขลัง แปลว่า ชัน หรือ โอ คำนี้เมื่อเขียนอักษรมอญแล้วถอดความตามตัวอักษรเป็นไทยจะเป็น “สลึง” แต่เมื่ออ่านออกเสียงจะเป็นทั้งขลังและกลาง เป็นคำมอญที่ออกเสียงยาก ไทยโบราณจะออกเสียงไม่ชัด จึงกลายเป็น เข-ลาง ไป คำว่า สลึง อ่านแบบไทยไม่ออกเพราะมีทั้งสระอและสระอุ

คนมอญออกเสียงขลังหรือกลาง แปลว่า ชันหรือโอ อย่างที่ชาว

จะเป็นผู้บงการให้
บริวารจับพญานาคพัน
รอบเขาพระสุเมรุ

ดังนั้นหอยสังข์จึง
เกี่ยวโยงโดยทางอ้อม
กับแนวความคิดระบบ
ภูมิจักรวาลที่มีเขาพระ
สุเมรุเป็นศูนย์กลาง ซึ่ง
เป็นต้นฉบับการวางผัง
เมืองที่สำคัญยิ่ง การใช้
หอยสังข์ในการวางผัง
เมืองนั้นได้เปรียบอยู่มาก
เพราะทางด้านกายภาพ
แล้วหอยสังข์เป็นรูปที่มี
ความอิสระและยืดหยุ่น
ได้ ไม่จำเป็นต้องจำกัด
ตัวให้อยู่ในรูปทรงเรา

จิตรกรรมฝาผนังเรื่องทศชาติและพระมหจักรในวิหารหลวง วัดพระธาตุลำปางหลวง

เหนือปัจจุบันเรียกว่า สลุง เขลางค์จึงน่าจะหมายถึงคอยลูกหนึ่งซึ่งมี
สัณฐานเหมือนโอคว่า มีพระธาตุประดิษฐานอยู่บนคอย พรานคนที่นำทาง
มาสร้างเมือง อาจจะมาจากคอยลูกนี้ คำว่าพรานเขลางค์จึงอาจจะหมายถึง
พรานที่อาศัยอยู่ที่คอยเขลางค์หรือคอยโอคว่านี้อย่าง

หลังจากพระฤาษีสุพรหมสร้างเขลางค์นครให้กับเจ้าอนันตยศแล้ว ก็มี
“พวกคนปากคือพวกละว่า กะเหวี่ยงทั้งหลายที่อยู่โดยรอบในตำบลนั้น พา
กันมาอยู่โดยมาก แวดล้อมพระนครนั้น ด้วยบุญเดชานุภาพของพระเจ้า
อนันตยศ แลด้วยกำลังฤทธิ์ของพระฤาษี...” (จากคำแปลจากเทววงศ์
พงศาวดารหริภุญไชย)

เจ้าอนันตยศ โอรสองค์ที่สองของพระนางจามเทวีได้ครองเวียงเขลางค์

เป็นพระองค์แรกเมื่อปี พ.ศ. 1223 จากนั้นเมื่อปีพ.ศ. 1264 เจ้านันทยศได้โปรดให้สร้างเมืองอาลัมพางในบริเวณที่ใกล้เคียงกับเขลางค์ เพื่อให้เป็นที่ประทับของพระนางจามเทวีเมื่อเสด็จมาเยือนพระองค์

พระนางจามเทวีเสด็จมาประทับที่เมืองอาลัมพางนี้นานถึง 6 ปี จนทำให้เมืองเขลางค์และเมืองอาลัมพางกลายเป็นเมืองคู่แฝดหรือเมืองแม่ลูกกัน ซึ่งจะผลัดกันเป็นเมืองหลักเมืองละ 3 ปี จนเมื่อพระนางจามเทวีเสด็จสวรรคต เมืองทั้งสองนี้จึงได้รวมกันเป็นเวียงเขลางค์อาลัมพาง

เวียงเขลางค์นับเป็นศูนย์กลางการเมือง เป็นที่อยู่ของกษัตริย์และชนชั้นปกครอง โดยมีเวียงบริวารอยู่รายรอบ ซึ่งเวียงบริวารนั้นมีหน้าที่ต่อศูนย์กลางต่างๆ กันไป อย่างเช่นเวียงพระธาตุลำปางหลวงจะทำหน้าที่เป็นเวียงพระธาตุ เวียงพระธาตุลำปางหลวงพร่องรอยของวัฒนธรรมหริภุญไชยในชั้นดินอยู่อาศัยชั้นแรก แสดงว่า ชุมชนลำปางหลวงอยู่ร่วมสมัยกับหริภุญไชย นอกจากนั้นก็ยังมียะเวียงบริวารทำหน้าที่ป้องกันข้าศึกคือเวียงใจเวียงฮี ที่บ้านแม่ทะ ตำบลทุ่งผ่าย อำเภอเมือง และเวียงदानในเขตอำเภอห้างฉัตร เพราะเวียงบริวารดังกล่าวนี้ตั้งอยู่บนเส้นทางที่ไปสู่เวียงเขลางค์

ต้นพุทธศตวรรษที่ 13 ถือเป็นจุดเริ่มต้นของประวัติศาสตร์เมืองลำปางอย่างแท้จริง เมื่อเจ้านันทยศปกครองนครนี้เป็นพระองค์แรกและทรงพระนามว่าพระเจ้าอินทระกักร พระองค์ทรงครองราชย์สืบมาจนกระทั่งสวรรคต หลังจากที่พระองค์สวรรคตไม่ปรากฏหลักฐานใด ๆ จึงสันนิษฐานว่าเขลางค์ได้ตกไปอยู่ภายใต้การปกครองของหริภุญไชย และเจ้าผู้ครองเมืองก็คงจะมาจากหริภุญไชยนั่นเอง

จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. 1775 เจ้าไทยอำมาตย์ ขุนนางที่หริภุญไชยส่งมาปกครองเมืองเขลางค์ได้ก่อกบฏนำทัพจากเมืองเขลางค์ไปยึดอำนาจจากพระเจ้าพันไถญญะ ราชวงศ์พระเจ้าอาทิจห์แห่งแคว้นหริภุญไชยที่ครองเมืองอยู่ 30 ปี แล้วเจ้าไทยอำมาตย์ได้สถาปนาตัวเองขึ้นปกครองหริภุญไชยแทน และมีเชื้อสายปกครองต่อมาอีก 10 องค์จนกระทั่งถึงสมัยพญาธิบยา

ภาพจิตรกรรมเรื่องทศชาติและพระมหจักรีเข็นขึ้นราวกลางพุทธศตวรรษที่ 25 ที่วิหารหลวง วัดพระธาตุลำปางหลวง

เมื่อปี พ.ศ. 1824 พญามังรายซึ่งเป็นปฐมกษัตริย์ของล้านนา ได้แผ่ขยายอำนาจเข้าครอบครองเมืองหริภุญไชย พญาธิบยาผู้ครองหริภุญไชย อยู่ขณะนั้นสู้ไม่ได้จึงหนีไปอยู่กับพญาเบิกราชบุตรของตนที่เมืองเขลางค์

ครั้นปี พ.ศ. 1833 พญาเบิกยกกองทัพเพื่อไปตีเอาหริภุญไชยคืนโดยยกกองทัพไปล้อมเวียงกุมกาม และได้ชนช้างกับพญาไชยสงคราม แม่ทัพฝ่ายของล้านนา ฝ่ายของพญาเบิกพ่ายแพ้หนีกลับเขลางค์แต่ไม่ทัน เพราะพญาไชยสงครามตามมาทันและปะทะกันที่ริมฝั่งแม่น้ำตาน

พญาเบิกจึงถูกประหารชีวิตที่บริเวณขุนตาน จากนั้นพญาไชยสงครามก็ยกทัพเข้าเมืองเขลางค์ ทางฝ่ายพญาธิบยาหนีออกไปพึ่งเมืองสองแควหรือจังหวัดพิษณุโลกในปัจจุบัน

เขลางค์จึงได้รวมกับอาณาจักรล้านนาในช่วงนี้เอง ตามหลักฐานจากเอกสารชินกาลมาลีปกรณ์ได้กล่าวถึงเหตุการณ์หลังจากยึดครองเขลางค์นครจากพญาเบิกและพญาเย้าสำเร็จแล้ว พญามังรายได้แต่งตั้งชนชาติมิลักขุผู้หนึ่งให้ครองนครเขลางค์ “ชนชาติมิลักขุ” ที่ตำนานใช้นี้ก็หมายถึงชนชาติลัวะ เพราะการขยายอำนาจของพญามังรายนั้นก็ได้รับความช่วยเหลือจากชาวพื้นเมืองและชนชาติลัวะนี้ก็ได้ตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชนระดับหมู่บ้าน ในที่ราบลุ่มแม่น้ำวังอยู่ก่อนหน้านั้นแล้ว

จนกระทั่งยุคต่อมาจึงมีกลุ่ม “เม็ง” เข้ามาสร้างเมืองเขลางค์และเกิดเป็นสังคมเมืองขึ้น ในตำนานจะเห็นได้ว่าชนชั้นปกครองยังแยกกันกับชาวพื้นเมืองในลักษณะต่างเผ่าพันธุ์ แต่ลักษณะเช่นนี้ถูกสลายลงไปเมื่อถึงยุคล้านนาเข้ามา

เมืองเขลางค์นครรวมกับล้านนา

ในสมัยราชวงศ์เม็งราย ลำปางมีฐานะเป็นเมืองหน้าด่านทางทิศใต้ที่สำคัญของอาณาจักรล้านนา ปรากฏชื่อในตำนานช่วงนั้นว่าเมืองละคอน เพราะคนเมืองสมัยโบราณเรียกเมืองเขลางค์ว่า เมืองนคร แต่ออกเสียงเพี้ยนจึงกลายเป็นเมืองละคอน เจ้าเมืองที่ปกครองได้รับยศเป็นหมื่น ในสมัยที่พระเจ้าติโลกราชปกครองเชียงใหม่ ซึ่งตรงกับสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถครองกรุงศรีอยุธยา อาณาจักรล้านนากับอาณาจักรศรีอยุธยาได้ทำสงครามเพื่อขยายอาณาจักรกัน

เมืองลำปางจึงกลายเป็นแหล่งชุมนุมทัพที่สำคัญของล้านนา พระเจ้าติโลกราชทรงแต่งตั้งให้หมื่นดงนครเป็นเจ้าเมืองลำปางและนำกองทัพไปตีเมืองเชลียง ซึ่งเป็นเมืองหน้าด่านของอาณาจักรศรีอยุธยาได้สำเร็จ

หลังจากช่วงนี้ไปลำปางต้องเผชิญกับวิกฤตการณ์ทางการเมือง นับครั้งไม่ถ้วน เพราะการขยายอำนาจของศรีอยุธยากับล้านนาซึ่งนอกจากมีผลกระทบกับลำปางโดยตรงแล้ว ลำปางยังต้องระวังศึกจากพม่าอีกด้วย

หลายครั้งที่ผู้คนในลำปางต้องอพยพหนีภัยสงคราม และทำให้ลำปางกลายเป็นเมืองร้าง อีกทั้งบางช่วงลำปางยังต้องอยู่ภายใต้การปกครองของพม่าเป็นเวลานานถึง 200 กว่าปี ซึ่งกว่าที่ประชาชนลำปางจะได้อิสรภาพนั้นต้องทำสงครามเพื่อกอบกู้เอกราชของตนเองนับครั้งไม่ถ้วน

ในช่วงสมัยที่กรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานีในปี พ.ศ. 2508 สมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 แห่งอยุธยา ได้ยกทัพขึ้นมาตีนครลำปาง และได้อัญเชิญพระสิขิปัญญมาร พระคู่บ้านคู่เมืองของลำปางที่ทำจากศิลาดำ จากวัดคูหาไปไว้ที่อยุธยา

ปีพ.ศ. 2101 ล้านนาได้ถูกพม่าแผ่อำนาจเข้ามาปกครองเป็นเวลานานกว่า 200 ปี ในขณะที่บางครั้งอาณาจักรศรีอยุธยาก็แผ่อำนาจขึ้นมาปกครองบ้างเป็นครั้งคราว

บริเวณวัดคูหา โบราณสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของเมือง สันนิษฐานว่าเดิมเป็นเมืองอัมพาง

คำปาบจึงมีสภาพไม่ต่างไปจากเมืองอื่นๆ เพราะเจ้าผู้ปกครองเมืองต้องระมัดระวังทั้งอาณาจักรศรีอยุธยาและประเทศพม่า เมืองเชียงแสนและเชียงรายตกไปอยู่ในอำนาจของพม่า และเมืองเชียงใหม่ซึ่งมีเจ้าองค์ดำเป็นผู้ปกครองเมืองอยู่ก็ทำศึกกับพม่า เมืองลำพูนมีท้าวมหายศซึ่งตกอยู่ใต้อำนาจของพม่า

เมืองแพร่และน่านมีเจ้าผู้ครองนครตั้งตนเป็นอิสระ แต่สำหรับคำปาบในช่วงเวลานั้นไม่มีเจ้าผู้ครองนคร มีแต่ขุนเมือง 4 คน รังเมืองอยู่ชั่วคราว เพราะต่างก็อยากจะเป็นใหญ่และมีอำนาจเพียงผู้เดียว ในขณะนั้นมีภิกษุรูปหนึ่งเป็นเจ้าวัดนayang ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอแม่ทะ

ภิกษุรูปนี้มีความเชี่ยวชาญในวิทยาคม ทำให้ผู้คนทั่วไปศรัทธาจึงมีลูกศิษย์มากมาย ได้ตั้งตนเป็นผู้นำกลุ่ม ทำให้ขุนเมืองทั้ง 4 คนนี้ไม่อาจปราบปรามได้

เมื่อท้าวมหายศเจ้าเมืองลำพูนเห็นดังนั้น จึงยกทัพเข้ามาที่นครคำปาบเพื่อปราบปรามก๊กผู้มีบุญนี้ ทางสมภารวัดนayangก็สั่งให้สมครพรรคพวกออกสู้กันที่ตำบลป่าตัน ในที่สุดก็สู้กองทัพจากลำพูนไม่ได้เพราะมีอาวุธน้อยกว่า ผู้คนก็น้อยกว่า กองทัพของสมภารจึงแตกหนีไปรวมตัวกันอยู่ที่วัดพระธาตุคำปาบหลวง

ทางด้านกองทัพลำพูนของท้าวมหายศก็ได้ตามมาติดๆ แล้วยกกำลังไปล้อมรอบวัดพระธาตุไว้ พอใกล้รุ่งพรรคพวกของสมภารพยายามหลบหนีจากวัดมุ่งลงทางใต้ แต่ไม่สำเร็จ

สมภารถูกยิงเข้าที่ศีรษะจนภาพ ลูกน้องอีก 2 คนก็ตายไป นอกนั้นไพร่พลที่เหลือต่างก็หนีเอาตัวรอดแตกกระเจิง

เมื่อกองทัพของท้าวมหายศได้รับชัยชนะก็มาตั้งฐานที่มั่นอยู่ในบริเวณวัดพระธาตุคำปาบหลวง รวมทั้งได้ส่งผู้คนออกไปเรียกเก็บเงินภาษีบังคับเอาข้าวของต่างๆ ทำให้ชาวบ้านเมืองคำปาบเดือดร้อนกันถ้วนทั่ว

นอกจากนั้นท้าวมหายศยังคิดอุบายให้หาญฟ้าแมบ หาญฟ้าจัว และ

หาญฟ้าพิน ทหารเอกของตัวซ่อนอาวุธเข้าไปเจรจาความเมืองกับขุนเมืองทั้ง 4 คน เมื่อได้จังหวะก็เข้าทำร้ายขุนเมืองทั้ง 4 และนำไพร่พลลำพูนเข้าปล้นทำร้ายคนคำปาบได้รับความเดือดร้อนอย่างมาก

ผู้ที่รอดชีวิตมาได้คือท้าวลิ้นก่าน จเรน้อย นายน้อยธรรมและชาวเมืองจำนวนหนึ่ง พวกกันหลบหนีไปตั้งหลักใหม่ที่ประตูผาเมืองลอง เมืองดืบ เมืองดำ เมืองเมาะ และเมืองจาง ทำให้นครคำปาบช่วงนั้นกลายเป็นเมืองร้าง

อนุสาวรีย์หนานทิพย์ช้าง วีรบุรุษผู้กอบกู้อิสรภาพให้แก่ชาวคำปาบ

กาลต่อมาเจ้าอธิการวัดแก้วชมพู ได้คิดจะกอบกู้เมือง

คำปาบคืนมาให้พ้นจากอำนาจเถื่อนนี้ จึงส่งคนไปเจรจากับท้าวลิ้นก่านและจเรน้อยที่ประตูผา ขุนเมืองทั้งสองเกิดความล่าต่อการสู้รบเสียแล้ว พระมหาเถระวัดแก้วชมพูจึงปรึกษากับไพร่พล และต่างก็เห็นพ้องต้องกันว่าหนานทิพย์ช้าง นายบ้านคอกว้าวผู้มีความชำนาญในการใช้ปืนและธนู ทั้งยังมีความกล้าหาญ และยังคงเป็นหมอกล่องช้าง น่าจะเป็นผู้กอบกู้บ้านเมืองได้

ในที่สุดหนานทิพย์ช้างก็รับอาสาตอบเข้าไปที่วัดพระธาตุคำปาบหลวง โดยคุมกองกำลังไปด้วย 300 คน ยกทัพออกจากเวียงดินหรือบ้านคอกว้าวในคืนวันที่ได้รับข้อเสนอละเลย

ครั้นไปถึงหนานทิพย์ช้างก็สั่งให้กองกำลังของตัวเองซุ่มตัวอยู่รอบๆ วัดพระธาตุคำปาบหลวง จากนั้นหนานทิพย์ช้างก็เสด็จลอดเข้าไปข้างในทางท้องร่องเล็กๆ กว้างประมาณศอก ใช้เป็นที่ระบายน้ำเวลาฝนตก เพื่อเข้าไป

ลอบปลงชีพทำมหายศ โดยอ้างคนว่านำสารจากเจ้าแม่เทวีชายาของท้าวมหายศมาส่งให้ เมื่อเข้าไปประชิดตัวท้าวมหายศที่กำลังเพลิดเพลินอยู่กับการเล่นสกา มิได้ทันระวังตัว หนานทิพย์ช้างจึงสามารถใช้ปืนยิงท้าวมหายศ จนถึงแก่ความตายกลางวงล้อมของเหล่าไพร่พล

เมื่อหนานทิพย์ช้างสามารถขับไล่กองทัพลำพูนแตกไปได้แล้ว ชาวบ้านชาวเมืองต่างก็พร้อมใจทำพิธีปราบดาภิเษกให้หนานทิพย์ช้างเป็นเจ้าผู้ครองนครลำปาง นามว่า พญาสุลละวะฤาไชยสงคราม

ในปี พ.ศ. 2275 ช่วงนั้นลำปางเป็นอิสระไม่ขึ้นกับทั้งพม่าและกรุงศรีอยุธยาอยู่ถึง 27 ปี ตลอดช่วงเวลาที่หนานทิพย์ช้างปกครอง

ต่อมาเจ้าฟ้าหลวงชายแก้ว โอรสของพญาสุลละวะฤาไชยสงคราม ได้ครองเมืองลำปาง ท่ามกลางสถานการณ์ไม่ปกติ ท้าวลันก่าน ซึ่งถือตนเป็นบุตรเจ้าเมืองลำปางเดิมร่วมกับแสนพินและขุนเมืองรุ่นเก่านำกำลังเข้ายึดอำนาจ เจ้าฟ้าหลวงชายแก้วสู้ไม่ได้ หนีไปพึ่งเจ้าเมืองแพร่ ต่อมาขอกำลังสนับสนุนจากแพร่กลับมาตีเอาเมืองคืนแต่ก็ไม่สำเร็จ

จนปี พ.ศ. 2308 พระเมืองชัยแห่งลำพูนเป็นขบถต่อพม่า ไปอภัยคามินีหนีกลับเมืองอังวะ เจ้าฟ้าหลวงชายแก้วขอตามไปด้วย พระเจ้าอลองพญาจึงโปรดให้อะแซหวุ่นกี้คุมกองทัพพม่าเข้ามาปราบจลาจลคุมล้านนาทั้งปวง แล้วก็ได้สถาปนาเจ้าฟ้าหลวงชายแก้วเป็นเจ้าฟ้าสิงหราชธานี ครองลำปางเหมือนเดิมแต่ก็มีเหตุวิวาทกับท้าวลันก่านอีก

เนเมียวสีหบดี แม่ทัพพม่าจึงตัดสินใจการใช้หลักจารีตคือ ดำน้ำแข่งเพื่อชิงตำแหน่งเจ้าเมือง ปรากฏว่าท้าวลันก่านแพ้จึงถูกประหารชีวิต และถูกริบครอบครัวรวมทั้งทรัพย์สินสมบัติด้วย

จากนั้นเจ้าฟ้าหลวงชายแก้วหรือเจ้าฟ้าสิงหราชธานี จึงได้ครองลำปางตั้งแต่นั้นมา เจ้าฟ้าหลวงชายแก้วมีโอรส 7 องค์ และธิดา 3 องค์ ซึ่งเป็นที่มาของตระกูลเชื้อเจ้าเจ็ดตน ต้นตระกูลของเจ้านายฝ่ายเหนือไม่ว่าจะเป็น ณ เชียงใหม่ ณ ลำพูน หรือ ณ ลำปาง สืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้

ลำปางในยุครัตนโกสินทร์

หลังจากที่ราชวงศ์เชื้อเจ้าเจ็ดตนขึ้นครองเมืองเขลางค์รุ้นที่สองแล้ว จนกระทั่งถึงปี พ.ศ. 2310 สมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระองค์ทรงกอบกู้บ้านเมืองไทยให้รวมกันเป็นปึกแผ่นได้อีกครั้งหนึ่ง ทำให้พระเจ้ากาวิละซึ่งขณะนั้นครองเมืองเชียงใหม่พร้อมกับพระอนุชาอีก 6 องค์ คิดว่าจะกลับมาสวามิภักดิ์กับทางฝ่ายไทยแทนพม่า ซึ่งช่วงนั้นพม่าเริ่มรุกรานชวตริตเอาส่วยจากล้านนามากขึ้น พระเจ้ากาวิละจึงหันมาร่วมมือกับทางฝ่ายไทย

ประวัติศาสตร์ของลำปางในยุคสมัยของเชื้อเจ้าเจ็ดตนนี้ ถือว่าเป็นยุคเก็บผักใส่ส้า เก็บข้าใส่เมืองอย่างแท้จริง เป็นยุคที่ต้องฟื้นฟูสภาพเมืองเป็นการใหญ่ พี่น้องทั้งเจ็ดตนต้องร่วมกันทำศึกกับบรรดาหัวเมืองต่างๆ

เมืองลำปางในสมัยของเจ้าเจ็ดตนนั้น ระยะแรกที่ยังคงอยู่เมืองเขลางค์รุ้น 2 มีวัดปงสนุกเป็นศูนย์กลางของเมืองในปี พ.ศ. 2351 สมัยที่เจ้าหอคำดวงทิพย์เป็นเจ้าเมืองคนที่ 3 ได้ย้ายศูนย์กลางเมืองมายังเขตเมืองลำปางทุกวันนี้ มีเนื้อที่ทั้งหมด 350 ไร่ มีกำแพงก่ออิฐยาว 1,900 เมตร

ป้อมปืนห่อมะอึก สร้างในสมัยรัตนโกสินทร์

โดยจะมีกำแพงเพียงสามด้าน แบบอย่างเมืองเชียงแสน มีประตูเมืองชื่อต่างๆ คือ ประตูหัวเวียง ประตูศรีเกิด ประตูศรีชุม ประตูสวนดอก ประตูเชียงราย และยังสร้างคูเมืองเขลาองค์ฝั่งตำบลหัวเวียง ป้อมปืนห่อมะอึก มีการบูรณะวัดต่างๆ ในเมืองลำปางเป็นจำนวนมาก และได้สร้างหอคำเมืองลำปาง ซึ่งปัจจุบันหอคำเมืองลำปางได้ถูกย้ายมาตั้งอยู่ในพิพิธภัณฑ์เมืองโบราณที่สมุทรปราการ

หลังจากที่พระเจ้ากาวิละพาผู้คนอพยพไปอยู่ที่เมืองเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2317 ทางเมืองลำปางก็ได้รับการแต่งตั้งเจ้าเมืองปกครองจากทางกรุงรัตนโกสินทร์ โดยมีเจ้าชั้นปกครองรวม 9 สมัยด้วยกันคือ

บริเวณทำนากาดกองต้า ริมแม่น้ำวัง

- พญาคำโสม ปี พ.ศ. 2327
- พญาดวงทิพย์ ปี พ.ศ. 2337 เป็นพระยานคร 9 ปี และเป็นเจ้าผู้ครองนคร 3 ปี ในสมัยของพญาดวงทิพย์นี้เองที่มีการสร้างหอคำและสร้างเมืองลำปางครั้งหลังสุด

- พญาชัยวงศ์ ปี พ.ศ. 2368 เป็นราชบุตรของพญาคำโสม
- พญาคันธิยะ ปี พ.ศ. 2380 เป็นราชบุตรของพญาคำโสม
- พญาน้อยอินทร์ ปี พ.ศ. 2381 เป็นราชบุตรของพญาคำโสม
- พญาวรรณรังษี ปี พ.ศ. 2393 เป็นราชบุตรของพญาคำโสม ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานยศเจ้าเป็นหลวงวรรณรังษี เมื่อ พ.ศ. 2399 และได้ประกอบพิธีฝังหลักเมืองนครลำปางหลักที่ 1

- เจ้าพรหมธิพงษ์ธาดา ปี พ.ศ. 2416 เรียกกันว่า เจ้าหอคำองค์น้อย เป็นราชบุตรของเจ้าดวงทิพย์

- เจ้านรนันชัยขวลิต ปกครองเมื่อปี พ.ศ. 2430

- เจ้าบุญวาทย์วงษ์มานิต ปี พ.ศ. 2440 เป็นราชบุตรของเจ้านรนันชัยขวลิต ซึ่งถือว่าเจ้าบุญวาทย์ เป็นเจ้าเมืองนครลำปางองค์สุดท้าย ถึงแก่พิราลัยเมื่อ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2456 ต่อจากนั้นมาลำปางก็ไม่มีตำแหน่งเจ้าเมือง โดยเปลี่ยนมาเป็นการบริหารราชการโดยรวมเข้าสู่ส่วนกลาง มีผู้ว่าการมณฑล และผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้ควบคุมดูแลการปฏิบัติราชการในท้องถิ่น

ยุคที่สำคัญของลำปางอีกยุคหนึ่งก็คือ ระหว่างช่วงปี พ.ศ. 2430-2440 ตรงกับสมัยของเจ้านรนันชัยขวลิต เมืองลำปางกลายเป็นเมืองศูนย์กลางทางการค้าที่สำคัญและเป็นศูนย์กลางการทำไม้สักของภาคเหนือ มีบริษัทชาวต่างประเทศเข้ามาทำไม้และค้าขาย ศูนย์กลางการค้าคือบริเวณถนนตลาดเก่าในปัจจุบัน หรือที่เรียกกันว่า กาดกองต้านั่นเอง คำว่ากองแปลว่าตรอก ส่วนคำว่าต้าแปลว่า ทำน้ำ กาดกองต้าก็คือ ตลาดตรอกทำน้ำนั่นเอง

ย่านตึกเก่าสมัยคนจีนเข้ามาทำการค้าที่กาดกองต้า

พ.ศ. 2435 สมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แห่งราชวงศ์จักรี ได้มีการปฏิรูประบบราชการ เมืองลำปางใน ช่วงนั้นมีฐานะเป็นประเทศราช ถูกลดบทบาทให้เป็นหัวเมืองในการปกครองของกระทรวงมหาดไทยและอยู่ภายใต้การปกครองของมณฑลลาวเฉียงหรือมณฑลพายัพ

ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2458 ตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 แห่งราชวงศ์จักรี เมืองไทยได้วางรางรถไฟขึ้นมาถึงลำปาง เป็นเส้นแรกของภาคเหนือ ทำให้บริเวณย่านสถานีรถไฟนครลำปางยุคนั้นกลายเป็นศูนย์กลางการค้าแห่งใหม่ รวมทั้งลำปางยังได้ถูกแยกออกมาจากมณฑลพายัพไปขึ้นกับมณฑลมหาสารคาม มีที่ทำการอยู่ที่จังหวัดแพร่

ต่อมาในสมัยของเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต ในช่วงปี พ.ศ. 2440-2465 ลำปางได้รับการบริหารจากส่วนกลางที่ส่งมาจากกรุงเทพฯ ทำให้บทบาทการค้าไม้ของลำปางในช่วงนั้นลดลง มีการควบคุมเรื่องการทำป่าไม้ให้รัดกุมกว่าเดิม จนสิ้นสมัยของเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต ลำปางก็ไม่มีเจ้าผู้ครองนครอีกเลย และมาถึงปี พ.ศ. 2468 ทางการบริหารส่วนกลางคือ กรุงเทพมหานคร ก็ได้ประกาศยกเลิกการปกครองแบบมณฑลทั่วราชอาณาจักร ให้ทุกพื้นที่ที่มีฐานะเป็นจังหวัดของประเทศไทย ลำปางจึงมีฐานะเป็นจังหวัดตั้งแต่นั้นมา

วัดพระธาตุลำปางหลวง

หากลองย้อนดูประวัติศาสตร์ของเมืองลำปางแล้วจะเห็นว่าไม่ว่าจะเป็นยุคใดสมัยใดในเรื่องราวของประวัติศาสตร์ วัดพระธาตุลำปางหลวงจะเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเสมอ

จากเส้นทางสายตัวเมืองออกไปยังอำเภอเกาะคาประมาณ 16 กิโลเมตร พอถึงตัวอำเภอเกาะคาแล้วเลี้ยวขวาเข้าไปอีกประมาณ 3 กิโลเมตร เราจะเห็นตัวพระธาตุลำปางหลวงตั้งตระหง่านอยู่บนเนินเขา

ทางเดินขึ้นไปสู่องค์พระธาตุมีบันไดนาคสองชั้น ห้วนาคชั้นล่างเป็นมกรคายนาค ส่วนชั้นที่สองนั้นเป็นห้วนาคหัวเดียว เลี้ยวขึ้นไปจนสุดจะมีซุ้มประดิษฐาน สันนิษฐานว่า สร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 21 ส่วนบนของซุ้มมีลายปูนปั้นเป็นกรงวิมาน มีนาคและหงส์ตามชั้นต่างๆ จนถึงยอดเลยที่เดียว

บริเวณที่ตั้งของพระธาตุลำปางหลวงนั้นเป็นที่เคยรุ่งเรืองในครั้งอดีต

เจดีย์บรมจุพระบรมสารีริกธาตุ วัดพระธาตุลำปางหลวง

ตั้งแต่สมัยทริภุญไชยเรื่องอำนาจ ตามตำนานเก่าแก่เรียกเมืองนี้ว่า ลัมกะ-กับปะนคร ซึ่งเป็นเมืองขนาดเล็กกรุบสี่เหลี่ยมมน มีกำแพงดินล้อมรอบ 3 ชั้น และมีคูน้ำกลาง 2 คู รวมทั้งยังมีประตูเมืองอีกหลายประตูด้วยกัน ประตูทางด้านตะวันออกชื่อว่าประตูดอกไม้นั้นคือ ประตูที่ทอดตัวเข้าสู่พระธาตุลำปางหลวง ที่ตั้งอยู่บนเนินสูงตอนใต้ใกล้กับกำแพงเมืองเก่า

องค์พระธาตุเป็นสถาปัตยกรรมตั้งอยู่บนฐานปัทมเหลี่ยม มีลักษณะเหมือนกับพระธาตุดอยสุเทพหรือพระธาตุทริภุญไชย ซึ่งมีลักษณะแบบสถาปัตยกรรมของเชียงใหม่ นั่นก็คือองค์สถาปนาเป็นรูประฆังตั้งอยู่บนฐานสูง การสร้างจะเน้นที่ฐานเป็นสำคัญ มีกำแพงล้อม องค์เจดีย์บุด้วยแผ่นทองแดง ปิดทอง ความสูงตั้งแต่ฐานถึงยอดเจดีย์ 45 เมตร ชุ่มประตูทางเข้ามีลวดลายปูนปั้นศิลปะแบบล้านนาที่สมบูรณ์และงดงามมาก

ประวัติของวัดพระธาตุลำปางหลวงที่สืบค้นได้จากตำนานพระธาตุลำปางนั้น ได้กล่าวว่าวัดนี้มีความสำคัญมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล และยังคงความสำคัญเรื่อยมา ในบางตำนานกล่าวถึงการเสด็จมานมัสการพระธาตุของพระนางจามเทวีในราวปี พ.ศ. 1200 และจากลักษณะสถาปัตยกรรมภายในวัด สันนิษฐานได้ว่า วัดนี้มีอายุอย่างน้อยอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 20 และได้รับการบูรณะต่อๆ กันมา

จากหลักฐานทางศิลาจารึกที่ค้นพบที่วัดพระธาตุลำปางหลวงจารึกเมื่อปี พ.ศ. 2039 เป็นหลักที่ 70 และหลักที่ 78 จารึกไว้เมื่อ พ.ศ. 2339 ได้กล่าวไว้ว่า

“...พ.ศ. 1992 เจ้าหาญแต่ท้องได้สร้างพระเจดีย์ขึ้นสูง 15 วา กว้าง 9 วา

...พ.ศ. 2019 เจ้าหมื่นคำเพชร ได้บูรณะก่อสร้างกำแพงวิหาร

...พ.ศ. 2039 เจ้าหาญศรีธิดะ ได้บูรณะพระธาตุกว้างขึ้นอีก ฐานกว้าง 12 วา 2 สอก...”

พระธาตุลำปางหลวงยังเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญของเมือง

แผ่นทองจังโกประดับอยู่ที่องค์เจดีย์วัดพระธาตุลำปางหลวง

ลายปูนปั้นศิลปะล้านนาที่สมบูรณ์และงดงามตรง
ซุ้มประตูโขง วัดพระธาตุลำปางหลวง

ลายปูนปั้นศิลปะล้านนาที่ซุ้มประตูโขง วัดพระ
ธาตุลำปางหลวง

ลำปาง คือ พระแก้วดอนเต้า
และวัดนี้ยังเป็นปูชนีย
สถานที่สำคัญที่สุดแห่ง
หนึ่งของล้านนาเรื่อยมาจน
ถึงทุกวันนี้

องค์พระธาตุเจดีย์
ภายในบรรจุพระบรมเกศา
ธาตุของพระพุทธเจ้าซึ่ง
มอบให้ลัวะอ้ายกอนเมื่อ
ครั้งสมัยพุทธกาล และได้
สร้างองค์เจดีย์สูง 7 สอก
เพื่อประดิษฐานพระเกศา
เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จ
ปรินิพพานไปแล้ว 2018
พรรษา พระกัศสปะนำ
เอาพระบรมธาตุซึ่งเป็น
พระนลาฏข้างขวา และ

พระเมษิยะนำเอาพระบรมธาตุลำคอกข้างหน้ามาบรรจุไว้ พระธาตุเจดีย์นี้ได้
ถูกสร้างและบูรณะหลายครั้ง องค์เจดีย์ที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ เจ้าเมือง
หาญศรีธัตถะเป็นผู้สร้างในปี พ.ศ. 2339

อีกตำนานหนึ่งกล่าวไว้ว่าเมื่อราวปี พ.ศ. 700 สมัยพระยาจันทร-
เทวราช พระองค์ทรงรู้ข่าวว่า พระอัฐิธาตุของพระพุทธเจ้าที่พระเจ้าศรีธรรม
โศกราชอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ที่เมืองลัมภะกะปปะนครนั้น องค์เจดีย์ได้
ชำรุดทรุดโทรมลง

พระองค์จึงยกไพร่พลจากสุวรรณภูมิ เพื่อขุดค้นนำพระบรมสารีริก-
ธาตุไปสักการบูชา แต่เมื่อพระองค์อัญเชิญไปแล้ว พระธาตุก็เสด็จกลับมา

โขงคำหรือบุษบกทองคำ ในวิหารหลวงประดิษฐานพระเจ้า
ล้านทอง

ยังที่เดิม เป็นเหตุให้พระองค์ทรงน้อยพระทัย แต่กระนั้นพระยาจันทรเทวราชก็ยังยกไพร่พลกลับมายังองค์พระเจดีย์อีกครั้งหนึ่ง แล้วได้สร้างองค์พระเจดีย์ใหม่ครอบพระบรมธาตุและนำเพชรนิลจินดามาลงไว้รอบฐานขององค์พระเจดีย์นั้นด้วย อีกทั้งยังได้สร้างเมืองขึ้นใกล้ๆ กับองค์เจดีย์พระธาตุนั้นให้ชื่อว่า เมืองศรีนครไชย

ต่อมาพระยาพลทราบบ้างว่ามีพระอัฐิธาตุอยู่ที่เจดีย์แห่งนี้จึงได้เดินทางมาขุดไปไว้ที่เมืองของตนเพื่อสักการบูชา แต่ขุดหาไม่เจอเนื่องจากสมัยของพระยาจันทรเทวราชพระองค์ทรงสร้างเจดีย์ที่แน่นหนา จึงไม่สามารถนำไปได้

องค์พระธาตูลำปางหลวงได้รับการบูรณะต่อๆ กันมาหลายยุคหลายสมัยจนมาถึงปี พ.ศ. 1992 เจ้าหาญแต่ท้องได้ครองเมืองลำปางจึงเดินทางมาบูรณะและสร้างพระเจดีย์ขึ้นสูง 15 วา กว้าง 9 วา

ปี พ.ศ. 2019 เมื่อเจ้าหมื่นคำเพ็กครองเมืองลำปางก็ได้บูรณะและสร้างกำแพงวิหาร รวมทั้งได้หล่อพระพุทธรูปไว้หนึ่งองค์ด้วย ต่อมาราวปี พ.ศ. 2039 เจ้าหาญศรีทนต์ได้บูรณะองค์พระธาตุนั้นอีก โดยให้ฐานเจดีย์กว้าง 12 วา สูง 21 วา จัดรอยดเป็นทองคำสิบมา

จนกระทั่งถึงสมัยของพระยาไชยสงครามจากล้านนาที่เข้ามายึดลำปางได้ก็ทำการบูรณะครั้งใหญ่อีกครั้งหนึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2373

ภายในวัดพระธาตูลำปางหลวงปัจจุบันนี้มีโบราณวัตถุและโบราณสถานต่างๆ มากมาย อย่างเช่น องค์พระบรมธาตุซึ่งบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่มีความสัมพันธ์กับกษัตริย์องค์ต่างๆ และที่สำคัญต่อชาวลำปางในยุคปัจจุบันก็คือสถานที่ที่พญาสุละวะฤาไชยสงครามหรือหนานทิพย์ช้างได้ประกอบวีรกรรมกอบกู้อิสรภาพจากท้าวเมหายศแม่ทัพจากลำพูนที่เข้ามายึดครองลำปาง โดยหนานทิพย์ช้างได้ลอบเข้าไปยิงถึงภายในวิหาร

ปัจจุบันองค์เจดีย์ใหญ่มีป้ายประกาศติดไว้ว่า รอยกระสุนปืนหนานทิพย์ช้างวีรบุรุษแห่งนครลำปาง พ.ศ. 2275 มีรอยกระสุนปืนที่ร้าวทอง

บุษบกทองคำหรือโขงคำ ประดิษฐานพระเจ้าล้านทอง

ภาพจิตรกรรมฝาผนังในวิหารน้ำแต้ม วัดพระธาตุลำปางหลวง

เหลือองบนแท่นเจดีย์
หนานทิพย์ช้างเป็นต้น
ตระกูลของเชื้อเจ้าเจ็ดตน
ที่กลายมาเป็นสกุล ณ
ลำปาง ณ เชียงใหม่ ณ
ลำพูน

ส่วนต่อมาคือวิหาร
หลวงสร้างโดยเจ้าหมื่น
คำเพ็กเมื่อปี พ.ศ. 2019
ภายในซุ้มมณฑปเป็นที่
ประดิษฐานพระเจ้าล้าน
ทอง พระพุทธรูปองค์
ใหญ่แบบอย่างเชียงแสน
ที่หล่อขึ้นเมื่อปี พ.ศ.
2106 เรียกกันว่ามณฑป
พระเจ้าล้านทอง มีศิลปะ

ที่ละเอียดอ่อนสวยงามอย่างยิ่ง องค์พระเจ้าล้านทองจะประดิษฐานอยู่ใน
โถงคำหรือที่เรียกว่าบุษบกทองคำอีกชั้นหนึ่ง โดยเปิดช่องสี่เหลี่ยมเล็กๆ
คล้ายบานหน้าต่างเอาไว้ทั้ง 4 ด้าน บุษบกทองคำหรือที่ภาษาล้านนาเรียก
ว่าโถงคำนั้นอยู่ลึกเข้าไปเกือบสุดพระวิหารหลวง ซึ่งอยู่ติดกับองค์เจดีย์ใหญ่ที่
บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

ถ้าไปทางขวามือจะเห็นวิหารน้ำแต้ม สันนิษฐานว่าถูกสร้างขึ้นในราว
พุทธศตวรรษที่ 21 เป็นอาคารไม้เก่าแก่แห่งหนึ่งของภาคเหนือ ภายในมี
ภาพจิตรกรรมฝาผนัง สันนิษฐานว่ามีมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 21 ลงมา
บางส่วนเริ่มเลือนหายไปบ้างแล้ว ภาพจิตรกรรมเหล่านี้เขียนไว้บนแผงไม้
คอสองของวิหาร คอสองด้านซ้ายของพระประธานเป็นเรื่องราวของท้าวสักกะ

ส่วนคอสองด้านทางพระ
หัตถ์ขวาเป็นเรื่องของ
พระนางสามาวดี ซึ่งเป็น
นิทานชาดกนอกนิบาต
อธิบายพระสูตรในพระ
ไตรปิฎก

นอกจากวิหาร
หลวงและวิหารน้ำแต้ม
แล้ว ที่วัดพระธาตุลำปาง
หลวงยังมีวิหารพระพุทธ
ไม่ปรากฏชื่อผู้สร้าง แต่มี
อายุไม่น้อยกว่า 700 ปี
และถูกบูรณะอีกครั้งหนึ่ง
ในช่วงปี พ.ศ. 2445

หอประดิษฐานพระแก้วดอนเต้า ในวัดพระธาตุลำปางหลวง

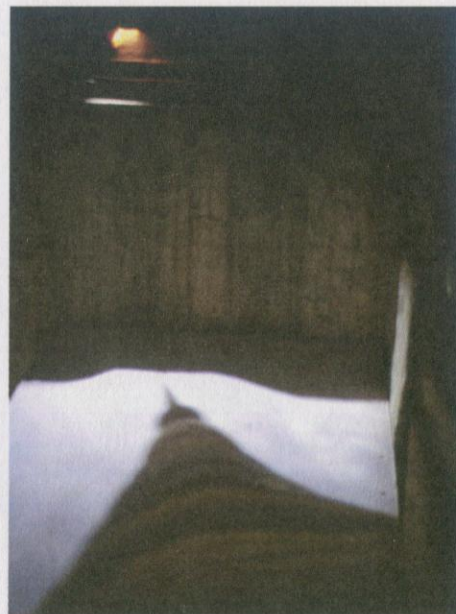
ถัดไปคือวิหารพระเจ้าศิลา สร้างเมื่อปี พ.ศ. 1200 โดยพระเจ้ากรุง
ละโว้พระราชบิดาของพระนางจามเทวี เป็นที่ประดิษฐานของพระเจ้าศิลา
หรือพระสี่ขั้วปฏิมากรพระพุทธรูปเก่าแก่ สร้างขึ้นจากศิลาดำ ก่อนสมัยพระ
นางจามเทวีจะขึ้นครองเมืองหริภุญไชย

นอกจากพระเจ้าศิลาแล้ว ที่วัดพระธาตุลำปางหลวงยังเป็นที่ประดิษ-
ฐานของพระแก้วมรกตองค์ที่สองรองจากพระพุทธรูปมหาณีนรัตนปฏิมากร
เนื่องจากพระแก้วองค์นี้ทำด้วยมรกตบริสุทธิ์

ตำนานเล่าว่า เจ้าแม่สุชาดาซึ่งเป็นที่เคารพสักการะของคนลำปางแต่
อดีตได้นำผลแดงโมไปถวายพระเถระที่วัดพระแก้วดอนเต้า เมื่อผ่าผลแดง
โมออกมาก็ปรากฏว่ามีมรกตอยู่จึงได้นำมรกตแท่งนั้นไปสร้างพระพุทธรูป
องค์นี้ขึ้นมา พระแก้วองค์นี้มีขนาดประมาณ 1 ใน 3 ส่วนขององค์พระ
แก้วมรกต คนลำปางต่างพากันขนานนามว่า พระแก้วดอนเต้า

อุโบสถทำด้วยไม้ศิลปะล้านนา ในวัดพระธาตุลำปางหลวง

เงาสะทอนเจดีย์บรรจุองค์พระธาตุในอุโบสถหลังนี้

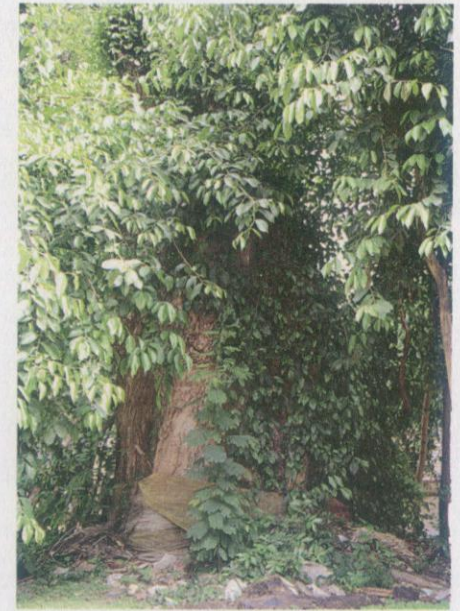
นอกจากนี้ในด้านนยังกล่าวถึงไม้ขจาวว่า ลัวะอ้าย กอนใช้เป็นคานหาบกระบอก น้ำผึ้ง มะพร้าว มะตูม มาถวายพระพุทธเจ้าแล้วนำไม้นี้ปักทางปลายลง จึงกลายเป็นต้นขจาวมาตั้งแต่นั้น

ภายในพระอุโบสถที่สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2019 และบูรณะเมื่อปี พ.ศ. 2467 ปัจจุบันสามารถมองเห็นเงาสะทอนองค์พระธาตุจากภายในได้อย่างชัดเจนและ

สวยงามมาก

วัดพระธาตุลำปางหลวงแห่งนี้ มีงานประเพณีสงกรานต์และนมัสการในวันเพ็ญกลางเดือน 12 ของทุกปี

นอกจากวัดพระธาตุลำปางหลวงที่ถือว่ามีโบราณสถานและโบราณวัตถุสำคัญของลำปางแล้ว ยังมีห่ออะม็อกหรือหอรบ คำว่าอะม็อก หมายถึงปิ่นใหญ่โบราณ หอนี้อดีตใช้เป็นที่พักลูกปิ่น ดินปิ่น และใช้เป็นหอสังเกตการณ์ สร้าง

ต้นขจาวที่ชาวบ้านเชื่อว่ามีอายุกว่า 2,000 ปี

วัดกู่คำ ซึ่งเดิมอยู่ในบริเวณเดียวกับวัดกู่แดงและวัดกู่ขาว โบราณสถานที่สำคัญของลำปาง

เมื่อต้นสมัยรัตนโกสินทร์ ส่วนกำแพงเมืองถูกทำลายหมดแล้ว หอนี้สร้างด้วยอิฐสูงประมาณ 12 เมตร

หออระม็อกมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม ได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 52 วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

ปัจจุบันบริเวณที่ตั้งของหออระม็อก เป็นที่ตั้งของบ้านศรีเกิด ตำบลหัวเวียง ใกล้ๆ กับแม่น้ำวัง

วัดกู่คำ วัดกู่ขาว วัดกู่แดง

โบราณสถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของลำปางก็คือวัดกู่คำ ซึ่งมีวัดซ้อนอยู่ในบริเวณเดียวกันคือวัดกู่ขาวและวัดกู่แดง ปัจจุบันที่ตั้งของวัดกู่แดงนั้นถูกทำลายไปจนหมดสิ้นแล้ว ส่วนวัดกู่ขาวที่ถือว่าเป็นโบราณสถานที่สำคัญนั้นเหลือเพียงซากฐานอาคารให้เห็นและถูกทิ้งร้างมานาน

สภาพปัจจุบันของบริเวณที่ตั้งวัดกู่ขาว

ตามตำนานกล่าวไว้ว่า วัดกู่คำนี้มีมาก่อนสมัยพระนางจามเทวีแล้ว जबจนเมื่อพระนางได้ทรงโปรดให้พระฤๅษีวาสุเทพมาสร้างเมืองเขลางค์ให้กับเจ้านันทยศโอรสองค์น้องแล้ว พระนางจึงได้ทรงทำนุบำรุงและก่อสร้างมหาเจดีย์ตรงบริเวณวัดกู่ขาวให้เสร็จสมบูรณ์ด้วยดินและอิฐเงินอิฐค่าใหญ่กว่าเก่า พร้อมด้วยมหาวิหาร กำแพง ประตูโขง

นอกจากนั้นวัดกู่ขาวแห่งนี้เคยเป็นที่ประดิษฐานพระเจ้าศิลาหรือพระสิขีปฏิมากร ที่พระเจ้าละโว้ทรงสร้างไว้ที่วัดพระธาตุลำปางหลวง และประทานให้แก่กษัตริย์เขลางค์ผู้หลานคือเจ้านันทยศ

คราวที่พระนางจามเทวีเสด็จมาเขลางค์นคร ได้ทรงนำพระสิขีปฏิมากรมาประดิษฐานไว้ที่วัดกู่ขาวนี้เอง นอกจากนั้นบริเวณนี้เคยเป็นสถานที่ตั้งของเมืองอาลัมพางซึ่งเป็นเมืองคู่แฝดของเขลางค์นั่นเอง

หนานทิพย์ช้างหรือพญาสุละวะฤาไชยสงคราม ผู้กอบกู้อิสรภาพให้เมืองลำปาง

บุคคลสำคัญในอดีตของลำปาง

หนานทิพย์ช้าง ปฐมบุรุษต้นทิพย์จักรวงศ์ฝ่ายเหนือ

ในช่วงปี พ.ศ. 2101 อาณาจักรล้านนาได้ถูกพม่าแผ่อำนาจเข้ามาปกครองโดยตลอดเป็นเวลากว่า 200 ปี บางครั้งก็ถูกอำนาจจากทางศรีอยุธยาเข้ามาปกครองบ้างเป็นครั้งคราว ลำปางในช่วงเวลานั้นจึงมีสภาพไม่แตกต่างไปจากเมืองอื่นๆ ในแคว้นล้านนา

นครลำปางในช่วงนั้นไม่มีเจ้าผู้ครองนคร มีแต่ขุนเมือง 4 คน รั้งเมืองอยู่โดยต่างก็ไม่มีอำนาจสิทธิ์ขาด เพราะต่างก็ต้องการมีอำนาจแต่เพียงผู้เดียว และขณะนั้นก็มีกษัตริย์หนึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดนายางอยู่ในเขตอำเภอแม่ทะปัจจุบัน เป็นผู้เชี่ยวชาญในวิชาไสยศาสตร์ ผู้คนต่างศรัทธา นับถือว่าเป็นผู้มีบุญ จึงได้ตั้งตนเป็นก๊ก แข่งข้อต่อขุนเมืองทั้ง 4 ซึ่งก็ไม่สามารถปราบปรามได้ ความนี้ทราบไปถึงท้าวมหาสุทนต์นครเมืองลำพูนอยู่ จึงได้ยกทัพมาปราบหวังจะได้ครองเมืองลำปาง

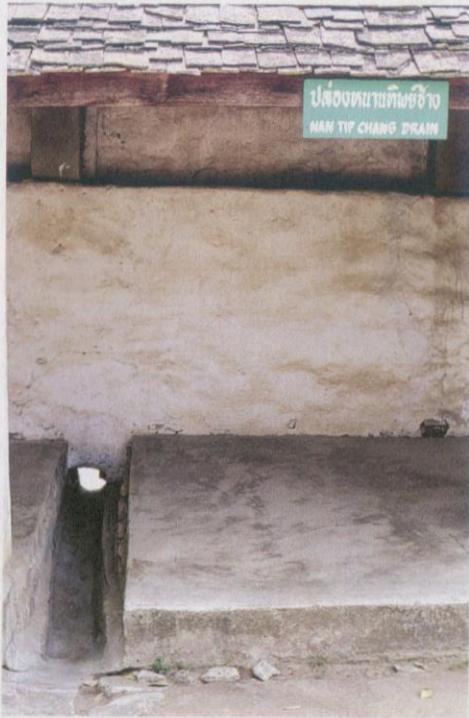

ทัพของท้าวมหายศกับภิกษุวัดนายางได้ปะทะกันที่ตำบลป่าตัน กองทัพของคนลำปางไม่อาจจะต้านกำลังทัพจากลำพูนได้ ภิกษุวัดนายางผู้นี้จึงได้ให้ไพร่พลของตนหนีไปรวมกันที่วัดพระธาตุลำปางหลวง

กองทัพของท้าวมหายศตามไปล้อมวัดพระธาตุลำปางหลวงไว้ ข้างฝ่ายภิกษุวัดนายางรู้ว่ากำลังของพวกเขาไม่อาจจะสู้ทัพของท้าวมหายศจากลำพูนได้ จึงวางแผนหนีออกมาทางด้านหลังของวัดในเวลาใกล้รุ่ง

แต่ไม่สามารถหลบหนีได้ทัน จึงเกิดการต่อสู้กันอีกครั้งหนึ่ง ในที่สุดภิกษุวัดนายางก็ถูกยิงเข้าที่ศีรษะจนภาพพร้อมสมณคูใจอีก 2 คน ท้าวมหายศเมื่อมีชัยก็ส่งกำลังทัพมาตั้งมั่นอยู่ที่วัดพระธาตุลำปางหลวง และให้ทหารของตัวออกไปรื้อนาทาเร้นเอาแก้วไพร่ฟ้าของเมืองลำปาง ยังความเดือดร้อนให้กับชาวบ้านชาวเมืองเป็นอันมาก นอกจากนี้ยังได้ออกอุบายสั่งให้หาญฟ้าแมบ หาญฟ้าจ๋า และหาญฟ้าพื้น นายทหารเอกของตนไปเจรจาความเมืองกับขุนเมืองทั้ง 4 ด้าน โดยแอบนำอาวุธเข้าไปเพื่อลอบสังหารอีกด้วย

เหตุการณ์ครั้งนี้มีผู้หนีเอาชีวิตรอดมาได้คือ ท้าวลิ้นก่าน จเรน้อย นายน้อยธรรม รวมทั้งชาวเมืองพากันอพยพหลบหนีไปตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ประตูผา เมืองลอง เมืองติบ เมืองคำ

สภาพบ่อน้ำทิพย์ช้างปัจจุบัน ที่หนานทิพย์ช้างใช้เสด็จลอดเข้าไปปลิดชีพท้าวมหายศ

เมืองเมาะและเมืองจาง นครลำปางในเวลานั้นจึงกลายเป็นเมืองร้างทันที

กาลต่อมาเมื่อพระเถระผู้หนึ่งเป็นเจ้าอธิการวัดแก้วชมพู คิดที่จะกอบกู้เมืองลำปางขึ้นม่อีกครั้งหนึ่งจึงส่งคนไปเจรจาให้ท้าวลิ้นก่านและจเรน้อยทำการครั้งนี้ แต่ทั้งสองเกิดความท้อถอยเกินกว่าจะทำศึกใหญ่ครั้งนี้ได้

ดังนั้นชาวบ้านจึงปรึกษาหารือ และต่างก็ลงความเห็นพ้องกันว่า ให้นานทิพย์จักรหรือหนานทิพย์ช้างนายบ้านคอกว้าวเป็นผู้นำในการกอบกู้อิสรภาพ หนานทิพย์ช้างนั้นเป็นผู้มีความกล้าหาญ มีฝีมือรวมทั้งเคยเป็นหมอคล้องช้างมาก่อน จนผู้คนต่างพากันเรียกว่า ทิพย์ช้าง

ในคืนวันนั้นเอง เมื่อหนานทิพย์ช้างรับทราบภาระของตน ก็มีความยินดีที่จะไปกู้เอกราชคืนจากท้าวมหายศทันที โดยนำกองกำลังไปด้วย 3 กอง กองละ 100 คน เมื่อไปถึงบริเวณวัดพระธาตุลำปางหลวง หนานทิพย์ช้างก็สั่งให้ไพร่พลของตนแอบซุ่มตัวล้อมรอบบริเวณวัดพระธาตุเอาไว้

โดยที่ตัวเองเสด็จลอดเข้าไปข้างในวัด จากทางท้องร่องเล็ก มีความกว้างประมาณ 1 ศอก ซึ่งใช้เป็นที่ระบายน้ำไหลออกเวลาที่ฝนตก ปัจจุบันอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของวัด

เมื่อเข้าไปถึงแล้วจึงออกอุบายถามยามรักษาการณ์ว่าท้าวมหายศอยู่ที่ใดและคนนั้นเป็นใครของเจ้าแม่เทวีชายาของท้าวมหายศ ได้นำความด่วนมาแจ้งให้ทราบ ทหารยามหลงเชื่อจึงบอกไปว่า ท้าวมหายศกำลังเล่นสกาอยู่กับทหารคนสนิทที่วิหารหลวงทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

หนานทิพย์ช้างไม่รอช้า มุ่งตรงไปยังที่ประทับของท้าวมหายศ เพื่อมอบสาส์นปลอมจากเจ้าแม่เทวีให้กับท้าวมหายศ เมื่อท้าวมหายศรับสาส์นไปแล้ว หนานทิพย์ช้างจึงใช้ปืนที่ลี้กลอบนำเข้าไปด้วยยิงท้าวมหายศสิ้นใจตายอยู่ตรงนั้น

ลูกกระสุนปืนยังกระเด็นไปโดนรั้วทองเหลืองที่องค์พระเจดีย์ปรากฏให้เห็นอยู่ทุกวันนี้ เมื่อท้าวมหายศสิ้นใจแล้ว ไพร่พลของหนานทิพย์ช้างก็นำกำลังเข้าบุกประชิดตัวทหารของท้าวมหายศ ซึ่งพากันแตกกระเจิงหนี

ตายกันออกไป

ในที่สุดเมื่อการรบครั้งนี้สำเร็จ ชาวเมืองลำปางได้กอบกู้อิสรภาพคืนมาจากฝีมือของหนานทิพย์ช้าง จึงต่างพากันยกให้หนานทิพย์ช้างปกครองเมืองลำปางต่อไป หนานทิพย์ช้างจึงได้สถาปนาขึ้นเป็น พญาสุลวะฤาไชยสงคราม ครองนครลำปางเมื่อปี พ.ศ. 2275 ในช่วงเวลานั้นไปอีก 27 ปี ลำปางเป็นอิสระไม่ขึ้นกับทั้งพม่าและกรุงศรีอยุธยา จวบกระทั่งหนานทิพย์ช้างสิ้นชีพ

ต่อมาลูกหลานของหนานทิพย์ช้าง ก็เป็นต้นตระกูลเชื้อเจ้าเจ็ดตน และ ณ ลำปาง ณ ลำพูน ณ เชียงใหม่ พญาสุลวะฤาไชยสงครามมีโอรส 3 องค์ และธิดา 3 องค์ ในจำนวนนี้องค์พี่ได้เสียชีวิตแต่ยังเยาว์ องค์รองคือ เจ้าชายแก้วหรือไชยแก้ว องค์น้องชายสุดท้องคือเจ้าคำพ้อเฮือนก็ได้เสียชีวิตในสนามรบ

คงเหลือแต่ราชบุตรเพียงองค์เดียวคือเจ้าชายแก้ว ที่สืบทอดครองนครลำปางต่อมา แต่ไม่นานลำปางก็เกิดโศกนาฏกรรม เมื่อลูกชายของขุนเมืองเก่าได้มาชิงอำนาจกับเจ้าชายแก้ว

แต่ในที่สุดเจ้าชายแก้วก็ได้ครองเมืองสืบมา เปลี่ยนนามเป็นเจ้าฟ้าสิงหราชธานี ครองนครลำปาง พระองค์มีโอรส 7 องค์ และธิดาอีก 3 องค์ แต่นิยมเรียกกันว่าวงศ์เจ้าเจ็ดตน เพราะจะนับแต่ผู้ชายเท่านั้น ราชบุตรและราชธิดาของเจ้าชายแก้วมีดังนี้

1. เจ้ากาวิละ ได้ครองเมืองลำปางเมื่อ ปี พ.ศ. 2317 และต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นพระเจ้ากาวิละ ครองเมืองเชียงใหม่เมื่อ ปี พ.ศ. 2324
2. เจ้าคำโสม ได้ครองเมืองลำปางต่อจากเจ้ากาวิละ เมื่อปีพ.ศ. 2329
3. เจ้าน้อยธรรม ต่อมาได้รับการสถาปนาเป็นพญาธรรมลังกาและพญาเชียงใหม่ช้างเผือก ครองนครเชียงใหม่ ปี พ.ศ. 2359

เจดีย์บรรจุพระบรมธาตุและวิหารหลวง สถานที่กอบกู้อิสรภาพของเมืองลำปาง

4. เจ้าหอคำดวงทิพย์ ได้ครองนครลำปาง

5. เจ้าหญิงศรีอินหา เป็นชายาของเจ้าพระยาสุรสีห์ หรือกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท พระอนุชาของรัชกาลที่ 1 แห่งราชวงศ์จักรี

6. เจ้าศรีกัญญา เสียชีวิตแต่เยาว์

7. เจ้าหมูล้า ได้เป็นอุปราชนครลำปาง

8. เจ้าคำฝั้น ครองเมืองเชียงใหม่

9. เจ้าศรีบุญทัน เสียชีวิตแต่เยาว์

10. เจ้าบุญมา เป็นพระยานครลำพูน ครองเมืองลำพูน

ทั้งนี้เราจะเห็นว่าตระกูลของหนานทิพย์ช้างได้ครองหัวเมืองฝ่ายเหนือเป็นส่วนใหญ่ เนื่องมาจากพระเจ้ากาวิละได้มีความสัมพันธ์อันดีกับทางฝ่ายไทย และได้ร่วมมือกับกองทัพของเจ้าพระยาจักรีและเจ้าพระยาสุรสีห์ ต่อสู้กับพม่าที่เมืองเชียงใหม่จนสำเร็จ

ต่อมาเมื่อเจ้าสมัยรัตนโกสินทร์ นครลำปางกับกรุงเทพฯ ยิ่งมีความสัมพันธ์แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เป็นผลมาจากที่พระเจ้ากาวิละได้เคยช่วยเหลือกองทัพไทยยกทัพไปตีกับพม่าเมื่อปี พ.ศ. 2314 นั่นเอง

เชื้อเจ้าเจ็ดตน ต่อมาได้กลายเป็นดินตระกูล ณ เชียงใหม่ ณ ลำพูน ณ ลำปาง

ส่วนเชื้อสายเจ้าเจ็ดตนทางจังหวัดเชียงรายนั้น ส่วนใหญ่จะใช้นามสกุลว่า เชื้อเจ็ดตน

วัฒนธรรมและประเพณี

สรงหลวง ประเพณีของชาวลำปาง

ลำปางนั้นเป็นเมืองใหญ่ เป็นเมืองที่เป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการเมือง มีการปกครองที่ปกครองโดยเจ้าเมืองที่เป็นอิสระ อีกทั้งยังเป็นเมืองที่มีชนเผ่าต่างๆ ที่อพยพมาอาศัยพักพิงจำนวนมาก

ดังนั้นลำปางจึงเป็นแหล่งชุมนุมทางวัฒนธรรมหลายสายด้วยกัน และในที่สุดวัฒนธรรมเหล่านั้นก็ผสมผสานกลมกลืนไปกับวัฒนธรรมของคนลำปางดั้งเดิม

แม่น้ำวัง เป็นเหมือนเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนและมีส่วนร่วมในรูปแบบทางวัฒนธรรมของคนลำปางหลายอย่าง โดยเฉพาะในช่วงสงกรานต์ คนเมืองลำปางจะจัดให้มีประเพณีแห่สรงหลวงหรือการแห่ขันน้ำของหลวงขึ้นทุกปี

สืบเนื่องมาจากประเพณีสงกรานต์ของคนเหนือหรือที่เรียกตัวเองว่า

จิตรกรรมฝาผนังที่วิหารน้ำแต้ม วัดพระธาตุลำปางหลวงเล่าเรื่องราววิถีชีวิตของคนเมืองในอดีต

คนเมืองนั้น จะมีการประกอบพิธีสงฆ์โดยนำน้ำขมิ้น น้ำส้มป่อย หรือ เครื่องหอมอื่นๆ ใส่สรงไปสรงน้ำพระที่วัดซึ่งอยู่ในหมู่บ้าน ถือว่าเป็นการแสดงความเคารพบูชาในองค์พระที่ให้ความร่มเย็นเป็นสุขมาโดยตลอด

ผู้น้อยจะนำขันใส่น้ำขมิ้น น้ำส้มป่อย หรือเครื่องหอมมาขนิบไปรดน้ำขอพรจากผู้ใหญ่ ทุกวันนี้แถบชานเมืองยังคงมีประเพณีนี้สืบทอดกันอยู่

สรงนั้นเป็นภาษาที่เพี้ยนมาจากคำว่า สรง หรือ ขูลง จากภาษามอญที่ถอดความออกมาเป็นภาษาไทยแล้วจะได้คำว่า สลุง ซึ่งแปลว่า ขัน หรือ โอ คนเมืองอาจเรียกเพี้ยนกันจนมาเป็นสลุง อย่างในปัจจุบัน

คำว่า สลุงหลวง ก็คือ ขันน้ำ ของคนลำปางทั้งเมือง ที่จะนำขบวนแห่ไปรอบเมืองเพื่อรับน้ำขมิ้น น้ำส้มป่อยจากประชาชนในเมือง แล้วนำไปสรงน้ำแก่พระแก้วดอนเต้าพระพุทธรูปอันศักดิ์สิทธิ์คู่เมืองลำปาง

สลุงส่วนใหญ่จะทำด้วยโลหะเงินมีขนาดต่างกัน คือมีทั้งแบบเกลี้ยงและตีให้หนูแล้วสลักเป็นลายดอกไม้ หรือสลวดลายสิบสองราศีแบบพื้นเมืองโบราณ

ขบวนแห่สลุงหลวงนั้นเป็นขบวนแห่ที่สวยงามมาก นำขบวนด้วยขลุ่ย หลากสีต่างชนิดไม่ว่าจะเป็นขลุ่ยพื้นเมือง ขลุ่ยไถลื้อ ขลุ่ยไทใหญ่ หรือขลุ่ยของกะเหรี่ยง

นอกจากนั้นก็จะมีขบวนช้างเครื่องทรง ขบวนดนตรีล้านนา ขบวนขันเครื่องบูชา ดันเทียนพานและสลุงข้าวตอกดอกไม้หลากรูปแบบ

จุดสำคัญของขบวนก็คือ แคร่หามสลุงหลวง ที่จะมีช่างฟ้อนและพญาเจ้าฟ้อนที่แต่งกายพื้นเมือง เมื่อขบวนแห่เริ่มเดินออกจากจุดหมายที่ตั้งก็จะพากันไปที่แม่น้ำวัง เพื่อแห่ข้ามลำน้ำวังไปยังอีกฟากหนึ่ง

สลุงหลวงที่ทำเป็นประเพณีทุกปีของชาวลำปางทุกวันนี้ เป็นสลุงเงินหลวง ที่ชาวเมืองลำปางจัดทำถวายไว้ใส่น้ำอบน้ำหอม ขมิ้น ส้มป่อย เพื่อสรงน้ำพระเจ้าแก้วดอนเต้า แห่งเวียงละกอน ในวันปีใหม่มือง

ขบวนแห่สลุงหลวง

พระแก้วดอนเต้าปัจจุบันประดิษฐานอยู่ในวิหารหลังหนึ่งที่วัดพระธาตุลำปางหลวง

ปัจจุบันสลุกลงและฐานสลุกลง ถูกนำไปจัดเก็บไว้เคียงคู่กับองค์พระแก้วดอนเต้าที่วัดพระธาตุลำปางหลวง อำเภอเกาะคา ซึ่งสลุกลงใบนี้จะนำออกมาใช้น้ำขมิ้นและสัปปายะจากประชาชนทุกคนเพื่อนำไปสรงน้ำพระแก้วดอนเต้า ในวันที่ 12 เมษายนของทุกปี โดยเริ่มขบวนที่วัดประตูต้นผึ้ง ในเวลา 15.00 น. ข้ามจากแม่น้ำวังหลังจวนผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อผ่านเข้าสู่ตัวเมืองไปยังสวนสาธารณะเทศบาลเมืองฯ เพื่อรับน้ำไปสรงพระจากประชาชนทั้งเมือง

เด็ก ๆ ชาวลำปางฝึกซ้อมฟ้อนเจิง ศิลปะการร่ายรำดั้งเดิม

เสียงดนตรีพื้นบ้าน
ดังไปจากแผ่นดินล้านนา

ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ศิลปหัตถกรรมที่ขึ้นชื่อของเมืองลำปางนั้นมีมากมาย ไม่ว่าจะเป็นการทอผ้าพื้นเมือง การแกะสลัก เครื่องจักสาน หรือการทำกระดาษสา เหล่านี้จะอยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ในเมืองลำปาง

ศูนย์ส่งเสริมชุมชนหัตถกรรมจึงเกิดขึ้นที่ตำบลบ้านร้อง อำเภองาว เป็นศูนย์ฝึกเยาวชนทางด้านแกะสลักไม้ รวมทั้งยังมีศูนย์ศิลปาชีพพิเศษบ้านแม่ต้า อยู่ที่ตำบลเสริมชัย อำเภอเสริมงาม ซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งขึ้น เพื่อส่งเสริมและพัฒนาอาชีพให้แก่ชาวบ้านที่ศูนย์ศิลปาชีพแห่งนี้จึงมีกิจกรรมหลากหลายไม่ว่าจะเป็นเครื่องปั้นดินเผา การทอผ้าไหมและทอผ้าฝ้าย รวมทั้งงานแกะสลักไม้ด้วย

นอกจากนั้นยังมีหมู่บ้านงานหัตถกรรมด้านการทอผ้าบ้านทุ่งกวาว อยู่ในเขตอำเภอเมืองปาน เป็นการทอผ้าที่ใช้สืบทอดชาติย้อน นัยมทอเป็นผ้าลายยก และยังมีแหล่งทอผ้าที่บ้านเกาะ อำเภोज้ำหม ใช้กี่กระตุกทอผ้า

ผ้าชิ้นพื้นเมืองฝีมือชาวบ้านเกาะ

ขึ้นลายพื้นเมืองของลำปาง ใช้สีเหลืองสลับดำเป็นสีพื้น เขตอำเภอแจ้ห่มนั้นเป็นบริเวณที่ปลูกฝ้ายพันธุ์ดีมีคุณภาพ ทำให้เมืองลำปางมีชื่อในการทอผ้าฝ้าย อีกแหล่งหนึ่งที่ควรไปชม คือที่บ้านหลวง อำเภอแม่ทะ มีการทอผ้าลายเชิงและจำหน่ายสินค้าพื้นเมืองหลากหลายชนิด

หากใครต้องการจะไปดูศิลปะการแกะสลักไม้ก็ต้องไปที่บ้านหลุก ตำบลนาคร้ว อำเภอแม่ทะ ห่างจากที่ตั้งของวิทยาลัยโยนกไป 17 กิโลเมตร ที่นี่เป็นหมู่บ้านแกะสลักที่ขึ้นชื่อของลำปาง การแกะสลักจะเป็นรูปสัตว์ต่างๆ ถัดไปว่าเป็นอุตสาหกรรมภายในหมู่บ้านที่ทำรายได้ให้กับชาวบ้านอย่างงดงาม ปัจจุบันฝีมือการแกะสลักของคนบ้านหลุกนี้ ขจรไปไกลเป็นที่รู้จักของคนต่างถิ่นถึงขนาดมาสั่งซื้อจำนวนมาก

ชิ้นทอมือที่สำเร็จออกมาเป็นผืนแล้วงดงามน่าสวมใส่

พูดถึงเมืองลำปาง สิ่งที่เราคาดไม่ถึงก็คือ เซรามิก เพราะที่นี่มีดินขาวและแร่ดินบอลเคลย์ที่มีคุณภาพดีเยี่ยมในการทำเครื่องเคลือบดินเผา รวมทั้งเป็นแร่ดินที่ทนความร้อนได้สูงมาก ทำให้ผลิตภัณฑ์เป็นสีขาว มีความแกร่งและคุณภาพดี

ผลิตภัณฑ์เซรามิกของลำปางจึงสามารถทำเป็นสินค้าส่งออกต่างประเทศได้อย่างสง่างาม ด้วยเหตุนี้เอง ลำปางจึงเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่สำคัญทางภาคเหนือที่มีอายุยาวนานถึง 44 ปี นับตั้งแต่มีผู้บุกเบิกค้นหาแร่ดินขาวอย่างต่อเนื่องโดยชาวจีนกวางตุ้งที่ชื่อ นายชินหุย แซ่ฉิน ซึ่งปัจจุบันคือโรงงานธนบดีสกุล และนายชีวคิม แซ่กว้อก ปัจจุบันคือ โรงงานกัญชาญเจริญ

ลำปางเป็นแหล่งผลิตเซรามิกมานานกว่า 40 ปี

บุคคลทั้งสองเดินทางมาพบแร่ดินขาวที่บ้านปางคำ อำเภोज้างหม เมื่อปี พ.ศ. 2490 และมีการปรึกษาหาแหล่งเงินทุนจากการชักนำของเพื่อนคือ นายเชียะหุ้ย แซ่อ้อ (ปัจจุบันเป็นเจ้าของโรงงานไทยมิตร) ให้ติดต่อกับนายชินหมิน แซ่เลี้ยว (ปัจจุบันทำธุรกิจด้านเสื้อผ้า) ให้นำเงินมาลงทุนเป็นจำนวนเงินสองหมื่นบาท เพื่อก่อตั้งโรงงานแห่งแรกในเมืองลำปาง คือ โรงงานร่วมสามัคคีเมื่อปี พ.ศ. 2500 มีนายเติกเชียง แซ่เทน เจ้าของโรงงานเจริญเมืองปัจจุบันเป็นหุ้นส่วน ทั้งหมดจึงมี 5 หุ้น โดยขั้นแรกของการเปิดโรงงานนั้นจะใช้แรงงานคนเป็นหลัก ผลิตชม 6 นิ้ว 7 นิ้ว แล้ววาดเป็นรูปไก่ ซึ่งก็คือสัญลักษณ์ของเมืองลำปางแห่งนี้นั่นเอง

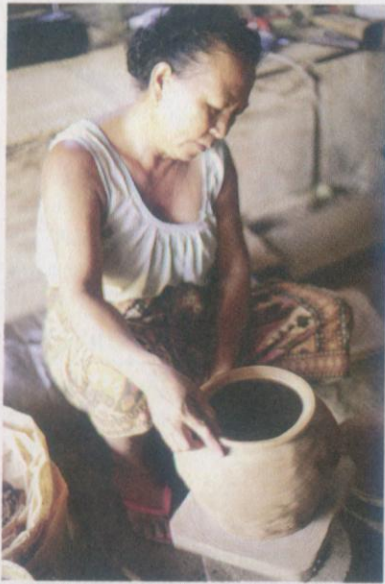

จนปัจจุบัน ชามตราไก่ เป็นที่นิยมของนักสะสมของเก่าไปแล้ว นอกจากชามวาดรูปไก่แล้วก็มีถ้วยชามไซ้ขนาด 7 นิ้ว ออกวางขายในเวลาไล่เลี่ยกัน แต่ธุรกิจของโรงงานแห่งนี้ประสบกับอุปสรรคมากมายจึงต้องขายกิจการให้กับนายทุนและเปลี่ยนชื่อโรงงานมาเป็นชื่อโรงงานเสถียรภาพ

ปัจจุบันอุตสาหกรรมการทำเซรามิกของลำปางเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป อาจเป็นเพราะลำปางเป็นเมืองที่มีการคมนาคมที่สะดวกไม่ว่าจะเป็นทางรถยนต์ รถไฟหรือเครื่องบิน อีกทั้งยังเป็นเมืองผ่านไปทางจังหวัดอื่น ๆ ของภาคเหนือ เช่น เชียงใหม่ เชียงราย ตาก จึงทำให้เกิดโรงงานเซรามิกที่จดทะเบียนไว้ทั้งหมดประมาณ 200 โรง โดยแยกออกเป็นโรงงานใหญ่ ๆ 5 โรง และโรงงานขนาดกลางกว่า 50 โรง นอกนั้นจะเป็นโรงงานทำเซรามิกเล็ก ๆ

ปัจจุบันเซรามิกของลำปางได้พัฒนารูปแบบไปหลากหลายกว่าเริ่มแรกที่ผลิตเพียงชามตราไก่

เครื่องปั้นดินเผาแบบพื้นบ้าน ที่บ้านม่อนเขาแก้ว

แม่อยู่กำลังตีลวดลงบนหม้อดินก่อนนำไปเผา

จักสานไม้ไผ่เตรียมปายก่องข้าว

ก่องข้าวฝีมือชาวบ้านไผ่ปาง

งานฝีมือพื้นบ้านที่ขึ้นชื่ออีกอย่างหนึ่งของลำปางก็คืออุตสาหกรรม
การทำกระดาษสา

กระดาษสาทำมาจากไม้เนื้ออ่อนชนิดหนึ่งที่เรียกกันว่า ปอสา เป็น
ชนิดที่มีใบแหลม เนื้อเยื่อของปอสนั้นจะมีความเหนียวและมีคุณสมบัติดี
มากในการนำมาทำเป็นกระดาษ ประโยชน์ของการนำกระดาษสามาประดิษฐ์
นั้นทำได้หลากหลายชนิดไม่ว่าจะเป็นร่ม กล่องใส่กระดาษ ดอกไม้แห้ง
กรอบรูป ของชำร่วยต่างๆ ภายในเมืองลำปางนั้นมีโรงงานขนาดเล็กๆ ทำ
กระดาษสาอยู่หลายหมู่บ้านด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นที่บ้านน้ำโท้ง และบ้านท่าล้อ
ตำบลบ่อแฮ้ว อำเภอเมืองลำปาง จนมีการเรียกชื่อการทำกระดาษสาว่า
กระดาษน้ำโท้งเลยก็มี ปัจจุบันกระดาษของเมืองไทยเป็นสินค้าที่ได้รับความ
สนใจจากประเทศญี่ปุ่นเป็นอย่างมาก

ต้นปอกระสา วัตถุดิบสำคัญในการผลิตกระดาษสา

ชาวบ้านทำล้อ ค้ำลอบ้อแก้ว ทำกระดาษสาเป็นอาชีพหลัก

แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

น้ำตกวังแก้ว 110 ชั้น

น้ำตกวังแก้วเป็นน้ำตกที่ใหญ่และสวยที่สุดในจังหวัดลำปาง มีจำนวนชั้นน้ำตกถึง 110 ชั้น มีชั้นใหญ่ๆ 8 ชั้น ชั้นบนสุดมีหมู่บ้านป่าคาหลวงและบ้านสันชุมชนของชาวเขาเผ่าเย้า ตั้งอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติดอยหลวง บ้านฮ้างวังแก้ว ตำบลห่มฮ้าง อำเภอวังเหนือ ห่างจากตัวเมือง 130 กิโลเมตร เส้นทางหลวงสายลำปาง-แจ้ห่ม-วังเหนือ เลี้ยวอำเภอลำปางไป 26 กิโลเมตร มีพื้นที่ครอบคลุมรอยต่อ 3 จังหวัด คือ จังหวัดเชียงราย จังหวัดพะเยา และจังหวัดลำปาง เขตพื้นที่ของอุทยานฯ รวมทั้งสิ้น 731,250 ไร่

ลักษณะภูมิประเทศเป็นเทือกเขาสลับซับซ้อน และเป็นต้นกำเนิดของกว๊านพะเยา ส่วนหนึ่งของแม่น้ำวังและแม่น้ำลาวเป็นป่าเบญจพรรณ ป่าดิบชื้นและป่าเต็งรัง

ทางอุทยานแห่งชาติดอยหลวงมีเส้นทางเดินเท้าให้ศึกษาธรรมชาติยาว

ไถเคน สิ่งมีชีวิตโบราณหาได้ที่น้ำตกวังแก้วแห่งนี้

ทางเดินเท้าชมไม้ใหญ่นานาพันธุ์ที่วังแก้ว

ไฟฟ้ชดระกูลหญ้าที่ใหญ่ที่สุดในอุทยานฯ น้มีไฟอยู่กว่า 8 ชนิด

บนคบไม้ใหญ่จะมีไม้เล็กอาศัยอยู่

1.4 กิโลเมตร ช่วงแรกเป็นป่าชั้นเขียวครึ้มสวยงาม

ที่น้ำตกวังแก้วมีสัตว์นานาชนิดส่งเสียงทักทายผู้มาเยี่ยมชม เย็น ไม้ว่าจะเป็นนกหลากหลายชนิด และไลเคน สัตว์โบราณที่คืบคลานมาจากท้องทะเลมาเกาะอยู่บนก้อนหิน นับเป็นสิ่งมหัศจรรย์ทางธรรมชาติอย่างหนึ่ง

ตลอดเส้นทางจะพบกล้วยไม้หลากหลายชนิดเกาะอยู่ตามต้นไม้ใหญ่ ต้นไผ่ ขึ้นแซมไปทั่วมีมากกว่า 8 ชนิด

สิ่งที่นักท่องเที่ยวทางธรรมชาติไม่ควรทำ คือการทิ้งขยะหรือทำลายพืชพันธุ์ไม้ที่พบเห็น

ดอยขุนตาน

สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติอีกแห่งหนึ่งของลำปาง คืออุทยานแห่งชาติดอยขุนตาน ดอยขุนตานนั้นเป็นเทือกเขาที่กั้นเขตติดต่อระหว่างอำเภอห้างฉัตร จังหวัดลำปาง กับอำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน มีเนื้อที่ประมาณ

จากสถานีรถไฟขุนตาน
มีทางเดินเท้าขึ้นสู่ยอดดอย

ทัศนียภาพของชุมชนเมืองเมื่อมองจากดอยขุนตาน

255.25 ตารางกิโลเมตร สูงจากระดับน้ำทะเล 325-1,373 เมตร อีกทั้งยังเป็นอุทยานแห่งชาติ 1 ใน 14 แห่งแรกของเมืองไทยด้วย

แหล่งกำเนิดของอุทยานแห่งชาติดอยขุนตานนั้น สืบเนื่องมาจากหลังสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ถึง พ.ศ. 2518 มีนักท่องเที่ยวเดินทางมายังดอยขุนตานแห่งนี้เป็นจำนวนมาก กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงได้ดำเนินการจัดตั้งเป็นอุทยานแห่งชาติ มีพระราชกฤษฎีกาเมื่อวันที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2518 ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติดอยขุนตาน

ที่นี่ยังมีพืชและสัตว์มากมายอาศัยอยู่ เช่น เม่น กระต่ายป่า พังพอน เหลืองและนกชนิดต่างๆ ในอดีตเคยมีเสือ ชะนี ช้าง หมู วัวป่า แต่จากการตัดไม้ทำลายป่าจึงทำให้สัตว์ใหญ่หายไปจากดอยขุนตานนี้ นอกจากพืชและสัตว์ที่หลากหลายชนิดแล้วดอยขุนตานยังมีประวัติศาสตร์ที่สำคัญหลายแห่ง

กรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน หน่วยงานในการสร้างอุโมงค์ขุนตาน

ด้วยกัน

ในช่วงปี พ.ศ. 1838 พญาเบิกเจ้าเมืองลำปางโอรสของพญาธิบยา เจ้าเมืองทริภุญไชยได้ยกทัพไปตีทริภุญไชยคืนจากการครอบครองของ พญามังราย แต่สู้ไม่ได้ถอยร่นกลับมาตั้งฝั่งลำปาง และถูกแม่ทัพฝั่งล้านนา ตามมาทันและปะทะกันที่ริมฝั่งแม่น้ำตาน บริเวณเทือกเขาขุนตาน เขต อำเภอกำแพงแสนปัจจุบัน พญาเบิกเสียชีวิตจากการสู้รบตรงนั้น ชาวท่างัดปัจจุบันจึงได้ทำศาลพญาเบิกไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์สถานในบริเวณนั้น

คอยขุนตานมีอุโมงค์รถไฟที่ยาวที่สุดแห่งแรกในประเทศไทยยาวประมาณ 1,352 เมตร วิศวกรชาวเยอรมันมาสำรวจการเจาะอุโมงค์ซึ่งเป็นหินแกรนิต เมื่อปี พ.ศ. 2450 ในสมัยรัชกาลที่ 5 และเสร็จสิ้นเมื่อปี พ.ศ. 2461

การขุดเจาะอุโมงค์ในครั้งนั้น เป็นการทำงานที่เสี่ยงอันตรายอย่างยิ่ง เกิดอุบัติเหตุคนงานอีสานและคนพื้นเมืองถึงแก่ชีวิตไปก็มาก

เราสามารถเดินทางมายังคอยขุนตานนี้ได้สองทาง คือ ทางรถไฟมาลงที่สถานีขุนตาน และเดินเท้าขึ้นไปอีก 1.3 กิโลเมตรจะถึงที่ทำการอุทยานฯ และหากจะมาทางรถยนต์ใช้ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 แล้วแยกเข้าสู่อุทยานแห่งชาติคอยขุนตานระหว่างกิโลเมตรที่ 46 และ 47 ซึ่งเป็นถนนลาดยางระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร และถนนลูกรังอีก 6 กิโลเมตร รวมระยะทางทั้งหมด 18 กิโลเมตร

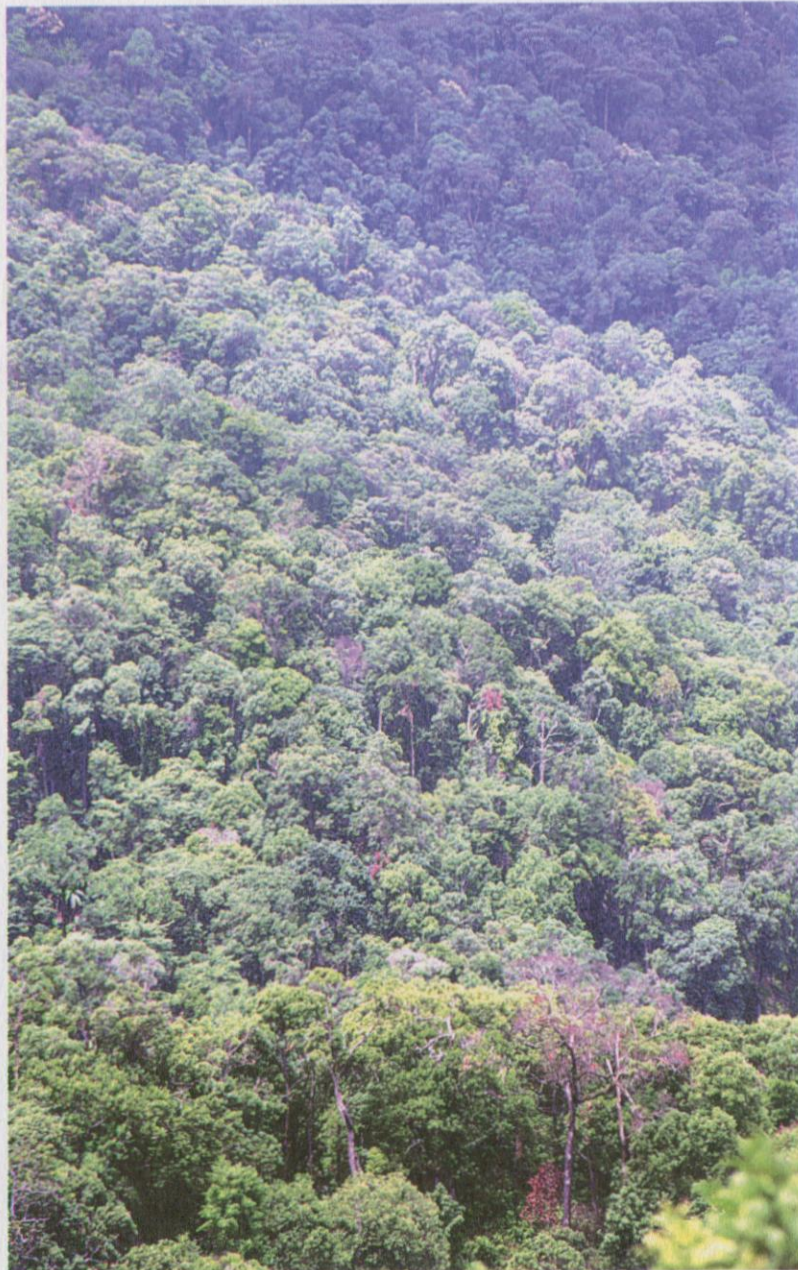
ที่นี่มีบ้านพักรับรองอยู่ 6 หลัง และค่ายพักแรม 1 ค่าย เส้นทางท่องเที่ยวจะมีตั้งแต่ ย.1 ไปจนถึง ย.4 คำว่า ย. นี้ ย่อมาจากคำว่ายุทธศาสตร์ ปัจจุบันก็ยังติดเรียก ย. อยู่เช่นเดิม

ส่วนของ ย.1 จะอยู่สูงจากระดับน้ำทะเล 900 เมตร ใน พ.ศ. 2460 การรถไฟแห่งประเทศไทยสร้างบ้านพัก ย.1 ขึ้นซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นที่ประทับแรมของกรมพระกำแพงเพชรอัครโยธิน ครั้งที่เสด็จมาเป็นแม่งานในการก่อสร้างอุโมงค์ขุนตาน ปัจจุบัน การรถไฟได้เปิดบ้านพักนี้ไว้เป็นจุดบริการนักท่องเที่ยวที่ขึ้นมาพักแรม

เส้นทางไต่ความสูงขึ้นไปจากระดับน้ำทะเลถึง 1,035 เมตร คือ เขต ย.2 เคยเป็นที่พักของพนักงานบริษัทตัดไม้แห่งนี้ จนกระทั่งในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 บริษัทตัดไม้ได้เจียบหายไปเพราะบริเวณดังกล่าวเป็นจุดยุทธศาสตร์ของทหารไทย หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช อดีตนายกรัฐมนตรีของไทยได้ซื้อพื้นที่บริเวณ ย.2 ไว้สร้างบ้านพักและทำสวน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบันเสด็จประพาสเมื่อปี พ.ศ. 2512 และ พ.ศ. 2516 ปัจจุบันบริเวณบ้านพักของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้ใช้เป็นที่เก็บอัฐิของท่านด้วย

ไต่ความสูงขึ้นไปอีกจากระดับน้ำทะเล 1,225 เมตร หลังจากสร้างทางรถไฟเสร็จเรียบร้อยแล้ว ในปี พ.ศ. 2467 มิชชันนารีอเมริกันได้มาสร้างบ้านพักในบริเวณ ย.3 และจะมาพักผ่อนในเดือนเมษายนถึงเดือนมิถุนายนของทุกปี ปัจจุบันบริเวณบ้านพัก ย.3 นี้อยู่ในความดูแลของมหาวิทยาลัยพายัพ

พื้นที่ป่ายังคงหนาแน่นอยู่เมื่อมองลงมาจาก ย. 4

ย. สุดท้ายก็คือ ย. 4 สูงจากระดับน้ำทะเลถึง 1,373 เมตร ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 จุดนี้เป็นที่ส่องกล้องซึ่งเรียกว่าม่อนส่องกล้องมองเห็นตัวเมืองลำปางทั้งหมด หากใครขึ้นไปจนถึง ย. 4 นี้จะมองเห็นทิวทัศน์งดงาม รวมทั้งยังได้เห็นทั้งตัวจังหวัดลำพูนและลำปางด้วย

ดอยขุนตานมีน้ำตกที่น่าสนใจคือน้ำตกคาดเหมย น้ำตกห้วยน้ำเปิบ น้ำตกทาทุ่งและน้ำตกแม่ไพร

น้ำตกแจ้ซ้อน

สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติของลำปางอีกแห่งหนึ่งก็คือ น้ำตกแจ้ซ้อน ชั้นแรกของน้ำตกแจ้ซ้อนสวยงามและสูงมาก ระยะทางห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 72 กิโลเมตร ไปตามเส้นทางสายลำปาง-แจ้ห่ม เมื่อไปถึงหลักกิโลเมตรที่ 58 จะมีป้ายบอกทางเลี้ยวซ้ายเข้าไปหาน้ำตกอีกประมาณ 14 กิโลเมตร การเดินทางสะดวกสบาย รถยนต์ทุกชนิดสามารถเดินทางผ่านไปได้

สถานที่เดียวกันกับน้ำตกแจ้ซ้อนคือที่ตั้งของบ่อน้ำแร่แจ้ซ้อนซึ่งห่างกันเพียง 1 กิโลเมตร เป็นบริเวณธารน้ำร้อนที่เต็มไปด้วยไจดหิน น้ำบองดอนร้อนจัด มีควันพวยพุ่ง บางช่วงก็อุ่น บริเวณน้ำร้อนที่สุดวัดได้ประมาณ 75-80 องศาเซลเซียส

รถม้าสัญลักษณ์ลือนามแห่งเขลางค์นคร

ลำปางเมืองรถม้า

“รถม้าลำปาง”เป็นเสน่ห์และสัญลักษณ์ของเขลางค์นครที่ขึ้นชื่อมานาน ใครมาถึงถิ่นแล้วไม่ได้นั่งรถม้าคงกระไรอยู่ ข้ามถนนจากตลาดสดหลักเมือง ที่มีผักสดๆ วางขายอยู่เกลื่อนตา ตรงข้ามกับตลาดหลักเมืองคือที่ตั้งของ ศาลากลางจังหวัดเก่าซึ่งปัจจุบันนี้กลายเป็นวิทยาเขตของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ไปแล้ว ณ จุดนี้มีรถม้าจอดเรียงแถวเป็นระเบียบอยู่

เสียงเกือกม้ากระทบถนนดัง กุบกับ กุบกับ เป็นเสียงที่คุ้นหูของคน ลำปางตลอดเส้นทางที่เราว่าจ้างให้ม้าวิ่งไป โดยปกติจะมีอัตราค่าบริการที่ถูกกำหนดตายตัวจากสมาคมรถม้าจังหวัดลำปาง อัตราค่าบริการนั้นถ้าวิ่ง รอบเล็กราคา 100 บาท ถ้าวิ่งรอบเวียงใหญ่ราคา 150 บาท ถ้าจะเช่าวิ่ง แบบเหมาชั่วโมงก็อัตราชั่วโมงละ 200 บาท

เดี๋ยวนี้ม้าที่ใช้เทียมรถจะตัวเล็กลง ด้วยเหตุผลที่ว่าบังคับง่ายกว่า ม้าใหญ่ เพราะรถยนต์ในเมืองมากขึ้น ม้าจะตื่นและตกใจง่าย ถ้าไม่ได้รับ

ตลาดหลักเมืองจะมีควมารถม้าจอดรอรับผู้โดยสาร

การฝึกที่ดีพอ บางตัวโดนรถชน บางตัวก็ไปทำความเสียหายให้กับรถยนต์ที่จอดอยู่ เพราะความที่ม้าไม่คุ้นกับเสียงเครื่องยนต์

รถม้าเข้ามาในประเทศไทยครั้งแรกตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองไทยได้รับตกทอดมาจากอังกฤษและอินเดียเป็นส่วนใหญ่ สมัยนั้นเขาถือกันว่ารถม้าเป็นพาหนะคู่บ้านคู่เมือง ถึงขนาดในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงส่งรถม้าเข้ามาจำนวนมากโดยให้ใช้เป็นราชรถหลวง และตั้งกรมดูแลขึ้นชื่อว่ากรมอศวรราช

จนกระทั่งรถยนต์เริ่มเข้ามามีบทบาท รถม้าจึงถูกให้ออกนอกกรุงเทพฯ ไปอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ พร้อมกับพวกแขกมลายูที่ช่วงหนึ่งเข้ามาหากิน

ในเมืองไทยด้วยการขับรถม้าจนทำรายได้ให้กับพวกเขาเป็นกอบเป็นกำ

ในปี พ.ศ. 2458 ตรงกับสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมืองไทยได้วางรางรถไฟขึ้นมาถึงเมืองลำปาง จึงขนเอารถม้าจากกรุงเทพฯ ขึ้นรถไฟมาด้วย ทั้งนี้เพราะเป็นโครงการต่อเชื่อมถนนสาย 3 ซึ่งเป็นถนนสายแรกหลังจากสถาปนากรมทาง เป็นสายที่ทอดตัวจากลำปางไปถึงเชียงราย รถม้าจึงได้เข้ามามีบทบาทสำคัญด้วยการเป็นพาหนะรับส่งผู้โดยสารจากตัวสถานีรถไฟจังหวัดลำปางเข้าสู่ตัวเมือง โดยมีระยะทาง 2 กิโลเมตร วันแรกที่รถม้าได้รับผู้โดยสารจากขบวนรถไฟที่ลำปาง คือ วันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2459

เชื่อว่ารถม้าจะเข้ามาแต่เพียงที่จังหวัดลำปางเท่านั้น ในปี พ.ศ. 2461 เมื่อเปิดสถานีรถไฟที่จังหวัดเชียงใหม่ รถม้าก็ได้ขึ้นไปรับส่งผู้โดยสารที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยรับช่วงผู้โดยสารต่อจากรถไฟนั่นเอง เพียงแต่ว่าเชียงใหม่เป็นเมืองที่สถานีรถไฟอยู่ใกล้ย่านชุมชนมากกว่าลำปาง อีกทั้งยังเจริญในเวลาอันรวดเร็ว เชียงใหม่จึงรักษารถม้าเอาไว้ไม่ได้ ผิดกับที่ลำปางที่รถม้ายังคงได้รับความนิยมอยู่จนทุกวันนี้

ประวัติรถม้าในเมืองลำปางจากบันทึกของ Carl Bock ซึ่งเป็นนักธรรมชาติวิทยาชาวเยอรมัน และเดินทางเข้ามาสำรวจดินแดนไทยในด้านภูมิศาสตร์เมื่อปี พ.ศ. 2424 ได้เขียนเล่าสภาพการเดินทางและการสำรวจในประเทศไทยลงในหนังสือพิมพ์ครั้งแรกเป็นภาษาเยอรมันเมื่อปี พ.ศ. 2426 และได้มีการแปลเป็นภาษาอังกฤษเมื่อปี พ.ศ. 2427 ใช้ชื่อว่า Temples and Elephants ในหนังสือเล่มนั้น Carl Bock ได้กล่าวถึงรถม้าที่ลำปางไว้ด้วย โดยกล่าวไว้ว่า เขาเดินทางมาศึกษาเรื่องภูมิศาสตร์ทางภาคเหนือมาถึงลำปางทางน้ำ ในสมัยของเจ้าหลวงนันทนชัยขวลิตร และมีพระยาอุปราชาขับรถม้ารับรอง จากนั้นเขาก็นั่งช้างจากลำพูนไปเชียงใหม่ เมื่อถึงเชียงใหม่ก็ได้ขึ้นรถม้าอีกครั้งหนึ่ง เขาเขียนบันทึกในสมัยนั้นไว้ว่า เมืองเหนือน่าจะมีรถม้าใช้...

รถม้าโบราณรุ่นแรกที่ยังคงสภาพสมบูรณ์อยู่

รถม้าคันแรกของลำปางเป็นของเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิต เจ้าผู้ครองนครลำปางองค์สุดท้าย ชื้อมาจากกรุงเทพฯ โดยว่าจ้างแขกมาเป็นสารณในการขับ

หลังจากที่รถม้าได้เข้ามาวิ่งรับส่งผู้โดยสารจากสถานีรถไฟลำปางเข้าตัวเมืองมานานถึง 39 ปีแล้ว ในปี พ.ศ. 2492 ขุนอุทานคติ หนายความของจังหวัดลำปาง เป็นผู้ก่อตั้งสมาคมล้อเลื่อนขึ้น โดยใช้ชื่อว่าสมาคมล้อเลื่อนจังหวัดลำปาง และขุนอุทานคติก็ได้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคมคนแรกของจังหวัดลำปาง โดยร่างกฎและระเบียบของสมาคมขึ้น

ต่อมาเจ้าบุญส่ง ณ ลำปางได้เข้ามาบริหารกิจการของสมาคมแทนขุนอุทานคติ เมื่อปี พ.ศ. 2495 และได้เปลี่ยนชื่อเป็นสมาคมรถม้าจังหวัดลำปาง โดยมีชื่อภาษาอังกฤษว่า THE HORSE CARRIAGE IN LAMPANG PROVINCE ตั้งแต่นั้นรถม้าของลำปางก็เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว

จนเมื่อปี พ.ศ. 2501 จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้มอบเงินให้แก่เจ้าบุญส่ง ณ ลำปาง และได้ขอรับรถม้าเข้าไว้ในความอุปถัมภ์ของรัฐบาล โดยตั้งกองทุนให้สมาคมรถม้า

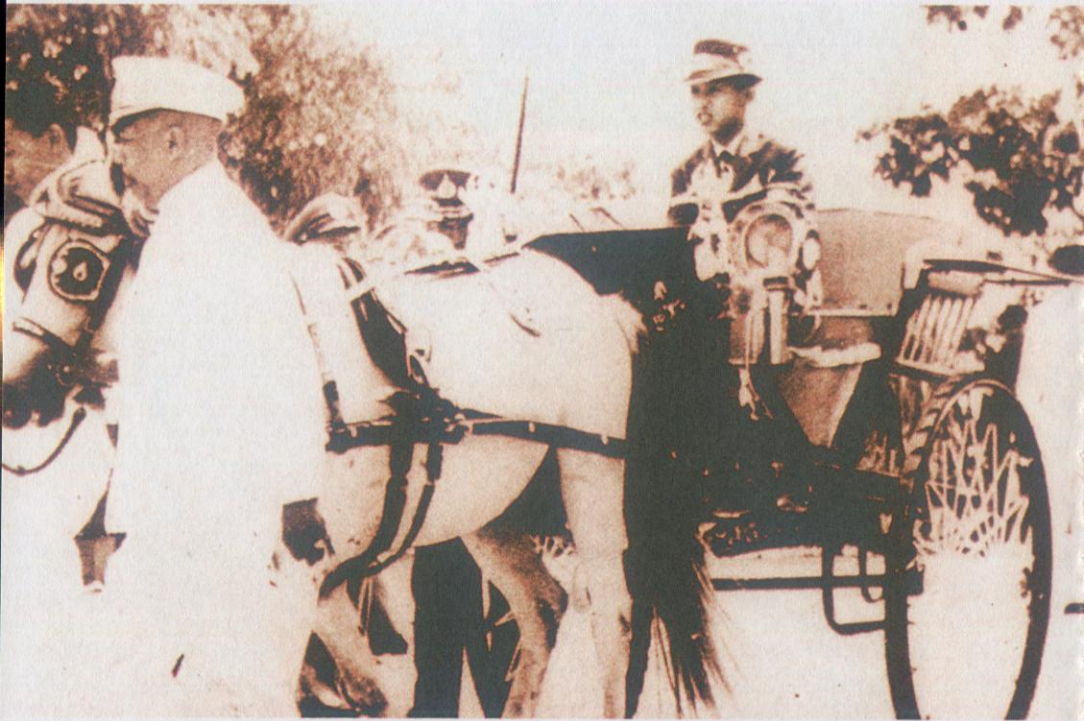
รถม้ากลายเป็นเส้นของการท่องเที่ยวเมืองลำปางในปัจจุบัน

รถม้าจำลองสินค้าที่ระลึกของเมือง

ตะเกียงรถม้ารุ่นแรกยังพอมีให้เห็นไม่กี่คัน

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ขณะดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชิราลงกรณ์ ขณะประทับบนรถม้า “บัลลังก์เพชร”

ในวันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2507 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ รวมทั้งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ครั้นดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชิราลงกรณ์ เสด็จประพาสจังหวัดลำปาง ในโอกาสนั้นเจ้าบุญส่งจึงได้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายรถม้าพร้อมด้วยม้าเทียมรถชื่อ บัลลังก์เพชร แต่สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าชิราลงกรณ์ ในนามของเจ้าบุญส่ง ณ ลำปาง และสมาคมรถม้าจังหวัดลำปาง

รถม้าสมัยแรกของเมืองลำปางนั้นจะซื้อมาจากฝรั่งหรือเจ้านายทางกรุงเทพฯ สมัยแรกเลยแขกจะเป็นคนขับรถม้าในเมืองลำปางก่อนที่คนไทยจะได้ขับ เพราะแขกจะขับรถม้าเก่งกว่าคนไทย

แขกที่เวลานั้นก็คือชาวอินเดียและปากีสถานที่เข้ามาทำมาหากินในแผ่นดินไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ที่พระองค์ทรงเปิดเสรีให้ชาวต่างชาติเข้ามาทำกินในแผ่นดิน และแขกพวกนั้นก็ติดตามรถม้าไปทุกที่ไม่ว่าจะเป็นที่หัวเมืองไหน ไปตั้งรกรากทำกินอยู่ที่นั่น จนกระทั่งช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่จอมพล ป. พิบูลสงครามมีคำสั่ง “ไล่คนต่างประเทศออกจากจังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย จังหวัดแพร่ จังหวัดลำพูน จังหวัดอุตรดิตถ์...” เมื่อวันที่ 14 มกราคม พ.ศ. 2486 ในขณะที่เดินทางไปตรวจราชการในเขตภาคเหนือกับรัฐมนตรี

ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้พวกแขกที่มาทำมาหากินด้วยการขับรถม้าที่ลำปางต้องอพยพออกไปนอกประเทศไทย กิจกรรมรถม้าของลำปางจึงตกมาถึงมือคนลำปางคราวนี้เอง รถม้าตั้งแต่รุ่นนั้นยังพอมีเหลือให้เห็นอยู่บ้าง แต่ที่วิ่งรับส่งคนทั่วไปนี้ส่วนใหญ่แล้วจะนำเอาวัสดุอุปกรณ์หรืออะไหล่จากรถที่พังและเสื่อมสภาพในบางส่วน มาปะ-ต่อ-เดิมเข้าเป็นรถม้าคันใหม่โดยใช้อะไหล่เก่าอยู่ได้จนถึงทุกวันนี้

หออ้อมอกจุลฑายุคพิทักษ์มโหรสถานเมื่อโดยสารรถม้าชมเมือง

บ้านเสานัก สถานที่ท่องเที่ยวที่สามารถนั่งรถม้าไปชมได้

บ้านเก่าบนเส้นทางวังของรถม้าชมเมือง

สถานีโทรทัศน์ช่อง 11 ลำปาง เดิมสถานที่นี้เคยเป็นสุสานเก่ามาก่อน

จากสถิติของกรมตำรวจเมื่อปี พ.ศ. 2507 ตำรวจจำนวนรถม้าในเมืองลำปางมีถึง 185 คัน ปัจจุบันนี้เหลือวิ่งบนท้องถนนไม่ถึง 60 คัน รวมทั้งคนขับรถม้าเองยังต้องมีอาชีพหลักของครอบครัว นั่นคือทำสวน ทำไร่ ยามว่างเท่านั้นที่พวกเขาจะออกมาขับรถม้ารับจ้างบริการนักท่องเที่ยวที่มาเยือนลำปาง

ทางเดินสู่เจดีย์ใหญ่สมัยล้านนา ห่มด้วยทองจังโก ที่วัดพระแก้วดอนเต้า

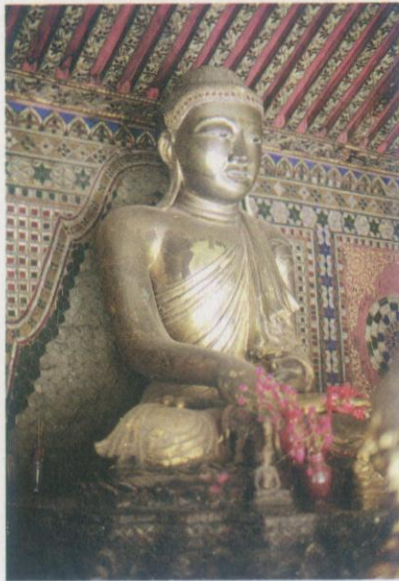

แหล่งท่องเที่ยวทางโบราณสถาน

นอกจากวัดพระธาตุลำปางหลวงที่มีความสำคัญสำหรับเมืองลำปางที่เราควรจะไปชมแล้วนั้น อีกเส้นทางหนึ่งสำหรับผู้สนใจทางด้านศิลปะและโบราณสถานก็คือ เส้นทางสายวัดพม่า

เลาะเลียวลำปางบนเส้นทางวัดพม่า

ลำปางนั้นมีชื่อเรียกหลากหลายไม่ว่าจะเป็น กุกกุงนคร ศรีดอนไชย ลัมกะกับปะนคร เขลางค์นคร ถูกร่ายล้อมไปด้วยขุนเขา และมีแม่น้ำวัง แม่น้ำสายสำคัญที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนลำปางมาช้านาน หลายสิ่งในนครแห่งนี้แตกสลายทรุดโทรมไปตามกาลเวลา แต่ยังมีบางสิ่งที่ได้รับการกอบกู้ดูแลหนึ่งในจำนวนนั้นคือวัดพม่า ซึ่งมีอยู่หลายแห่งในเมืองลำปาง อาจด้วยศรัทธาของพุทธศาสนิกชนที่ยังแรงกล้าต่อศาสนาอยู่นั่นเอง ที่ทำให้วัดต่างๆ ได้รับการบูรณะต่อกันมาครั้งแล้วครั้งเล่า

พระเขมรพุทธรูปตามแบบศิลปะพม่าประดิษฐาน
อยู่ในมณฑป

ในสมัยอดีตลำปางจัดว่าเป็น
ดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วย
ทรัพยากรธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็น
ถ่านหินลิกไนต์ที่มีจำนวนมาก
แล้วยังมีตึก พลวง แมงกานีส รวม
ทั้งดินขาวที่นำมาปั้นด้วยขามจน
กลายเป็นสินค้าส่งออกที่ทำรายได้
ให้กับคนลำปางในปัจจุบัน แต่ใน
อดีตชาวบ้านที่อาศัยบนผืนดินนี้ไม่
ค่อยสนใจ เพราะแค่เห็นต้นสักยืน
เรียงรายเติบโตแผ่กิ่งก้านสาขา
ก็ยากจะคิดว่าสักวันหนึ่งต้นสักจะ
หมดลงไปได้ ดังนั้นเมืองลำปาง

มณฑปศิลปะพม่า ที่ประดิษฐานพระเขมรที่วัดพระแก้วดอนเต้า

งานสลักไม้จิตร ด้านหน้าวิหารศรีชุม

เมื่อประมาณ 100 ปีก่อนจึงเป็นเมืองท่าไม้ จนส่งผลให้เกิดมีวัดพม่าขึ้นใน
เมืองนี้อย่างมากมาย

เป็นเพราะว่าแต่ก่อนคนไทยเราไม่มีความชำนาญในเรื่องการทำไม้
ในสมัยหนึ่งรัฐบาลไทยจึงว่าจ้างนายเอช. สเลต ชาวอังกฤษ มาช่วยจัดการ
ก่อนหน้านั้นอังกฤษทำไม้ในเมืองพม่าอยู่แล้ว นายเอช. สเลตผู้นี้จึงติดต่อ
ชาวพม่าที่มีความชำนาญในการทำไม้และค้าไม้เข้ามาทำงานในเมืองไทย แม้
การเดินทางจากเมืองมณฑลตะเลียวมาที่เมืองลำปางในสมัยนั้นจะยากลำบาก
เพียงใดก็ตาม แต่ปรากฏว่ามีชาวพม่าเดินทางเข้ามาทำไม้ในเมืองไทยเป็น
จำนวนมากทีเดียว

คนพม่าเองโดยพื้นฐานทางวัฒนธรรมแล้วก็มีวิถีชีวิตที่คล้ายคลึงกับ
คนไทย คือนับถือศาสนาพุทธและมีศรัทธาในศาสนาอย่างแรงกล้า เมื่อโค่น
ป่ามาก ๆ เขาก็เกรงว่าตัวเองจะไปรุกรานรุกขเทวดามากเกินไป กลัวว่าผีสง
นางไม้จะโกรธและมาทำร้ายตัว จึงมีประเพณีสร้างวัดหรือไม้กัณฐะวัดวา
อารามในลำปางทุกปีไป

แน่นอนว่า วัดนั้นต้องสร้างตามแบบศิลปะพม่า ด้วยฝีมือช่างพม่า และคนพม่าที่ร่ำรวยค้าไม้จากลำปาง ดังนั้นวัดพม่าจึงมีอยู่มากมายที่เมืองลำปาง จุดเด่นที่เห็นได้ชัดคือวัดส่วนใหญ่จะทำได้ด้วยไม้ เพราะพม่ารวยไม้ อาคารต่างๆ จะประกอบไปด้วยเสาไม้ต้นโตๆ มีการแกะสลักลวดลายวิจิตรบรรจงเนื่องจากช่างพม่ามีฝีมือทางนี้มาก และวัดพม่าก็ยังมีการปิดทองล่องชาดประดับกระจกสีอย่างวิจิตรพิสดารอีกด้วย

สถาปัตยกรรมแบบพม่าที่เห็นได้อย่างเด่นชัดก็ตรงที่จะทำหลังคาซ้อนกันเป็นชั้นๆ เช่น วิหารที่วัดศรีรองเมืองจะทำหลังคาซ้อนกันถึง 3 ชั้น ส่วนมณฑปหน้าพระบรมธาตุ วัดพระแก้วดอนเต้า ทำหลังคาซ้อนกันถึง 7 ชั้น รูปหลังคาที่ซ้อนกันเช่นนี้ ชาวพม่ามีคติว่า จะสร้างได้ก็เฉพาะพระราชวัง ศาสนสถาน และเสนาบดีผู้ได้รับพระบรมราชานุญาตเท่านั้น

ศาสนสถานภายใต้เรือนยอดเหล่านี้นักจะเป็นตำแหน่งที่ประดิษฐานพระประธาน ซึ่งอาจจะหมายถึงพระพุทธเจ้าเสด็จลงมาจากสวรรค์ มีความยิ่งใหญ่และอยู่เหนือสิ่งใด เมื่อเสด็จลงมายังโลกมนุษย์ ก็ได้มาประทับอยู่ตรงศูนย์กลางของจักรวาล คือเรือนยอดของหลังคาที่มีลักษณะซ้อนกัน

วัดพม่าที่อยู่ในตัวเมืองที่เราพอจะชมได้ในปัจจุบันนี้เห็นจะมีที่ วัดเจดีย์ขาวหลัง วัดพระแก้วดอนเต้า วัดศรีชุม วัดป่าฝาง หรือ วัดศาสนโชติการาม วัดจองคา หรือ วัดไชยมงคล วัดท่ามะโอ วัดม่อนจำศีล และ วัดป่ารวก

วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

วัดพระแก้วดอนเต้า ตั้งอยู่ทางฝั่งขวาของบ้านเวียงเหนือ ข้ามสะพานรัชฎาภิเษกไป แล้วเลี้ยวทางขวามือ ถึงสามแยกแล้วจึงเลี้ยวซ้ายเพื่อตรงไปยังวัดพระแก้วดอนเต้า วัดแห่งนี้มีตำนานเล่าว่าสาเหตุที่ได้ชื่อว่าวัดพระแก้วดอนเต้านั้นก็เพราะนางสุชาดา หรือเจ้าแม่สุชาดาของคนลำปางได้นำเอาผลหมากเต้าหรือป่าเต้า ก็คือ ผลแดงโมในภาษาภาคกลางไปถวายพระเถระที่วัดเมื่อผ่าออกจึงปรากฏเป็นแก้วมรกตอยู่ข้างใน จึงให้ช่างแกะสลักแก้วมรกต

ลวดลายสลักถักร้อยบรรจง ณ วัดศรีชุม

หัวเสาปิดทองล่องชาดประดับกระจกสีที่มณฑปวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

งานกระจกสีประดับเสา วัดเจดีย์ขาวหลัง

กระจกสีแพรวพราวศิลปะของพม่า

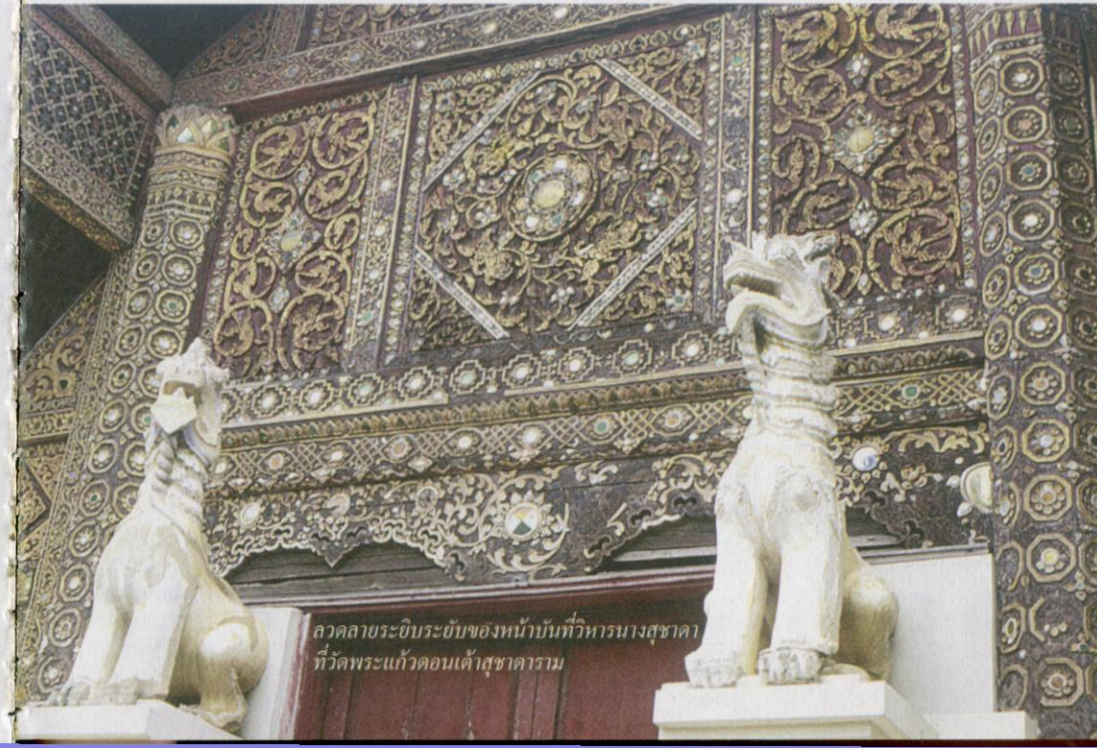
วิหารนางสุชาดาที่วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

เป็นพระพุทธรูปขึ้นมาแล้วนำมาประดิษฐานไว้ที่วัดแห่งนี้ คนทั่วไปจึงเรียกขานว่าวัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

นอกจากนั้นที่ยังเคยเป็นที่ประดิษฐานขององค์พระแก้วมรกตหรือพระพุทธรูปทองคำในสมัยหนึ่งสมัยของพระเจ้าสามฝั่งแกน เจ้าเมืองเชียงใหม่ ในราว พ.ศ. 1979 ทรงจัดขบวนแห่เพื่อรับพระแก้วมรกตจากเชียงรายไปเชียงใหม่ แต่ขบวนแห่มาแยกไปทางเส้นนครลำปาง จึงต้องประดิษฐานพระแก้วมรกตไว้ที่วัดพระแก้วดอนเต้าฯ นี้ อยู่เป็นเวลา 32 ปี

ครั้นพอถึง ปี พ.ศ. 2011 พระเจ้าติโลกราชเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ จึงอัญเชิญองค์พระแก้วมรกตไปยังเชียงใหม่ได้สำเร็จ นอกจากนั้นที่วัดพระแก้วดอนเต้าแห่งนี้ยังเป็นวัดที่กำเนิดองค์พระแก้วมรกต ซึ่งเล่าว่ามรกตที่ได้นั้นมาจากผลหมากเต้าที่นางสุชดานำมาถวายพระเถระนั่นเอง ปัจจุบันองค์พระแก้วมรกตนี้ประดิษฐานอยู่ที่วัดพระธาตุลำปางหลวง

ลวดลายระยิบระยับของหน้าบันที่วิหารนางสุชาดาที่วัดพระแก้วดอนเต้าสุชาดาราม

ภายในตัววัดพระแก้วดอนเต้าฯ มีเจดีย์ใหญ่สมัยล้านนา หุ้มด้วยแผ่นทองจังโกเหลืองอร่าม ด้านหน้าขององค์เจดีย์มีฉนวนแบบพม่าที่งดงามมาก เป็นที่ประดิษฐานของพระเจี๊ยมในปัจจุบัน หลังคาที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของวัดพม่านั้นก็ต้องทำเป็นชั้นๆ ที่กล่าวไว้แล้วว่าที่วัดพระแก้วดอนเต้าฯ นั้นฉนวนมีหลังคาสูงถึง 7 ชั้น หลังคาและจั่วประดับตกแต่งด้วยเครื่องไม้ทั้งสี่ด้าน เรียงซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป เหนือหลังคาชั้นที่ 7 มีฉัตรประดับหลังคา ทรงนี้เรียกว่า ทรงพระยาธาตุ สร้างขึ้นมาตั้งแต่ พ.ศ. 2452

นอกจากนั้นที่วัดพระแก้วดอนเต้าฯ แห่งนี้ยังมีศาลเจ้าพ่อทิพย์ช้าง วีรบุรุษแห่งเขลางค์นครผู้กอบกู้อิสรภาพให้ลำปางไม่ขึ้นแก่พม่าและเชียงใหม่ ในเวลานั้น และได้ปกครองนครลำปางเมื่อปี พ.ศ. 2275 เป็นปฐมวงศ์ของเจ้าเจ็ดคนซึ่งเป็นต้นตระกูล ณ ลำปาง ณ ลำพูน และเชื้อเจ็ดคนอีกด้วย

อีกวัดหนึ่งที่ยังคงความงามของศิลปะแบบพม่าไว้ได้อย่างงดงามก็คือ วัดศรีรองเมือง

วิหารวัดศรีรองเมือง หลังคาเรียงซ้อนลดหลั่นตามศิลปะพม่า

วัดศรีรองเมือง

ตั้งอยู่ที่บ้านท่า

คราวน้อย ตำบลสบตุ๋ย อำเภอเมืองลำปาง เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยชาวพม่าเมื่อปี พ.ศ. 2447 การประดับประดากระຈกสีที่วัดศรีรองเมืองนี้สวยงามเป็นพิเศษ เพราะภายในตัววิหารนั้นค่อนข้างจะมืด ต่อเมื่อสายตารับปรับให้ชินแล้วก็จะเห็นกระຈกสีต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นสีแดง สีเขียว สีขาว และสีอื่นๆ ที่แข่งกัน

ชุมประตูทางเข้าวัดศรีรองเมือง

สะท้อนแสงวูบไหวไปตามแสงแดดภายนอก บางครั้งก็อ่อน บางครั้งก็แรงจ้า การประดับกระຈกสีตามเสาและผนังนั้น นอกจากเพื่อความสวยงามตามอย่างศิลปะพม่าแล้วยังเป็นการป้องกันเสาไม้ ไม้ให้ถูกแมลงกัดเจาะได้ง่าย และเพื่อป้องกันไม่ให้เสื่อมสภาพเร็วนักจึงมีการทาสีไว้บนตัวเสาภายในวิหารวัด ตามเสาและผนังจะประดับกระຈกสีแพรวพราว เป็นลายดอกไม้เครือเถา ลายก้านขด บางทีก็จะเป็นลายใบไม้แบบใบองุ่นของยุโรป

ตามประวัตินั้นวัดนี้ใช้เวลาสร้างอยู่ถึง 7 ปีเต็ม มีทั้งวิหารใหญ่น้อย แต่ทุกวันนี้คงสภาพไว้ได้ก็แค่วิหารหลังใหญ่เท่านั้น

ประวัติการสร้างวัดศรีรองเมืองตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า

“บัดนี้พระวิหาร
หลังนี้ การก่อสร้างเริ่ม
จุลศักราช 1267 ถึง 1274
เป็นเวลา 7 ปีเต็ม การก่อ
สร้างก็แล้วเสร็จเรียบร้อย
ดีแล้วพระวิหารหลังใหญ่
และหลังน้อยทั้งเก้าหลัง
อันมีสีสว่างงดงามเหมือน
ดั่งเทพดานิรมิต วิหาร
วัดศรีรองเมืองลงมาจาก
สวรรค์ชั้นฟ้ามาไว้เมืองละ
ก่อนนี้แล”

ความน่าสนใจของ
ศิลปะในวัดพม่ายังอยู่ที่
เพดานวิหาร ซึ่งจะแบ่ง

หลังคาประดับงานฉลุสังกะสี

เป็นช่องสี่เหลี่ยม รอบกรอบทำเป็นลายดอกไม้ จุดกึ่งกลางประดับด้วยรูป
แกะสลักปิดทอง และเมื่อมายืนอยู่ตรงหน้าวิหารหรือมณฑปแบบพม่าที่ใดก็
แล้วแต่ เราจะเห็นลวดลายฉลุตรงชายคาซึ่งนอกจากสัมผัสถึงความงามได้
อย่างกระจ่างตาแล้ว หากพินิจให้ดีจะเห็นตุ๊กตาไม้แกะสลักประดับอยู่ตาม
มุมต่างๆ บ้างเป็นตุ๊กตาแต่งกายแบบพม่าทำท่าต่างๆ เป็นลูกเล่นของช่างที่
ทำให้เราเที่ยวชมวัดแบบพม่าได้สนุกขึ้น

วัดศรีชุม

ที่วัดศรีชุม บนวิหารแต่ละช่องจะประดับด้วยตุ๊กตาไม้ซ้ำแบบกันไม่ว่า
จะเป็นสิงโต ปลา วัด ลิง นก ช้าง ม้า เด็ก และเทวดา

ความสวยงามของวัดศรีชุมอยู่ที่เพดานวิหาร ซึ่งแบ่งออกเป็นช่อง
สี่เหลี่ยม รอบกรอบทำเป็นลายดอกไม้ จุดกึ่งกลางประดับด้วยรูปแกะสลัก

ปิดทอง บนเพดานวิหารแต่ละ
ช่องประดับด้วยตุ๊กตาไม้ซ้ำชนิด
กันนั้น ตอนนี้อยู่เหลือให้เห็นอีก
แล้ว เนื่องจากถูกไฟไหม้ไปหมด
เมื่อวันที่ 15 มกราคม พ.ศ. 2535
เป็นที่น่าเสียดายมากเพราะวัด
ศรีชุมเป็นวัดที่สร้างขึ้นในแบบ
สถาปัตยกรรมพม่าที่สมบูรณ์และ
งดงามมากแห่งหนึ่งในเมืองไทย

วัดศรีชุมนับเป็นวัดพม่า
ที่ใหญ่ที่สุดในจำนวนวัดพม่า 30
กว่าวัดในเมืองไทย สิ่งสำคัญ
ภายในวัดประกอบด้วยวิหาร
อุโบสถ กุฏิ หอไตร และพระ
ธาตุเจดีย์ตามแบบสถาปัตยกรรม
ของพม่า เฉพาะวิหารอุโบสถก่อ
สร้างด้วยไม้ทั้งหลัง เป็นลักษณะ
ปราสาทยอดทรงพระยาธาตุชนิด
หลังคายอดห้าชั้นและเจ็ดชั้น
ซ้อนลดหลั่นกันอย่างสวยงาม
โดยช่างฝีมือจากมณฑลพะเย่ย์ ภายในวิหารที่ใช้เป็นศาลาการเปรียญ
และกุฏิมีภาพเขียนลวดลายลง
รักปิดทอง เป็นพุทธประวัติและ
เรื่องการทำปาโม้ เรื่องการดำรง
ชีวิตในป่าของคณพม่า และมี

อุโบสถไม้ลักษณะปราสาทยอดทรงพระธาตุที่วัดศรีชุม

พระธาตุเจดีย์วัดศรีชุม บรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่
อัญเชิญมาจากพม่าเมื่อ พ.ศ. 2449

งานสลักไม้ซุ่มบันไดวิหารวัดศรีชุม เป็นรูปเทวดา เด็ก สัตว์ ลวดลายงดงาม

ลวดลายจำหลักไม้ลงรักปิดทอง ประดับกระจกแบบพม่า ประดับประดาภายในงดงาม หากดูจากที่อื่นได้ยาก วัดศรีชุมภาษาพม่าเรียกว่า หล่องไวย์จอง ส่วนในภาษาคำเมืองนั้นเรียกว่า ดันศรี ออกเสียงกันไปเป็น แก๊สสะหลี แปลว่า ดันโพธิ์

วัดศรีชุมเป็นวัดพม่าที่ใหญ่ที่สุดของไทยเรา สร้างขึ้นราวปี พ.ศ. 2435 โดยคหบดีชาวพม่าชื่อว่า

จองตะกาอุโยซึ่งติดตามชาวอังกฤษเข้ามาทำป่าไม้ในไทย เมื่อประมาณสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กับพ่อเลี้ยงอุหม่องยีและแม่เลี้ยงป้อม บริบูรณ์ ได้ขออนุญาตจากเจ้าผู้ครองนครสมัยนั้นคือ เจ้าหลานรนันชัยขวลิต เมื่อ พ.ศ. 2430-2440 และสร้างวัดนี้ขึ้นใหม่จากแต่เดิมที่มีเพียงศาลาหลังหนึ่ง บ่อน้ำ และตันศรีมหาโพธิ์ แต่แรกนั้นวิหารกลางหลังเดิมจองตะกาอุโยได้สร้างเป็นไม้ แต่ต่อมาพ่อเลี้ยงอุหม่องยีสร้างใหม่เป็นวิหารอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้จากฝีมือของชาวพม่า

ตัววิหารของวัดศรีชุมเป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ที่มีเครื่องหลังคาคลุม

แบบพม่า ภายในประดับลวดลายวิจิตรงดงามยิ่ง สามารถใช้เป็นแบบอย่างในการศึกษาศิลปกรรมพม่าได้เป็นอย่างดี ภายในวิหารครึ่งตึกครึ่งไม้นี้เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปศิลปะพม่า หลังคาเครื่องไม้ยอดแหลมแกะสลักเป็นลวดลาย บานประตูเป็นไม้สักกลุลวดลายโปร่ง

ภายในวิหารมีภาพจิตรกรรมฝาผนังเรื่องพุทธประวัติและภาพจำลองแผนผังของวัด ซึ่งทุกวันนี้ถ้าไปเยี่ยมชม ก็จะได้เห็นแค่เพียงเศษซากของความงามในอดีต ปัจจุบันกำลังได้รับการบูรณะขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง ด้วยแรงศรัทธาของชาวไทยและพม่าที่ยังอาศัยอยู่ในเมืองไทย โดยว่าจ้างช่างฝีมือชาวพม่าให้มาทำงานเหมือนเดิม แต่ของเก่าที่ยังพอหลงเหลือให้ได้พินิจความงามบ้างนั้นก็ยังมีเพียงซุ่มบันไดทางขึ้นวิหารเพียงแค่นั้นก็ได้รับความละเอียดของช่างพม่าสมัยก่อนที่กลุลายได้อย่างอ่อนช้อยงดงามยิ่ง ศาสนสถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งในวัดศรีชุมนี้ คือ พระเจดีย์ใหญ่สี่ทอง ที่ภายในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุที่อัญเชิญมาจากพม่าเมื่อปี พ.ศ. 2449

วัดเจดีย์ขาวหลัง

อีกวัดหนึ่งที่มีเจดีย์ศิลปะช่างพม่าให้เห็นอย่างเด่นชัดก็คือวัดเจดีย์ขาวหลัง มีเจดีย์ทรงพม่าอยู่ถึง 20 หลังด้วยกัน วัดเจดีย์ขาวหลังนั้นเป็นวัดเก่าแกในเมืองลำปางอีกวัดหนึ่ง สร้างมาแต่โบราณ ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าสร้างขึ้นตั้งแต่สมัยใด

ตามที่สันนิษฐานประกอบกับการขุดพบพระเครื่องสมัยหริภุญไชย ที่ฐานองค์พระเจดีย์ จึงเข้าใจกันว่าสร้างมานานกว่าพันปี

บริเวณวัดพระเจดีย์ขาวหลังเมื่อประมาณ พ.ศ. 2460 ยังเป็นที่รกร้างเต็มไปด้วยต้นไม้ใหญ่ขึ้นปกคลุม บรรยากาศเงียบวังเวงน่ากลัว ซึ่งชาวบ้านจะถือกันว่าหากไม่มีความจำเป็นแล้วจะไม่ยอมเดินผ่านไปมาเลย ภายในวัดไม่มีเสนาสนะสิ่งก่อสร้างอื่นใดที่อยู่ในสภาพดี คงมีแต่กลุ่มซากพระเจดีย์อยู่ในหมู่แมกไม้พร้อมกับเนินซากพระวิหาร ด้านเหนือมีปรางค์ด้วยฐานาคาหลังเล็กๆ พอเป็นที่กำบังฝนชั่วคราวของชาวบ้านในถิ่นนั้น ทำ

หลวงพ่อบุญพระพุทธรูปที่สักการะในวัดเจดีย์หลวง

ขึ้นเพื่อประกอบกิจกรรมการกุศลในวันเพ็ญเดือน 9 เหนือซึ่งคือเดือน 7 ทางได้นั้นเอง

ต่อมาได้มีพระภิกษุชาวพม่ารูปหนึ่งชื่อ “อุษะยันตาเถระ” ซึ่งได้เล่าเรียนจบพระไตรปิฎกมาจากเมืองมณฑลเสย ประเทศพม่า ได้รับมอบหมายจากคณะสงฆ์พม่าให้มาทำการสอนพระบาลี คัมภีร์พระไตรปิฎกและพระปาฏิโมกข์ แก่พระ

สงฆ์ชาวพม่าที่อาศัยอยู่ในเมืองลำปาง และเพื่อศึกษาขนบธรรมเนียมประเพณีตลอดถึงวัฒนธรรมของชาวล้านนา

ในการมาครั้งนั้นพระภิกษุอุษะยันตาเถระ ได้คัดเอาตำนานวัดพระเจดีย์หลวงหลังจากพม่าด้วย สาเหตุที่ตำนานวัดพระเจดีย์หลวงหลังตกไปอยู่ที่พม่านั้น พอจะสันนิษฐานว่าสมัยนั้นหัวเมืองฝ่ายเหนือถูกพม่ารุกรานทรัพย์สินต่างๆ รวมทั้งตำนานคัมภีร์ต่างๆ ก็ถูกพม้ายึดไปด้วย

เมื่อพระอุษะยันตาเถระอ่านตำนานของเจดีย์หลวงให้กับชาวบ้านฟังว่า เป็นที่เก็บเกศาธาตุขององค์พระอรหันต์สองรูปที่จาริกมาเผยแผ่ศาสนา และได้พบกับพระยามลอินทร์ที่มีจิตศรัทธาอย่างแรงกล้า มีเจตจำนงที่จะสร้างเจดีย์ครอบเกศาธาตุทั้ง 20 เส้นของพระอรหันต์ทั้งสองรูปที่บรรจุอยู่ในผอบทองคำและนำลงประดิษฐานไว้ในหลุมก่อนจะสร้างเจดีย์ทั้ง 20 หลังครอบทับไว้

เมื่อพระอุษะยันตาเถระอ่านจบ ชาวบ้านต่างก็มีจิตศรัทธาจะพากันไปค้นหาองค์เจดีย์เหล่านั้นโดยมีพระครูศีลคณธวงศ์เป็นผู้นำ และในที่สุดก็พบซากเจดีย์ดังกล่าว พระครูศีลคณธวงศ์ก็ได้ครองเป็นเจ้าอาวาสที่วัดนี้ในเวลาต่อมา และในสมัยนั้นเมื่อข่าวแพร่สะพัดออกไปเจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิตผู้ครองนครลำปางในสมัยนั้น จึงเป็นประธานฝ่ายคฤหัสถ์ทำการบูรณะพระเจดีย์ทั้งหมด ระหว่างที่ทำการบูรณะอยู่นั้นได้ขุดพบพระพุทธรูปทองสัมฤทธิ์ หน้าตักกว้าง 1 คืบ จำนวน 3 องค์ พระพุทธรูปแกะสลักแก้วสีเขียว ขาว ชมพู หน้าตักกว้าง 1 คืบ 3 องค์ พระเครื่องดินเผาสมัยทริภุญไชยมีพระรอด พระคง พระสิบสอง พระสาม บรรจุในบาตรขนาดใหญ่ 4 ใบ เรือเงินเรือทองอย่างละ 1 ลำ แผ่นเงินจารึกอักขระและของมีค่าอื่นๆ อีกมาก แต่หลังจากที่ทำการบูรณะเสร็จแล้ว ของมีค่าที่ขุดพบเหล่านี้ก็นำไปบรรจุไว้ที่องค์เจดีย์เหมือนเดิม

วัดพระเจดีย์หลวง เจดีย์ครอบเกศาธาตุของพระอรหันต์

ขณะที่ทำการบูรณะวัดเจดีย์ขาวหลังอยู่นั้น เจ้าบุญวาทย์วงศ์มานิดก็ถึงแก่พิราลัย ทายาทของเจ้าบุญวาทย์ฯ จึงเข้ามาดำเนินการบูรณะต่อจนสำเร็จเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2466 และได้จัดงานฉลองสมโภชเมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2467 หลังจากนั้นพระครูศีลคันทรวงศ์ซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสที่วัดนี้เมื่อปี พ.ศ. 2464 ก็ได้นำภิกษุและสามเณรมาจำวัดนี้ สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน ที่วัดพระเจดีย์ขาวหลังแห่งนี้เป็นที่ประดิษฐานพระเจ้าแสนแซ่ทองคำ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทองคำบริสุทธิ์ ซึ่งมีน้ำหนักถึง 95.5 บาท เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนทั่วไป

ลักษณะพิเศษของพระพุทธรูปแสนแซ่ทองคำ อยู่ตรงวิธีการสร้างที่แตกต่างไปจากการสร้างพระพุทธรูปทั่วไป คือสามารถถอดออกเป็นชิ้นส่วนต่างๆ ได้ เช่น ถ้าถอดครึ่งหนึ่งขององค์พระออกก็จะเป็นพระพุทธรูปศีรษะโล้น เช่นเดียวกับพระสงฆ์ทั่วไป

วัดสาสนโชติการาม (วัดป่าฝาง)

เรากลับเข้ามาในเส้นทางเขตเมืองลำปางกันอีกครั้งหนึ่ง โดยเริ่มต้นที่วัดป่าฝาง หรือปัจจุบันนี้ใช้ชื่ออย่างเป็นทางการว่าวัดสาสนโชติการาม ตั้งอยู่ที่ถนนสายสนามบินภายในตัวเมืองลำปาง ตำบลพระบาท อำเภอเมืองฯ ออกจากประตูชัยไปทางทิศใต้ประมาณ 1 กิโลเมตร ก็จะถึงที่ตั้งของวัดสร้างขึ้นเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2435 ซึ่งจะตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยศรัทธาของอุบาสกที่ชื่อว่า อุส่วยอัคร์ เอ.ที.เอ็ม. ชาวพม่าผู้มีจิตศรัทธาในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า อุส่วยอัคร์ เอ.ที.เอ็ม. ผู้นี้ก็คือชาวพม่าที่เข้ามาประกอบอาชีพป่าไม้ในเมืองไทย ที่ลำปางนี้เอง

วัดป่าฝางแห่งนี้ได้รับอนุญาตให้ตั้งเป็นวัดโดยเจ้าบุญวาทย์ วงศ์มานิด โดยมีเนื้อที่ของวัด 7 ไร่ 1 งาน 10 ตารางวา และเป็นวัดที่มีศิลปะแบบพม่าถาวรวัตถุในวัดมีกุฏิ 1 หลัง ศาลาการเปรียญ 1 หลัง พระอุโบสถ พระธาตุปูชนียเจดีย์ วัจกุฏิ บ่อน้ำ เสาหงส์ และกำแพงล้อมรอบทั้ง 4 ด้าน สิ่งที

พระเจ้าแสนแซ่ทองคำ พระพุทธรูปทองคำบริสุทธิ์

วิหารประดิษฐานพระเจ้าแสนแซ่ทองคำ

พระเจดีย์องค์ใหญ่รูปทรงพม่ามอญ วัดป่าฝาง

น่าสนใจเป็นพิเศษของวัดนี้คือ พระเจดีย์องค์ใหญ่ รูปทรงพม่ามอญ ฐาน 8 เหลี่ยมสีทองอร่ามมองเห็นได้แต่ไกล

วัดป่าฝางนี้เป็นวัดพม่าที่มีภิกษุพม่ามาจำพรรษาอยู่เป็นประจำตั้งแต่ครั้งที่อู๋ส่วยอั้งยี่ยังมีชีวิตอยู่ เมื่อสร้างวัดนี้เสร็จแล้ว อู๋ส่วยอั้งยี่ยังเป็นผู้อุปถัมภ์บำรุงภิกษุสามเณรที่อยู่ในวัดนี้ด้วยปัจจัยสี่เสมอมา เมื่อท่านถึงแก่กรรมไปแล้วลูกหลานที่สืบเชื้อสายและอาศัยอยู่ในเมืองลำปางนี้ก็ยังคงให้การอุปถัมภ์ภิกษุในวัดนี้เสมอมา ที่วัดป่าฝางนี้จัดได้ว่าเป็นวัดที่มีศิลปะพม่าและภิกษุชาวพม่าอาศัยอยู่อย่างแท้จริง โดยภิกษุที่เดินทางมาจากพม่านั้นจะได้รับอนุญาตให้จำวัดที่เมืองไทยได้รูปละไม่เกิน 5 ปี จากนั้นต้องกลับไปทีพม่าและเปลี่ยนให้ภิกษุรูปอื่นมาจำวัดแทน

ศาลาการเปรียญที่วัดป่าฝาง

วัดจองคาหรือวัดไชยมงคล

ตั้งอยู่ฝั่งตรงกันข้ามกับวัดป่าฝาง คือ วัดจองคาหรือวัดไชยมงคลนั่นเอง สิ่งที่น่าสนใจเมื่อมองเข้าไปในตัววัดจองคาก็คือ กุฏิที่มีขนาดปานกลาง ตัวอาคารจะทาสีขาว หลังคาเป็นเครื่องไม้แบบพม่า ประดับกระจกดูแล้วแวววาวเหมือนวัดพม่าที่อื่นๆ หน้าบันจะประดับด้วยกระจกเป็นรูปเทพดา เสาประดับด้วยขดลวดโลหะสีทอง ขดเป็นลายเครือเถาประดับกระจกสีต่างๆ ดูแล้วงามตา ส่วนของระเบียงรอบๆ กุฏิหลังนี้ก็จะมียานฉลุไม้อย่างประณีตทีเดียว

บนเพดานทาสีชาด ใช้กระจกประดับเป็นรูปวงกลม วงแรกประดับพื้นด้วยกระจกสีเขียว ส่วนต้นไม้ดอกไม้ที่ชูช่อก็จะดูอ่อนไหว โดยใช้กระจก

พระเจดีย์องค์ใหญ่สีขาว ยอดฉัตรสีทองที่วัดจองคา

สี่เหลี่ยมทอง รูปกระต่ายจะลอยเด่นประดับด้วยกระจกสีขาววงกลม ถัดไปประดับพื้นด้วยกระจกสีขาว ซึ่งจะขับให้ภาพของยูงรำแพนทางสวยเด่นตาขึ้นอีกมากทีเดียว

ภายในกุฏิหลังใหญ่แห่งนี้เราสามารถมองผ่านม่านทำด้วยแผ่นไม้ฉลุแกะสลักเป็นภาพพระพุทธเจ้าปางนิมิต แก่ เจ็บ ตาย ออกผนวช ตรัสรู้ และพระพุทธรูปสำริดซึ่งมีลักษณะฝีมือของช่างมณฑลเลย เล่ากันมาว่าพระพุทธรูปองค์นี้ถอดออกเป็นชั้น ๆ ได้ ฉากด้านหลังองค์พระพุทธรูปประดับด้วยกระจกสีมุก และมองเห็นเทวคาที่ล่องลอยอยู่ซึ่งประดิษฐานมาจากกระจกสีแดง น้ำเงิน และเขียว

เดินเลยเข้าไปทางด้านหลังของวัดจองคาเราจะเห็นพระเจดีย์องค์ใหญ่สีขาวยอดฉัตรสีทองมีหมู่เจดีย์องค์เล็กประจำอยู่ทั้งสี่ทิศ รวมทั้งนรสิงห์ตัวเล็ก ๆ เคียงข้างกันด้วย

วัดม่อนจำศีล

ออกมาจากวัดจองคาแล้วอีกวัดหนึ่งที่มีศิลปะพม่าที่น่าไปเยือนคือวัดม่อนจำศีล ซึ่งเป็นวัดที่ถูกบูรณะขึ้นใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2424 ตั้งอยู่ที่ถนนป่าขาม ในตำบลพระบาท เป็นวัดที่สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย สถาปัตยกรรมที่น่าสนใจคือเจดีย์ 3 องค์ องค์ใหญ่จะบรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธเจ้าไว้เป็นเจดีย์ศิลปะสมัยพุกาม

ไปเที่ยวชมวัดพม่าตามที่ต่าง ๆ ในตัวเมืองลำปางแล้ว สิ่งที่น่าสนใจว่าเป็นวัดที่สร้างตามแบบศิลปะพม่า ก็คือ การประดับลวดลายกระจกสี การแกะสลักลวดลายตามหน้าบันหรือที่ต่าง ๆ ที่มีลวดลายอ่อนช้อย อีกทั้งตัวหลังคาซ้อน หากจะนับให้ดีแล้วจะทำเป็นเลขคี่ทั้งสิ้นไม่ว่าจะเป็นสามชั้นห้าชั้นหรือเจ็ดชั้นก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่เวลาเราเข้าไปในวิหารของแต่ละวัดแล้วจะสังเกตได้ว่าวัดนี้มีกลิ่นอายของศิลปะพม่าอยู่คือองค์พระประธานที่ประดิษฐานในวิหาร เพราะมีรูปร่างผิดแปลกไปจากพระพุทธรูปอย่างศิลปะ

วัดสาสนโชติการาม ยังคงความงามในแบบศิลปะพม่าไว้ได้อย่างครบถ้วน

ไทยเรา ตรงที่มีพระนลาฏต่ำ พระพักตร์แบน พระขนงโก่ง พระนาสิกเป็นสัน พระโอษฐ์อมยิ้ม พระหนุมน พระกรรณยาวและโค้งเล็กน้อยจรดพระอังสา พระเกศามีเม็ดพระศกละเอียด ไรพระศกเป็นแถบกว้าง ห่มจีวรแบบห่มคลุม

พระประธานบางวัดแกะสลักจากไม้สักทั้งต้นแล้วปิดทอง แต่เชื่อว่าพระพุทธรูปพม่าจะต้องแกะสลักจากไม้เท่านั้น บางองค์ก็สลักจากหินอ่อน ถ้าเป็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ก็ใช้วิธีสร้างแบบก่ออิฐถือปูนเหมือนกัน

อนาคตที่สดใสของลำปาง

ประชากรของจังหวัดลำปางประกอบอาชีพทางด้านเกษตรกรรมและยังพึ่งพาธรรมชาติเป็นหลัก เนื่องจากระบบชลประทานมีไม่เพียงพอกับความต้องการ โดยมีประชากรในภาคเกษตรกรรมประมาณร้อยละ 50 ของประชากรทั้งหมดที่อยู่ในวัยแรงงาน รองลงมาคือ การอุตสาหกรรม พาณิชยกรรมและการบริการ

แต่โครงสร้างเศรษฐกิจของจังหวัดลำปางขึ้นอยู่กับมูลค่าการผลิตนอกภาคเกษตรกรรม ซึ่งมีมูลค่าการผลิตประมาณร้อยละ 88 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด โดยเฉพาะสาขาอุตสาหกรรมเหมืองแร่เป็นสาขาการผลิตที่มีความสำคัญมากที่สุด สาขาการผลิตอื่นๆ ที่มีความสำคัญรองลงมาได้แก่ สาขาพาณิชยกรรมและการบริการ ซึ่งเป็นผลจากการพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวของจังหวัดในช่วง 3-4 ปีที่ผ่านมา ส่วนมูลค่าการผลิตภาคเกษตรนั้นมีเพียงประมาณร้อยละ 12 เท่านั้น ต่ำสุดในภาคเหนือ

เซรามิก งานหัตถกรรมสร้างชื่อของลำปาง

การขยายตัวทางเศรษฐกิจของลำปางมีรากฐานทางเศรษฐกิจหลายสาขา โดยเฉพาะภาคเกษตรกรรม การไม่พึ่งพาการผลิตด้านการเกษตรเป็นหลักส่งผลให้การขยายตัว

ทางเศรษฐกิจของลำปางเติบโตและขยายตัวอย่างมีเสถียรภาพ รายได้ของประชากรโดยเฉลี่ยสูงขึ้นมากกว่าจังหวัดอื่นๆ ในภาคเหนือของไทย

อุตสาหกรรมและเหมืองแร่ เป็นสาขาเศรษฐกิจที่สำคัญเป็นอันดับหนึ่งของลำปาง เนื่องจากจังหวัดลำปางเป็นแหล่งผลิตถ่านหินลิกไนต์ที่ใหญ่ที่สุดของประเทศ ซึ่งมีมูลค่าการผลิตคิดเป็นร้อยละ 97.2 ของมูลค่าแร่ทั้งหมดของลำปาง นอกจากการผลิตถ่านหินลิกไนต์ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยแล้ว ยังมีบริษัทเอกชนอื่นๆ ที่ได้รับสัมปทานบัตรทำเหมืองแร่ลิกไนต์เพื่อจำหน่ายให้โรงงานปูนซีเมนต์เป็นสำคัญ

นอกจากถ่านหินลิกไนต์แล้ว ลำปางยังเป็นแหล่งดินขาวที่สำคัญและดีที่สุดในภาคเหนือ นอกจากนั้นยังมีแร่อื่นๆ เช่น หินอ่อน หินแกรนิต และหินปูน ซึ่งเป็นแร่ที่มีแนวโน้มขยายตัวทางการผลิตเพิ่มมากขึ้น

โรงงานอุตสาหกรรมในลำปางส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมเกี่ยวกับผลิตผลการเกษตร เช่น โรงสีข้าวขนาดเล็ก โรงบ่มใบยาสูบ โรงงานน้ำตาล

โรงงานน้ำตาลที่อำเภอเกาะคา

ทราย แต่โรงงานที่มีความสำคัญและเป็นที่รู้จักทั่วไป คือ โรงงานเซรามิก นอกจากนั้นยังมีอุตสาหกรรมถลุงแร่โลหะ อุตสาหกรรมสิ่งทอและเครื่องนุ่งห่ม อุตสาหกรรมไม้และสิ่งประดิษฐ์จากไม้

อุตสาหกรรมส่วนใหญ่มีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง และมีอัตราการเพิ่มสูง เช่น อุตสาหกรรมเซรามิก กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคเหนือ ได้จัดตั้งศูนย์พัฒนาเครื่องเคลือบดินเผาในภาคเหนือ ที่อำเภอเกาะคา ทำให้อุตสาหกรรมเซรามิกมีการขยายตัวและพัฒนาเพิ่มมากขึ้น

นอกจากนี้ โอกาสขยายตัวภาคอุตสาหกรรมของลำปางยังมีอยู่มาก เนื่องจากมีปัจจัยเอื้ออำนวยหลายอย่างเช่น มีแหล่งแร่ที่ใช้เป็นวัตถุดิบอยู่มาก มีพืชผลเกษตรจากจังหวัดใกล้เคียง การคมนาคม มีแรงงานมากเพียงพอกับความต้องการ และมีสถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานซึ่งจะช่วยสนับสนุนภาคอุตสาหกรรมของลำปางให้ขยายตัวสูงขึ้น

ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นในสถาบันราชภัฏลำปาง

ธุรกิจการค้าส่งและการค้าปลีกเป็นสาขาเศรษฐกิจที่สำคัญรองลงมา ศูนย์กลางธุรกิจของจังหวัดอยู่บริเวณตำบลสบตุ๋ย และตำบลเวียง ในเขตเทศบาลเมืองลำปาง ส่วนสาขาบริการเป็นสาขาที่เริ่มมีความสำคัญมากขึ้น และขยายตัวอย่างรวดเร็ว เนื่องจากการพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวของจังหวัด ลำปางมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่ง

อีกทั้งมีการขยายตัวของแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดใกล้เคียง ส่งผลให้ธุรกิจบริการการท่องเที่ยวของลำปางขยายตัวตามไปด้วย

ส่วนทางด้านการศึกษาลำปางมีการจัดระบบการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ตั้งแต่อนุบาลจนถึงอุดมศึกษา ทั้งระดับปริญญาตรีและปริญญาโท

การศึกษาในระดับปริญญาโทนั้น เปิดสอนโดยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์และมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์วิทยาเขตที่จังหวัดลำปาง

ลำปางในวันข้างหน้า จึงเป็นไปในทางที่มีอนาคตงดงาม เพราะการขยายตัวของภาคธุรกิจต่างๆ เพื่อรับการท่องเที่ยว นอกจากนั้นยังมีสถาบันการศึกษาที่พร้อมจะผลิตปัญญาชนเพื่อรองรับการขยายของเมืองไปด้วย

วัดพระธาตูลำปางหลวง ศูนย์รวมศรัทธาตั้งแต่ครั้งบรรพกาล ทั้งยังเป็นแหล่งศึกษา ท่องเที่ยวที่
งดงามอีกด้วย

ขอขอบคุณ

อ.ศักดิ์ รัตนชัย

อ.จิตรกร เต็มคลอง

อ.ประดิษฐ์ สรรพช่าง

คุณลุงหลั่น ลือชัย

พ่อคำอ้าย ดีมาก

คุณยายจ่ม ยะม่อนแก้ว

คุณคำอ้าย เดชดวงตา

คุณมนิด ดอนคำ

คุณสว่าง ลาดไชยา

ชาวบ้านท่าล้อ

คุณณรงค์ เดชะวิจิตร

ผู้อำนวยการสถาบันศิลปวัฒนธรรมโยนก
วิทยาลัยโยนก

ภาควิชาศิลปะ สถาบันราชภัฏลำปาง
ผู้อำนวยการสถาบันศิลปวัฒนธรรมลำปาง
สถาบันราชภัฏลำปาง

คนขับรถม้าจังหวัดลำปาง

หมู่บ้านไผ่ปง

หมู่บ้านม่อนเขาแก้ว

บ้านข่อย อำเภองาว

บ้านนาก่วมเหนือ

บ้านไร่ศิลาทอง

ตำบลบ่อแฮ้ว

โรงงาน พ.ณ.เชรามิก

บรรณานุกรม

- แดงด้อย มาลี. ครกหินไทย. กรุงเทพฯ : ดันอ้อ, 2536.
- บุญเสริม สาตราภัย. ลานนาไทยในอดีต. ช้างเผือกการพิมพ์. 2522.
- เปื้อง กุมุท, ดร. เครื่องปั้นดินเผาผ่านเกวียน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การค้ำ
ของคุรุสภา. 2531.
- ราชวดี งามสง่า. อาชีพช่างจักสาน. กรุงเทพฯ : ดันอ้อ แกรมมี่, 2540.
- วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. ร่มกระดาดสา. กรุงเทพฯ : ดันอ้อ, 2536.
- วิทย์ เทียงบุญธรรม, ดร. พจนานุกรมสมุนไพรไทย. กรุงเทพฯ : สุริยบรรณ,
2539.
- ศักดิ์ รัตนชัย. จดหมายเหตุลำปาง ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพนิยม
ปีทะมะเสวี. 2539.
- ศิลปวัฒนธรรม, นิตยสาร. ความเปลี่ยนแปลงในกระบวนการ “สร้าง” หัตถกรรม
ไม้แกะสลักเพื่อขาย. กรุงเทพฯ : มติชน, 2537.
- สร้อยดี อ่องสกุล. ประวัติศาสตร์ล้านนา. กรุงเทพฯ : อมรินทร์, 2539.
- สันต์ ภาวิต. นิทาน 4 ภาค. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2539.
- สมัย สุทธิธรรม. ลำปาง. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์, 2541.
- สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. น้ำบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนา
พานิช, 2529.
- สุริรัตน์ หาญทองคำ. ภูมินามท้องถิ่นลำปาง. โครงการศึกษาค้นคว้าวิจัยทางวัฒนธรรม
ศูนย์วัฒนธรรมวิทยาลัยครูลำปาง สหวิทยาลัยล้านนา, 2535.
- อศท., อนุสาร. สายฝนสายธารน้ำพุร้อนที่แจ้ซ้อน. ปีที่ 34 ฉบับที่ 12 (กรกฎาคม),
2537.
- _____. ลำปาง ปีที่ 35 ฉบับที่ 3 (ตุลาคม), 2537.
- _____. อาลัยมรดก-เขาล้านคร บนเส้นทางมรดกกับมรดกแห่งล้านนา
ศิลปการพิมพ์ลำปาง, 2539.

